

Το καμαρόσπιτο της Κύπρου

Πολυτεχνείο Κρήτης

Σχολή Αρχιτεκτόνων
Μηχανικών

Χανιά, Νοέμβριος 2020

Παναγιώτης Σκλάβος

Επιβλέπων καθηγητής: Νικόλαος Σκουτέλης

Πολυτεχνείο Κρήτης
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Χανιά, Νοέμβριος 2020

Ερευνητική εργασία
Το καμαρόσπιτο της Κύπρου

Επιμέλεια : Παναγιώτης Σκλάβος
Επιβλέπων Κθηγητής : Νικόλαος Σκουτέλης

«Η πάντοτε αληθινή τέχνη του λαού είναι ικανή να γίνει θεμέλιο για το παραπέρα, για το ανώτερο, αλάνθαστη σαν το ένστικτο, χρήσιμη, αντανakλά χωρίς η ίδια να το ξέρει, χωρίς να το ζητήσει, μια λάμψη από τα υψηλότερα ιδανικά του ανθρώπου»

Δημήτρης Πικιώνης.

Θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Νικόλαο Σκουτέλη για τον καταλυτικό ρόλο του στην ερευνητική εργασία. Χωρίς τις γνώσεις του για την κρητική παράδοση η αποπεράτωση της εργασίας δεν θα ήταν εφικτή. Ακόμη θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον κύριο Κωνσταντίνο Μαυροκορδάτο για την πολύτιμη προσφορά του στην συλλογή υλικού καθώς και για την καθοδήγηση.

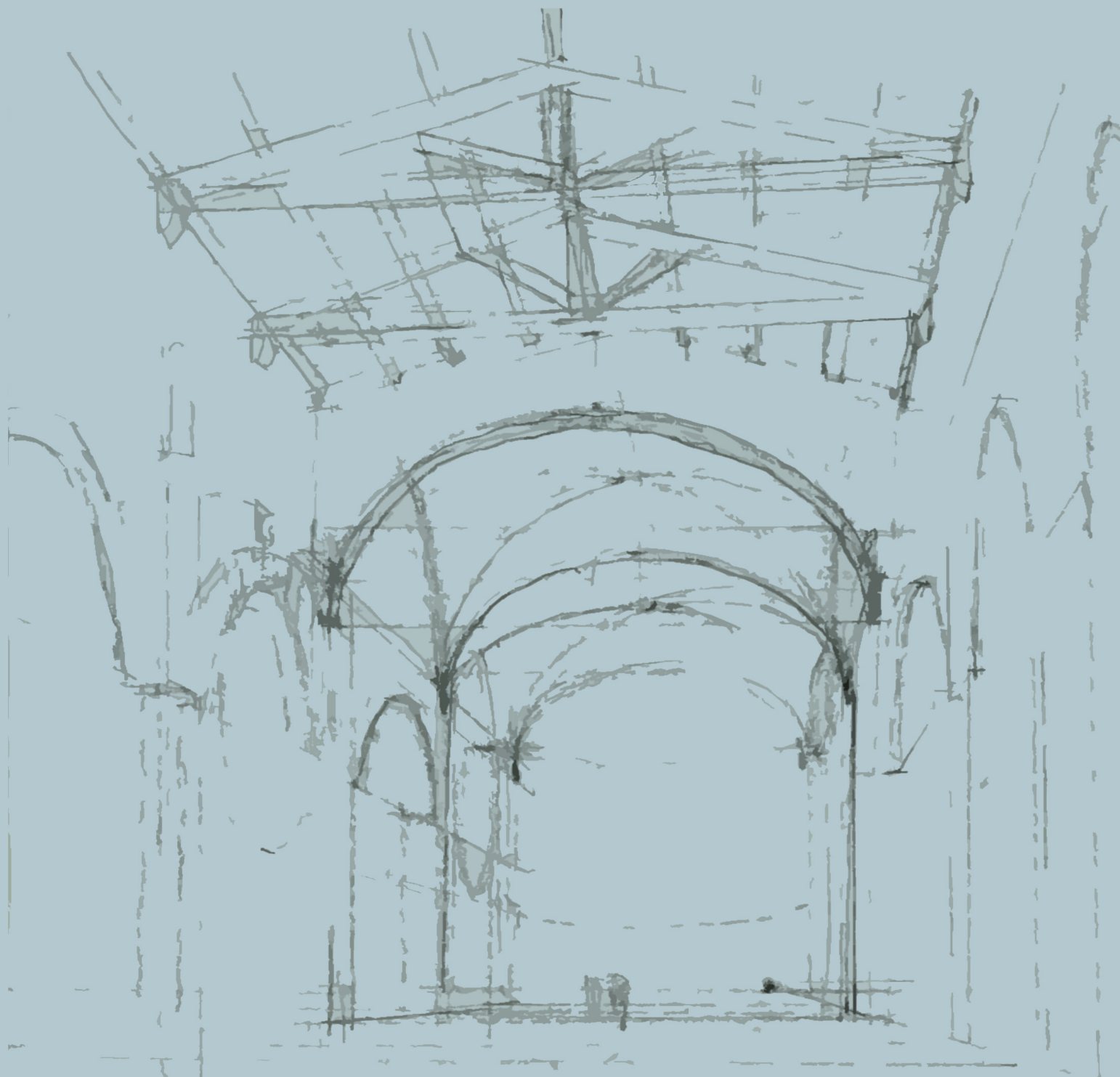
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

01. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ.12
1.0) Αντικείμενο έρευνας.....	σελ.12
1.1)Σκοπός εργασίας.....	σελ.12
1.2) Μέθοδολογία.....	σελ.13
02. ΕΥΡΗΜΑΤΑ.....	σελ.18
Διάδοση της τυπολογίας του καμαρόσπιτου.....	σελ.19
Ιστορική ανάλυση των περιοχών απο τις οποίες επιλέχθηκαν οι κατοικίες.....	σελ.27
2.1.) Κύπρος	σελ.29
2.2.)Κρήτη.....	σελ.33
2.3) Αττική.....	σελ.36
2.4)Ρόδος.....	σελ.38
2.5)Τήνος.....	σελ.40
2.6) Πάτμος	σελ.41
03. ΑΠΟΤΥΠΩΣΕΙΣ.....	σελ.45
3.1) Η περίπτωση της Κύπρου.....	σελ.46
3.1.α) Αποτύπωση κατοικίας στον Αναλυόντα.....	σελ.46
3.1.β) Κατοικία στον οικισμό Πέρα Ορεινής #1	σελ.51
3.1.γ) Κατοικία στον οικισμό Πέρα Ορεινής#2	σελ.56
3.1.δ) Κατοικία στην Λευκωσία	σελ.60
3.2) Η περίπτωση της Πάτμου	
3.2.α ι) Κατοικίας στον οικισμό της Πάτμου.....	σελ.66
3.3.) Η περίπτωση της Ρόδου	σελ.71
3.3.α) Κατοικία στην Λίνδο.....	σελ.71
3.3.β) Κατοικία στην οδό Ταυρίσκου 12 στην μεσαιωνική πόλη.....	σελ.74
3.4) Η περίπτωση της Κρήτης.....	σελ.77
3.4.α) Κατοικίας στον οικισμό Νοφαλιά.....	σελ.77
3.4.β) Κατοικίας στην Οδό Αραμπατζόγλου 50 στο Ρέθυμνο.....	σελ.81
3.4.γ) Κατοικία στον οικισμό Βουβά στην περιοχή Σφακίων.....	σελ.83
3.5.) Η περίπτωση της Αττικής	
3.5.α) Κατοικία στην Παιανία.....	σελ.89

04 . Εξέλιξη της τυπολογίας του καμαρόσπιτου	σελ.93
4.1.α) Τυπολογία αγροτικής κατοικίας.....	σελ.94
4.1.β) Τυπολογία εξελιγμένης αγροτικής κατοικίας.....	σελ.96
4.1.γ) Τυπολογία ημιαστικής κατοικίας.....	σελ.98
4.1.δ) Τυπολογία αρχοντικών.....	σελ.99
05)Ερμηνεία συμπεράσματα	σελ.101
06. Βιβλιογραφία.....	σελ.104
07.Πηγές εικονογράφησης.....	σελ.106

01 . ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο έρευνας

Αντικείμενο της εργασίας αποτελούν κατοικίες στις οποίες το λίθινο τόξο αποτελεί ουσιαστικό δομικό χαρακτηριστικό. Στον ευρύτερο Ελλαδικό χώρο και στην Κύπρο το λίθινο τόξο επικράτησε έναντι άλλων στατικών λύσεων. Το ιστορικό πλαίσιο στο οποίο επικεντρώνεται η έρευνα αρχίζει από την εποχή της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας 27π.χ-μ.χ (η οποία είναι και κοινή αφετηρία της κουλτούρας όλων των περιοχών που ερευνούμε), την Ενετοκρατία, την Φραγκοκρατία και σε μεγάλο βαθμό την Τουρκοκρατία η οποία προχώρησε σε πολλαπλές αρχιτεκτονικές εναλλαγές στις περιοχές που εδραιώθηκε.

1.1) Σκοπός εργασίας

Αναγνωρίζοντας την σπουδαία συμβολή της λίθινης καμάρας στην Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική, σκοπός της εργασίας αυτής αρχικά είναι να μελετηθούν οι τυπολογίες των κατοικιών όπου το λίθινο τόξο είναι καταλυτικός στατικός παράγοντας. Σε μεταγενέστερη φάση θα αναζητηθούν και άλλες παραλλαγές του καμαρόσπιτου σε ορισμένα νησιά των Δωδεκανήσων στην Αττική και στην Κύπρο. Οι διάφοροι κατακτητές οι οποίοι πέρασαν από την Μεσόγειο καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό την αρχιτεκτονική και την πολιτισμική συνέχεια των νησιών που εξετάζουμε, έτσι στην εργασία θα διερευνηθεί επίσης το αρχιτεκτονικό τους “αποτύπωμα”.

1.2) Μεθοδολογία

A. Μέθοδος συλλογής στοιχείων

Για τη μέθοδο συλλογής του ερευνητικού υλικού πραγματοποιήθηκε:

1. Αρχειακή έρευνα
2. Βιβλιογραφική έρευνα
3. Διαδικτυακή έρευνα

B. Ερμηνευτική μέθοδος

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται κατά κόρον μια επαναπροσέγγιση σε ότι αφορά την παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Η κοινωνία έχει στρέψει το βλέμμα της προς αυτήν την κατεύθυνση με αποτέλεσμα η παραδοσιακή αρχιτεκτονική να αρχίζει πάλι να επανακτά την χαμένη της αίγλη, αφού δεν είναι λίγοι αυτοί που μιλούν για το περιβάλλον και την αίσθηση που προσδίδει η παραδοσιακή κατοικία, με την απείρητη αρχιτεκτονική της. Απομακρυσμένη από τα ανούσια- επιπλέον χαρακτηριστικά τα οποία επιβαρύνουν τις πλείστες φορές το ίδιο το κτήριο, η απλουστευμένη πλέον αρχιτεκτονική δίνει έμφαση στο κυρίαρχο εκφραστικό της μέσο που είναι ο χώρος. Ο χώρος που συνεχώς μεταβάλλεται όχι πλαστικά αλλά βιωματικά, με το φως που περνά από τα ανοίγματα αλλά και τις σκιές που δημιουργούνται να επιδρούν στον ψυχισμό του ανθρώπου¹. Είναι κοινός αποδεκτό ότι η σχέση του υπαίθριου χώρου με το εσωτερικό του κτηρίου ήταν πάντοτε άρρηκτη, και αυτό το αντιλαμβανόμαστε γιατί ένα από τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της κατοικίας ήταν η αυλή. Η αυλή ήταν ο πυρήνας γύρω από τον οποίο αρθρώνονταν όλες οι επιμέρους λειτουργίες, με κέντρο τον άνθρωπο και τις ανάγκες του². Πέριξ της αυλής υπήρχε ο μαντρότοιχος του οποίου, αφενός ο πρωταρχικός του σκοπός ήταν να ορίσει με σαφήνεια τον ιδιωτικό

1. “Ο χώρος της αρχιτεκτονικής δεν αποτελείται απλώς από αυτό που βλέπουμε, αλλά ταυτόχρονα είναι κάτι που βιώνεται με και μέσω του σώματος, κάτι που γίνεται αντιληπτό εσωτερικά. Böhme, Gernot: «Atmosphere as mindful Physical Presence in Space, Building Atmosphere, OASE#91, σελ. 23

2. “Κανονικώς έμπροσθεν της οικίας του ηλιακού υπάρχει αυλή, της οποίας το έμπροσθεν του ηλιακού μέρος λέγεται προσαύλιον. Είς τα οικίας των πλουσίων η καμαρόπορτα της αυλής ανοίγει εις στεγασμένων διάδρομον” Παπαχαράλαμπος, Γ.Χ.: «Η Κυπριακή οικία», Κέντρο επιστημονικών ερευνών, Λευκωσία 2015, σελ.40

χώρο από την οικία αλλά αφετέρου διατηρούσε την ιδιωτικότητα της οικογένειας. Η αυλή κατά συνέπεια ήταν ο πυρήνας γύρω από τον οποίο αρθρώνονταν όλες οι επιμέρους λειτουργίες, με κέντρο τον άνθρωπο και τις ανάγκες του.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τον πρωταρχικό σκοπό του τόξου ως μέθοδο στατικής επάρκειας στην κατασκευή της οικίας, στην εργασία μας θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε τον ρόλο του επίσης, και ως κεντρικό άξονα ο οποίος οριοθετεί τους υπόλοιπους βοηθητικούς χώρους εκατέρωθεν του. Σε πληθώρα περιπτώσεων αν δεν υπήρχε το τόξο ως η οικοδομική λύση στο πρόβλημα της γεφύρωσης των μεγάλων ανοιγμάτων, ο τεχνίτης υποχρεωτικά θα οδηγούταν σε μία πλέον πολύ πιο δαπανηρή λύση για την στήριξη της οικίας. Είναι βέβαιο ότι η ανακάλυψη του λίθινου τόξου από τους Ρωμαίους³, υπήρξε το έναυσμα για την δημιουργία πληθώρας καινούριων τυπολογιών σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου. Κοινός παρονομαστής στις περιοχές αυτές είναι οι κατακτητές που διαμόρφωσαν σε μεγάλο βαθμό την νομοτέλεια της κατασκευής, και ακόμη και σήμερα διαφαίνονται τα κατάλοιπα του δικού τους πολιτισμού σε πολλές περιπτώσεις. Στην εργασία μας ερευνήθηκαν και αποτυπώθηκαν οι πιο αντιπροσωπευτικοί τύποι κατοικίας που διατηρούν τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά, με απώτερο σκοπό να εντοπίσουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους. Παράλληλα η επεξεργασία των στοιχείων που συλλέχθηκε για την Κύπρο έγινε με επιτόπια αποτύπωση, ενώ για τις υπόλοιπες περιπτώσεις το σύνολο των στοιχείων που συλλέχθηκε έγινε με απευθείας συνεννόηση με τους τοπικούς φορείς της εκάστοτε περιοχής, αλλά βεβαίως και μέσα από την σχετική βιβλιογραφία.

Αναφορά στους ερευνητές

Σύμφωνα με την εκτενέστατη έρευνα για την διάδοση του καμαρόσπιτου στην πεδιάδα των Μεσογείων, από την κυρία Κρεμέζη, η συγκεκριμένη μορφή οικίας εντοπίζεται από ευρωπαϊούς περιηγητές στις αρχές του 18^{ου} αιώνα. Οι κύριοι λόγοι οι οποίοι ευθύνονται για την επικράτηση του καμαρόσπιτου στην Αττική, αλλά και στις υπόλοιπες περιοχές που θα ερευνήσουμε, αφορούν κατά κύριο λόγο τις βασικές ανάγκες του ανθρώπου. Είναι ευρέως γνωστό ότι η παραδοσιακή κατοικία εξαρτάται άμεσα από το παραγωγικό πρότυπο της περιοχής, όπου είχε ως κύριο μέλημα, να καλύψει τις ανάγκες του πληθυσμού αλλά και να δημιουργήσει πλεόνασμα αγαθών. Σε συνδυασμό ακόμη της ανάγκης του αγρότη να διατηρεί λίγα ζώα, τα οποία τον εξυπηρετούν στις γεωργικές του ασχολίες, το καμαρόσπιτο είναι ο καταλληλότερος τύπος οικίας που μπορεί να διατηρεί συνεπτυγμένα σε ένα χώρο, όλες τις λειτουργίες της κύριας κατοικίας, την αποθήκη και τον στάβλο⁴. Ένεκα του ήπιου κλίματος της περιοχής (όπως έχουμε δει και στην Ρόδο), σε μεταγενέστερη οικοδομική φάση, οι καινούριοι βοηθητικοί χώροι της οικίας, θα ανήκαν σε ένα εσωστρεφές συγκρότημα με κέντρο την αυλή, χωρίς άμεση επικοινωνία με τον κύριο χώρο της οικίας. Παρόμοια κοινωνικά και πολιτιστικά γεγονότα καθόρισαν εν πολλοίς την ύπαρξη του καμαρόσπιτου και στην Κύπρο. Σύμφωνα με τον κύριο Παπαχαλαράμπους ο οποίος μεταξύ άλλων, ερεύνησε την εξέλιξη της Κυπριακής παραδοσιακής κατοικίας, καθοριστικός παράγοντας της επικράτησης του συγκεκριμένου τύπου, ήταν η έλλειψη ξυλείας στους ορεινούς οικισμούς της Κύπρου. Καθώς η κατασκευή του μακριναριού απαιτούσε μεγάλου μήκους δοκάρια, τα οποία ήταν δυσεύρετα στις περιοχές που εδραιώθηκε το λίθινο τόξο. Όπως στην Κύπρο έτσι και στην Κρήτη και την Ρόδο θεωρούμε ότι η καμάρα εντάχθηκε στην οικία μεταξύ του 13^{ου} και 17^{ου} αιώνα όπου κυριάρχησαν κατά κύριο λόγο οι Βενετσιάνοι.

Η άποψη αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι σύμφωνα με τα ευρήματα της κυρίας Μαρίας Αρακαδάκη, η οποία έχει ερευνήσει την τυπολογία του καμαρόσπιτου στον ορεινό οικισμό Νοφαλιά, υπάρχουν κατοικίες

3. 'Η Ρωμαϊκή αρχιτεκτονική, όπου είναι πρότυπη, είναι κυρίως τοξωτή αρχιτεκτονική...εκμεταλλεύεται το τόξο για να γεφυρώσει μεγάλα ανοίγματα, ...σκοπεύουσα να εξυπηρετήσει μεγάλα πλήθη " Μιχελής, Παναγιώτης: « Αισθητική θεώρηση της Βυζαντινής Τέχνης», Ίδρυμα Παναγιώτη και Έφης Μιχελή, Αθήνα 2001, σελ. 49

4. Κρεμέζη Αικατερίνη: «Το καμαρόσπιτο της Αττικής : προέλευση και αντιστοιχίες μιας βασικής ιδιοτυπίας της αγροτικής αρχιτεκτονικής κατά τους τελευταίους αιώνες »,χ.ε, Αθήνα 1986, σελ.113

που έχουν κατασκευαστεί από το 17^ο αιώνα. Στην ίδια περίπου ιστορική περίοδο εντάσσει και ο κύριος Λασιθιωτάκης την επικράτηση του καμαρόσπιτου στην περιοχή των Σφακίων. Κατά συνέπεια, ορμώνον από τα ευρήματα των προαναφερθέντων ερευνητών, θεωρήσαμε ορθό να επικεντρωθούμε στις ιστορικές περιόδους μεταξύ του 13^{ου} και 19^{ου} αιώνα, για να εξάγουμε ασφαλέστερα αποτελέσματα.

Οι αρχές παραδοσιακής αρχιτεκτονικής

Η παραδοσιακή ή λαϊκή ή ανώνυμη αρχιτεκτονική διαμορφώθηκε από τη μια γενιά στην άλλη, με πρωταρχικό μέλημα την κάλυψη των αναγκών της εκάστοτε κοινότητας με τα υλικά που παρείχε το περιβάλλον. Κάθε κατοικία συμβαδίζει με την γενικότερη οικονομική και πολιτισμική ακμή του τόπου που είναι οικοδομημένη, αλλά εναρμονίζεται πλήρως και με το φυσικό περιβάλλον. Είναι ευρέως γνωστό ότι η αρχιτεκτονική είναι άρρηκτα συνδεδεμένη και με τα πολιτικά δρόμενα της εκάστοτε εποχής, έτσι οι πολεμικές διενέξεις ανά τους αιώνες αλλά και τα μεγάλα διαστήματα υποτέλειας στον εχθρό, έχουν ναυαλουργήσει ανάλογα τους κατοίκους της Κρήτης της Κύπρου αλλά και των Δωδεκανήσων. Λόγω της γεωγραφικής τους θέσης βρίσκονταν πάντοτε σε επαγρύπνηση υπό τον συνεχή φόβο πολεμικής επιδρομής. Είναι φυσικό επακόλουθο από της επιρροές πολλών κατακτητών ανά τους αιώνες να έχουν προσχωρήσει και ξένα χαρακτηριστικά⁵ τα οποία έρχονται να πλαισιωθούν στην υπάρχουσα ελληνική αρχιτεκτονική. Τα βενετσιάνικα κτίρια (τα οποία είναι διάσπαρτα σε όλα τα Δωδεκάνησα), ακόμη και η προσπάθεια του πολεοδομικού εξωραϊσμού των πόλεων αυτών από της Βενετούς μέχρι και τα οθωμανικά κατάλοιπα (τζαμιά, χαμάμ) στην Κρήτη έρχονται να συνυπάρξουν με το λαϊκό κρητικό καμαρόσπιτο και το αγροτικό μονόχωρο σπίτι στην Ρόδο. Οι αρχικοί τύποι κατοικίας προέρχονται από την αυτοσχέδια εμπειρική αντιμετώπιση των στοιχειωδών αναγκών όπου υπήρχαν σε κάθε περιοχή. Σταδιακά από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα η κατοικία σταμάτησε να είναι μόνο ένα απλό κατάλυμα, το οποίο καλύπτει της άκρως απαραίτητες ανάγκες, και άρχισε να αποτελεί στοιχείο κοινωνικής προβολής και διαπιστευτήριο επιτυχίας. Με αυτόν τον τρόπο, έμελλε να γίνει ξεκάθαρη η διάκριση των κοινωνικών στρωμάτων. Η διάκριση αυτή επιτυγχάνονταν από τα υλικά που χρησιμοποιούσαν, την ένταξη επιπλέον χώρων (οι οποίοι δεν ήταν πάντοτε απαραίτητοι) μέχρι και την αυστηρή ιδιωτικότητα της αυλής υψώνοντας ψηλές μάντρες πέριξ της κατοικίας. Στις περισσότερες περιπτώσεις η παραδοσιακή κατοικία αποτελεί τρανό παράδειγμα σύμπραξης της αίγλης και της λειτουργικότητας στον χώρο, χωρίς περιττά χαρακτηριστικά όπου δεν χρειάζονταν. Η σχέση του ανθρώπου με το τοπίο αντικατοπτρίζεται στην κατασκευή του κτιρίου, η αυστηρότητα τοπίου 'μεταφράζεται' στην 'ευλικρίνεια' που προσδίδει η απλότητα των τεχνικών κατασκευής και της όψης. Με υλικά παρμένα από το περιβάλλον για την κατασκευή της κατοικίας αντιλαμβανόμαστε την αρραγή σχέση τοπίου -ανθρώπου. Εν πολλοίς το περιβάλλον διαμορφώνει την τυπολογία του σπιτιού, μεταβάλλοντας την απλή τυπολογία του μονόχωρου κτίσματος που έχουμε στην ύπαιθρο, ο τεχνίτης προσθέτει όπου χρειάζεται καινούρια χαρακτηριστικά, με κύριο γνώμονα πάντα την ορθή στατική λειτουργία του κτιρίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της της αναγκαίας προσθήκης ήταν η λίθινη καμάρα στην κατοικία, δημιουργώντας έτσι έναν καινούριο τύπο σπιτιού το δίχωρο.⁶

Σχέση Ανθρώπου – Τοπίου

“ Πάντα, όταν σχεδιάζεις κάτι, να παίρνεις υπόψη τον περιβάλλοντα χώρο: μια καρέκλα σε ένα δωμάτιο, ένα δωμάτιο σε ένα σπίτι, ένα σπίτι σε μια γειτονιά, μια γειτονιά σε μια πόλη⁷.

5. Ανάλογα με την περιοχή και τη σχολή που την επηρέασε, διαφοροποιήθηκαν τα τόξα ως προς τις μορφές τους ..με τις οποίες κάθε πολιτισμός εκφράστηκε “ Κρεμέζη, Αικατερίνη, «Το καμαρόσπιτο της Αττικής: προέλευση και αντιστοιχίες μιας βασικής ιδιοτυπίας της αγροτικής αρχιτεκτονικής κατά τους τελευταίους αιώνες», χ.ε Αθήνα 1986, σελ. 115

6. “Το μακρινάρι στο οποίο επικολάτε κ άθολη την έκταση του οπίσθιου μακρότοιχου και δεύτερον, κατόπιν αντικαταστάσεως του κατά την επικολλήσιν μακρότοιχου δια νευκάς” Παπαχαλαράμπους, Γ: «Η Κυπριακή οικία», Κέντρο επιστημονικών ερευνών, Λευκωσία 2015, σελ.26

7. Eero Saarinen, 1910-1961

Από την αρχαιότητα η σχέση που έχει το τοπίο και ο άνθρωπος, μας οδηγεί ακόμη στους πρώτους κιόλας οικισμούς που δημιουργήθηκαν. Το τοπίο καθόριζε σε μεγάλο βαθμό την μορφή που θα έπαιρνε η κατοικία αλλά και το σύνολο όλου του οικισμού. Η μορφολογική ανάπτυξη του οικισμού προσαρμοζόταν πάντοτε στο τοπίο και στις φυσικές ανάγκες του εκάστοτε τόπου. Άλλοτε γραμμικά και άλλοτε οργανικά η φύση-και ο τόπος γενικότερα καθοδηγούσαν τον άνθρωπο τεχνίτη, να βρίσκει τρόπους με τους οποίους να προσαρμόζεται η οικία αρμονικά στο σύνολο. Όπως είναι φυσικό ο άνθρωπος πρέπει να προσαρμόζεται στην φύση και όχι το αντίθετο, σημαντικό παράδειγμα αυτού είναι στην Κρήτη στον ορεινό οικισμό των Σφακίων. Στα Σφακιά καθώς προχωρείς στον οικισμό υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να μην μπορείς από μακριά να διαχωρίσεις την κατοικία από το βουνό. Αυτό συμβαίνει αρχικά γιατί το κτίσμα είναι δομημένο από υλικά παρμένα από το ίδιο το βουνό, η πέτρα καθώς και τα μικρά έως και ανύπαρκτα ανοίγματα καθιστούν το κατάλυμα δυσδιάκριτο αλλά την ίδια στιγμή και μέρος του περιβάλλοντος.

Ερευνητικά ερωτήματα

Ως χώρο έρευνας η ερευνητική μας εργασία θα επιχειρήσει ανάμεσα σε άλλα να απαντήσει στα παρακάτω ερωτήματα:

Ποιοι ήταν οι λόγοι οι οποίοι συνέβαλαν στην εύρεση της οικοδομικής λύσης της καμάρας ,και πως μεταβάλλεται η απλή τυπολογία του δίκωρου ανά τα χρόνια ;

Ήταν η καμάρα ένα εργαλείο ένδειξης της άνεσης, το οποίο χρησιμοποιούσαν οι ευκατάστατες οικογένειες για να αποστασιοποιηθούν κοινωνικά από τις φτωχότερες ;

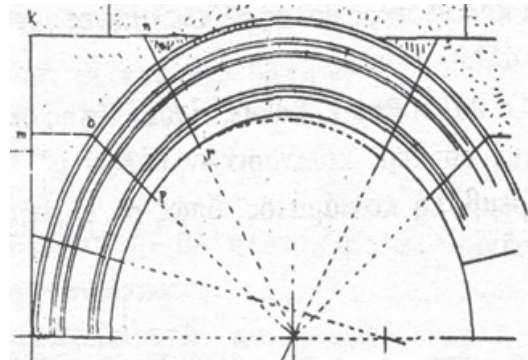
Πως οι κατακτητές των νησιών που εξετάζουμε καθόρισαν την μορφή του τόξου που ξέρουμε μέχρι σήμερα, και ποιες ήταν οι αλλοιώσεις που υπέστη η καμάρα σε σχέση με την αρχική της μορφή ;

Πώς η οικοδομική λύση του τόξου διαμόρφωσε την λειτουργικότητα των κατοικιών ;

Η Δομή του λίθινου τόξου

Οι τοξωτές – θολωτές κατασκευές χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρων στην αρχαιότητα, από τους Έλληνες τους Ασσύριους και τους Αιγύπτιους. Από τα Ρωμαϊκά χρόνια αλλά εν συνεχεία και στα Βυζαντινά, η στήριξη των θόλων επιτυγχάνεται κυρίως από την βοήθεια λίθινων νευρώσεων, οι οποίες παραλαμβάνουν τις δυνάμεις που ασκούνται στο κτήριο. Από τον θόλο του κτηρίου κατανέμονται ομοιόμορφα στις κολόνες, διασφαλίζοντας έτσι την στατική αρτιότητα του κτηρίου. Παράλληλα η χάραξη και η κατασκευή των λίθινων τόξων επιτυγχάνεται κυρίως από την χρήση ξύλινου ξυλότυπου, ο οποίος αφαιρείται μόνο όταν τοποθετηθεί η κεντρική λίθος στο μέσο του τόξου (το κλειδί).

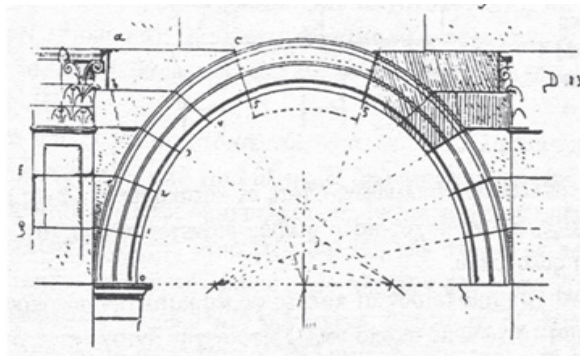
Το είδος του τόξου και η μορφή του εναπόκεινται σε αρκετούς παράγοντες, όπως ο αρχιτεκτονικός ρυθμός της εποχής που επικρατεί στην περιοχή, όπως βέβαια και οι επιρροές που φέρει μαζί του ο εκάστοτε κατακτητής είναι πάντοτε καταλυτικής σημασίας. Παράλληλα οι διαστάσεις του χώρου που θα κληθεί να στεγάσει το τόξο αλλά και η λειτουργία του κτηρίου, δημόσια ή ιδιωτική καθορίζει εν πολλοίς την ταυτότητά της καμάρας⁸. Η ημικυκλική καμάρα καθίσταται από τις συνηθέστερες γεωμετρικά μορφές του τόξου καθώς έχει χρησιμοποιηθεί περισσότερο από τα υπόλοιπα είδη. Στην Κύπρο αλλά και σε άλλες περιοχές το καλάμι που χράσσεται το τόξο λέγεται μουρέλλο. Όταν η χάραξη του τόξου απαιτεί μόνο ένα μουρέλλο η καμάρα ονομάζεται μονομούρελλη (εικ.1). Στην περίπτωση όμως που η καμάρα είναι οξυκόρυφη ή ακόμη η απόσταση που γεφυρώνει το τόξο είναι μικρότερη από την σύνηθες, και χρειάζονται 2 καλάμια για την χάραξη της, ονομάζεται διπλομούρελλη (εικ.2). Κατά βάση στην Κύπρο ο λόγος του ύψους της καμάρας σε σχέση με το πλάτος της βάσης, είναι $3/2$ ενώ στην Αττική ήταν $1/2$.

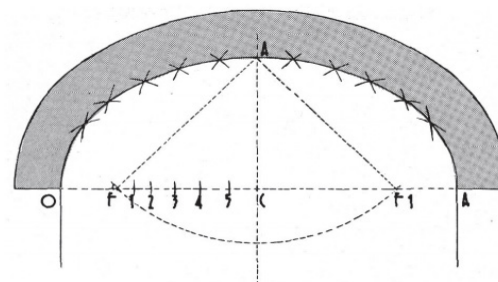
Εικόνα 1. Μονομούρελλη λίθινη καμάρα

Σε αυτή την κατηγορία υπάρχει και το είδος του χαμηλωμένου ημικυκλικού τόξου (εικ.3), το οποίο ήταν πολύ πιο περίπλοκο στην κατασκευή του σε σχέση με τα υπόλοιπα είδη. Τις πλείστες φορές η καμπύλη του τόξου εξαρτάται αποκλειστικά από την θέση του στην κατοικία αλλά και από την μορφολογία του εδάφους. Η συγκεκριμένη μορφή τόξου τοποθετείται τόσο στα ανοίγματα της οικίας αλλά και στις περιπτώσεις όπου το ύψος της οικίας δεν επιτρέπει το μεγαλύτερο ύψος της οξυκόρυφης καμάρας, τουτιστρόπως καθίσταται η καλύτερη δομική λύση για το δίχωρο για την συγκεκριμένη περίπτωση. Αρκετά σημαντική ήταν και η κατηγορία των οξυκόρυφων τόξων κατά τα μεσαιωνικά πρότυπα (εικ.4), όπου ήταν και αυτή αρκετά απαιτητική και σύνθετη στην κατασκευή της. Τα οξυκόρυφα τόξα έχουν καλύτερη στατική λειτουργία συγκριτικά με τα υπόλοιπα είδη και είναι και ο επικρατέστερος λόγο που κυριάρχησαν στην κατασκευή υψιλόκορμων κατασκευών όπως εκκλησιών και στοών. Ακόμη μια παραλλαγή των υψιλόκορμων τόξων χρησιμοποιήθηκε στην γεφύρωση και στήριξη του ηλιακού τόσο στην Κύπρο όσο και στην Αθήνα

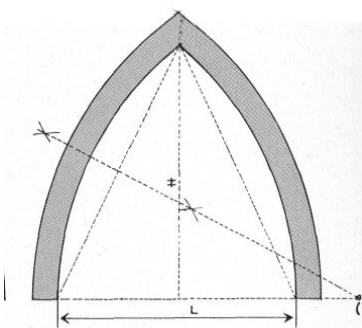
8. Μάθημα :Θολωτές κατασκευές , τμήμα αρχιτεκτονικών μηχανικών Δράμας, 2011

Εικόνα 2. Διπλομούρελλη λίθινη καμάρα

Εικόνα 3. Χαμηλομένο ημικυκλικό τόξο

Εικόνα 4. Οξυκόρυφη λίθινη καμάρα

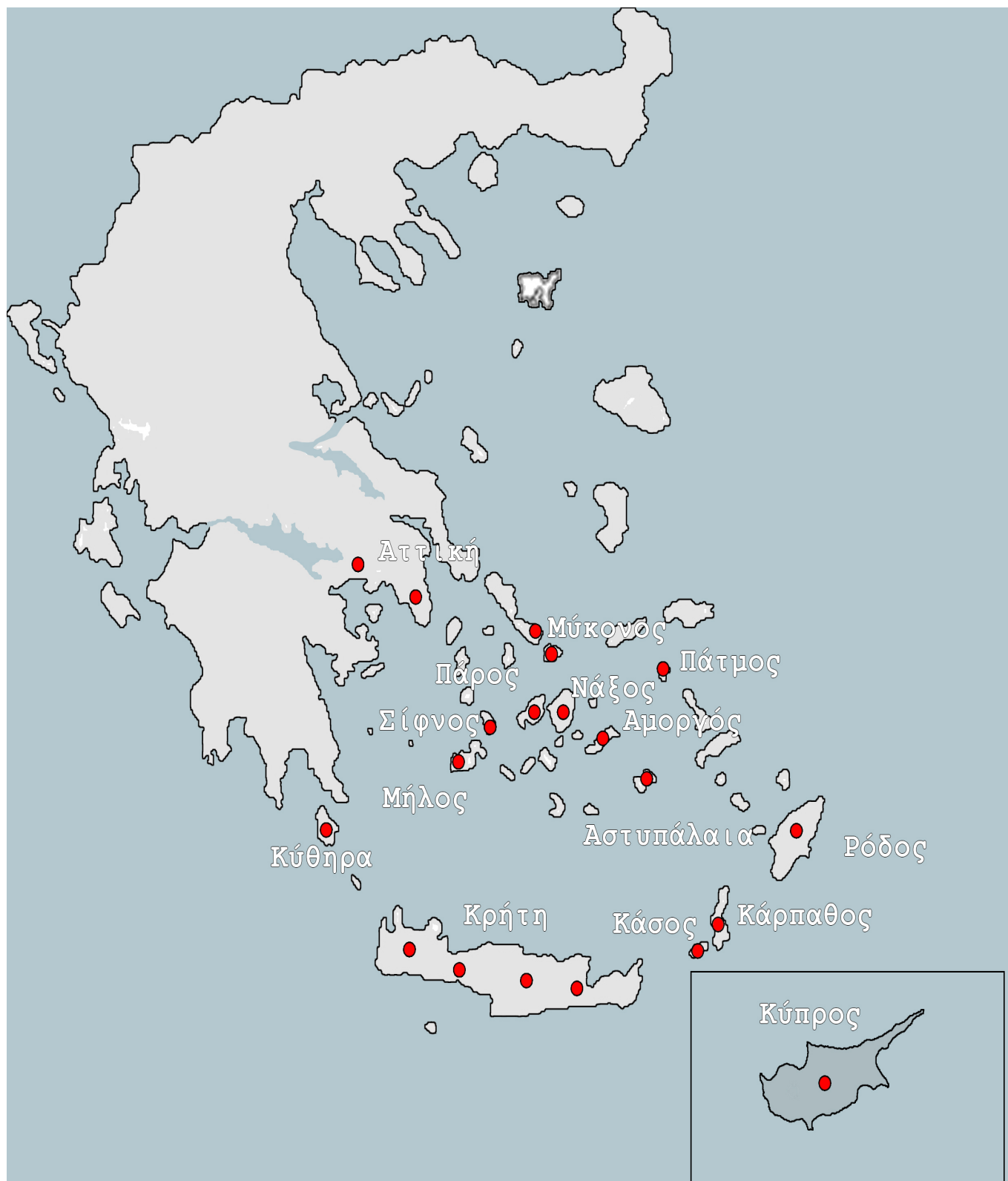

Εικόνα 5. Υψηλόκορμα λίθινα τόξα

Διάδοση καμαρόσπιτου

Χάρτης 1 Διάδοση της τυπολογίας του καμαρόσπιτου

Λεύκαρα παραλλαγές καμαρόσπιτων

		
A .κάτοψη ισογείου	A .κάτοψη ισογείου	A .κάτοψη ισογείου
		
B .κάτοψη α' ορόφου	B .κάτοψη α' ορόφου	B .κάτοψη α' ορόφου
		
A .κάτοψη ισογείου	B .κάτοψη α' ορόφου	A .κάτοψη ισογείου
		
B .κάτοψη α' ορόφου	A .κάτοψη ισογείου	B .κάτοψη α' ορόφου

1.Είσοδος

2.Επιτηλαίθρια αυλή

3.Δίχωρο/παλάτι

4.Σώπιτο

5.Αποθήκη

6.Φούρνος/κουζίνα

7.Ηλιακός

8.Ανάι (ξενώνας, υπνοδωμάτιο)

9.Υπνοδωμάτιο

1.Είσοδος

2.Στεγασμένη αυλή

3.Επιτηλαίθρια αυλή

4.Τουαλέτα

5.Αποθήκη

6.Δίχωρο/παλάτι

7.Κουζίνα/φούρνος

8.Υπνοδωμάτιο

9.Ανάι (καθιστικό)

10.Προθάλαμος

11.Αποθήκη

12.Τουαλέτα

1.Δίχωρο/παλάτι

2.Σώπιτο

3.Ηλιακός

4.Αυλή

5.Αποθήκη

6.Κουζίνα

7.Φούρνος

8.Κουζίνα

9.Υπνοδωμάτιο

10.Ανάι (ξενώνας, υπνοδωμάτιο)

11.Είσοδος

1.Είσοδος

2.Δίχωρο/παλάτι

3.Επιτηλαίθρια αυλή

4.Φούρνος/κουζίνα

5.Αποθήκη

6.Σώπιτο

8.Ανάι

9.Υπνοδωμάτιο

10.Δίχωρο/παλάτι

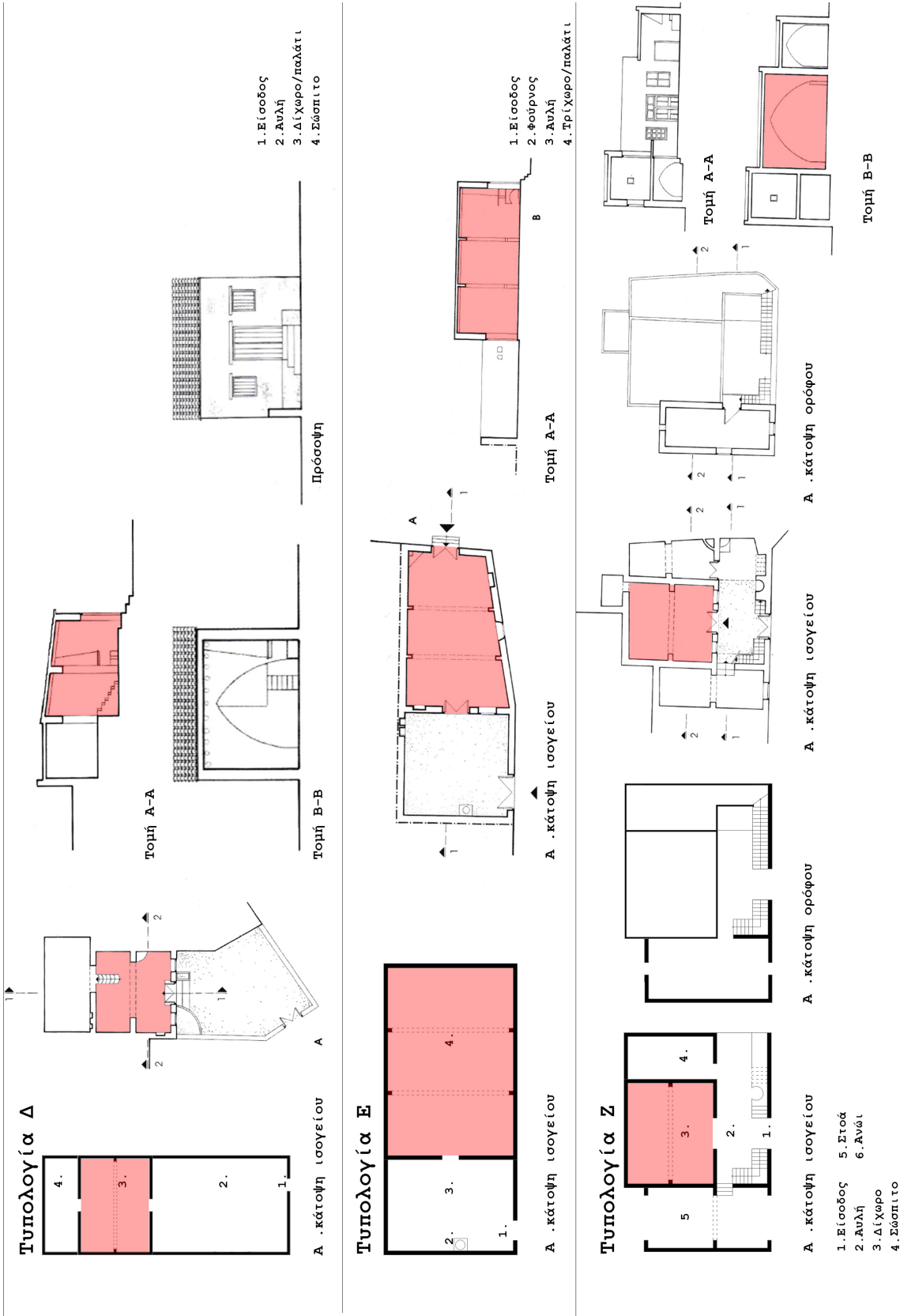
11.Τουαλέτα

Πίνακας 2

Κάτω Δρυς παραλλαγές καμαρόσιτιων

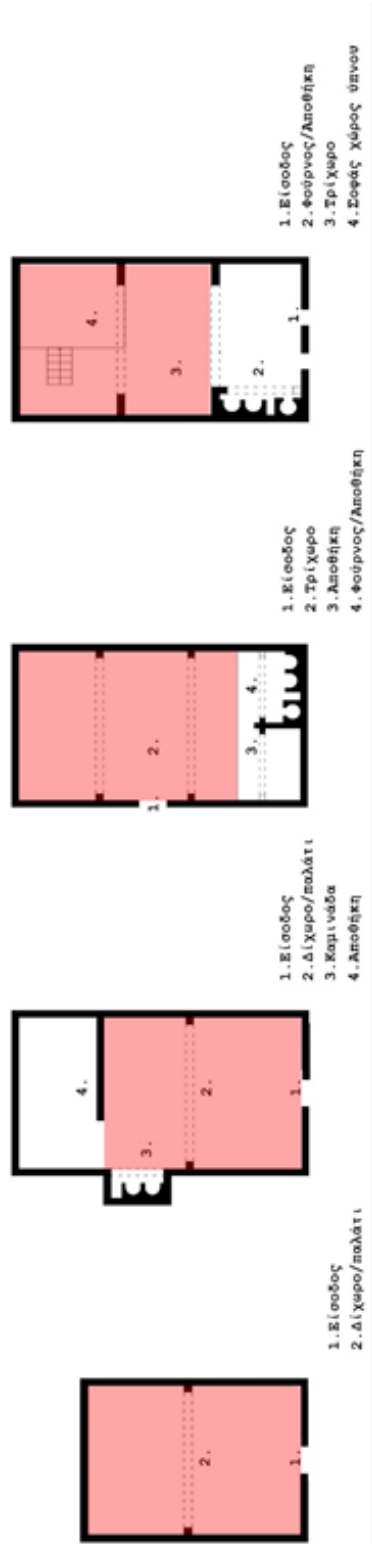

Κάτω Δρυς παραλλαγές καμαρόσπιτων

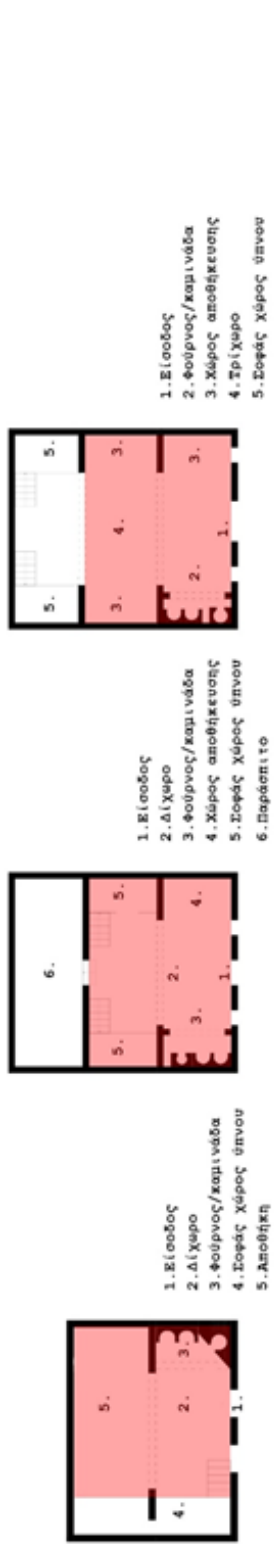

Κρήτη παραλλαγές καμαρόσπιτων

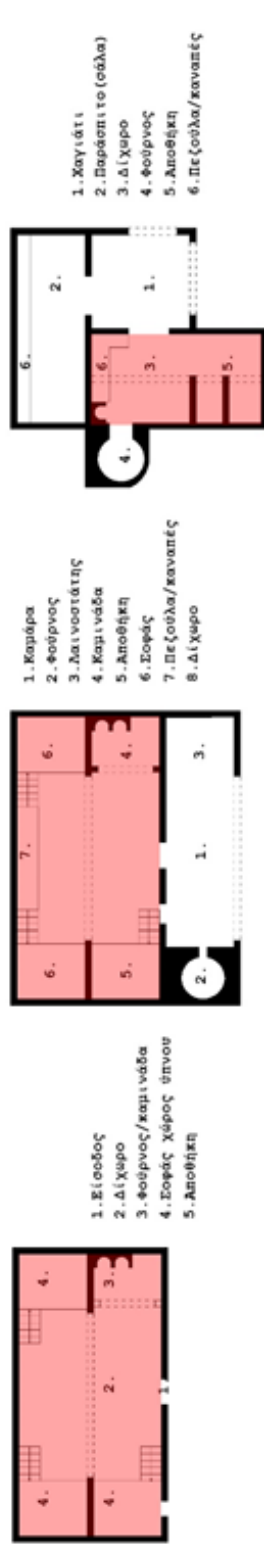
Στενομέτωπα καμαρόσπιτα

Πλατυμέτωπα καμαρόσπιτα

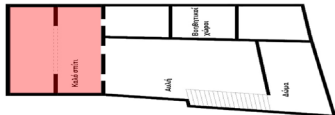
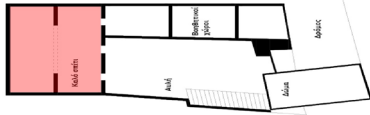
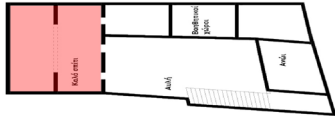
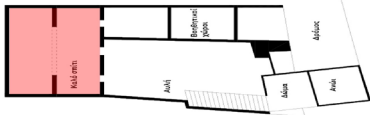
Σφακτιανά καμαρόσπιτα

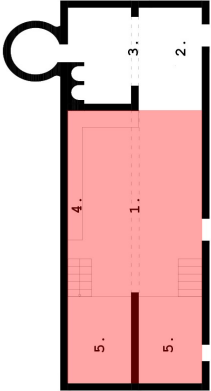
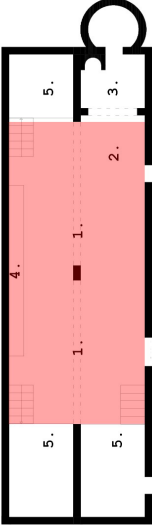
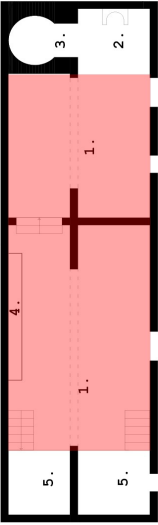
Πίνακας 5

Νομός Λασιθίου τυπολογική εξέλιξη καμαρόσπιτου		
Στενομέτωπα καμαρόσπιτα	Πλατυμέτωπα καμαρόσπιτα	Εξελιγμένη μορφή πλατυμέτων καμαρόσπιτων
<div>1840</div> <div>1. Πορτέγο 2. Σπίτι 3. Αχεριώνας</div>	<div>1866-1876</div> <div>1. Πορτέγο 2. Σπίτι 3. Αχίρι 4. Αυλή</div> <div>1880</div> <div>1. Σπίτι 2. Αχεριώνας 3. Υπαίθρια μάντρα 4. Υπαίθρια μάντρα</div>	<div>1896</div> <div>1. Πορτέγο 2. Κάμερα 3. Παράσπιτο 4. Στέρνα 5. Πατηήρι 6. Αυλή</div>
<div>1870</div> <div>1. Πορτέγο 2. Σπίτι 3. Φούρνος 4. Αχεριώνας</div>	<div>1856</div> <div>1. Πορτέγο 2. Κάμερα 3. Πατηήρι-σοφάς 4. Παράσπιτο 5. Κουζίνα</div> <div>1885</div> <div>1. Πορτέγο 2. Σπίτι 3. Φούρνος 4. Αχεριώνας</div> <div>1920-1925</div> <div>1. Σπίτι 2. Παράσπιτο 3. Φούρνος 4. Αχεριώνας 5. Αχίρι 6. Υπαίθρια μάντρα</div>	<div>1880-1890</div> <div>1. Σπίτι 2. Φούρνος 3. Αργαστηρόσπιτο 4. Αχεριώνας 5. Αχίρι 6. μάντρα 7. Ονιάς 8. Κουζίνα οντά 9. Πατηήρι 10. Στέρνα</div>

Πίνακας 7

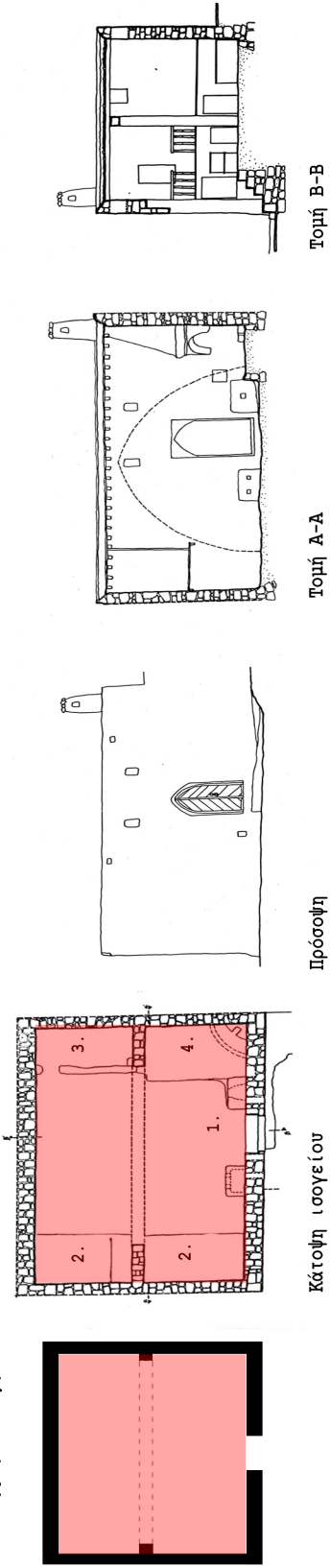
Μονόχωρο αγροτικό σπίτι	Ρόδος (λίθος) παραλλαγές καμαρόσπιτων			
				

Πίνακας 6

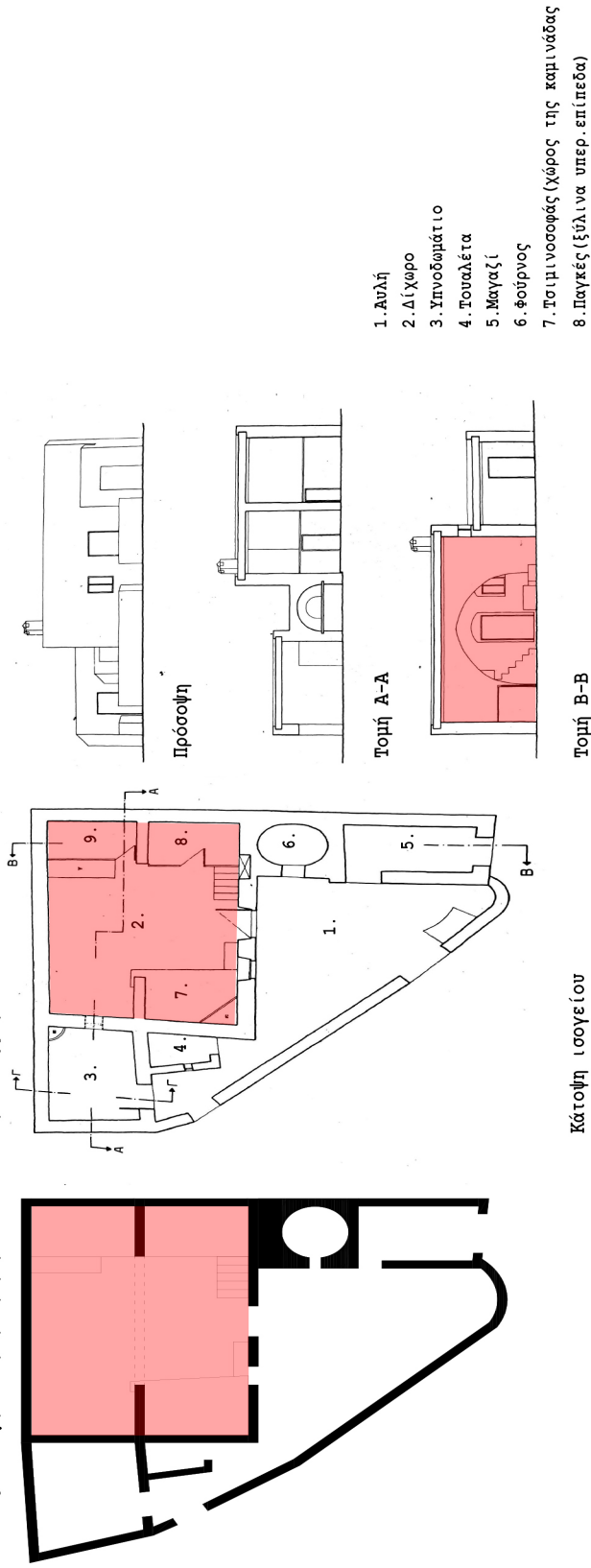
Κρήτη παραλλαγές καμαρόσπιτων	Σφακκιανά καμαρόσπιτα	
		
	<div>1. Καμάρα</div> <div>2. Κουζίνα</div> <div>3. Φουρνος/Καμινάδα</div> <div>4. Πεζούλα/καναπές</div> <div>5. Χώρος ύπνου</div>	
		

Ρόδος παραλλαγές καμαρόσπιτων

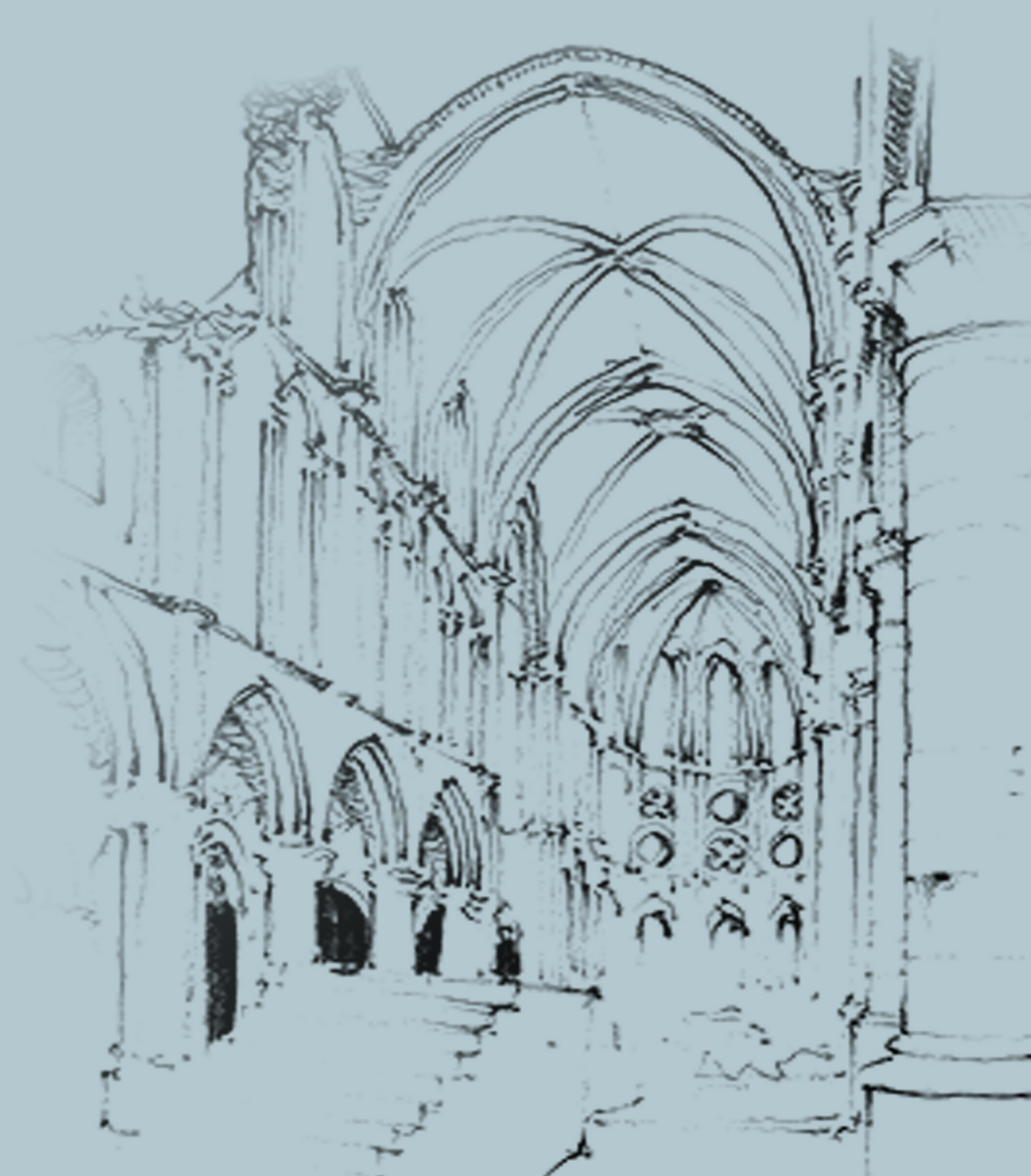
Μονόχωρο αγροτικό σπίτι

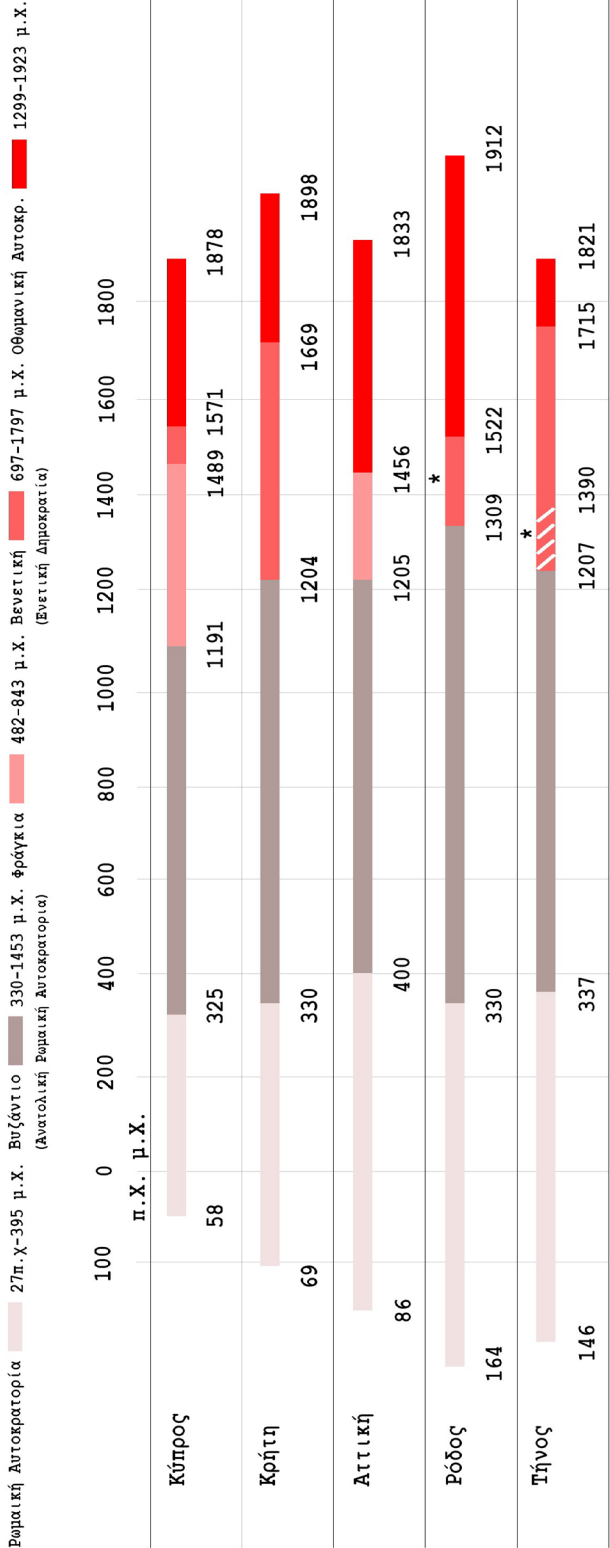

Εξελιγμένη μορφή λαϊκού μονόχωρου

02 . ΕΥΡΗΜΑΤΑ

* Υποσημείωση 1 Ιπποτική Περίοδος (Το Τάγμα ιδρύθηκε με παπική βούλα το 1113)

* Υποσημείωση 2 Ενετική Περίοδος (Γκιζοκρατία)

2.1.) Κύπρος

Το νησί της Κύπρου είναι ένα από τα σημαντικότερα νησιά της ανατολικής Μεσογείου με πλούσιο πολιτιστικό παρελθόν. Η γεωγραφική του θέση το καθιστά συνδετικό κρίκο ανάμεσα σε 3 ηπείρους την Ευρώπη την Ασία και την Αφρική. Ο συγκεκριμένος όμως λόγος έχει γίνει ο πιο σημαντικός παράγοντας για την κατάκτηση της, από την εποχή των Ασσύριων μέχρι τους Ρωμαίους.

Πρωτοβυζαντινή περίοδος (325-642μ.Χ.Μεσοβυζαντινή περίοδος (642-1191μ.Χ.)

Μετά την διαίρεση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στην Ανατολική και Δυτική αυτοκρατορία⁹ η Κύπρος προσαρτήθηκε στο τμήμα της Ανατολικής περιφέρειας με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη. Κατά την Βυζαντινή περίοδο (325 -625μ.Χ.) η Κύπρος αντιμετωπίζει μεγάλης έντασης σεισμούς οι οποίοι φτάνουν στο σημείο να γκρεμίσουν συθέμελα ολόκληρα αστικά κέντρα της εποχής όπως την Σαλαμίνα και την Πάφο. Μετά από αυτούς τους σεισμούς ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος ανοικοδομεί μόνο την Σαλαμίνα την οποία την μετονομάζει σε Κωνσταντία, και την τελεί νέα πρωτεύουσα του νησιού. Κατά τον 4^ο αιώνα και αφού η Κύπρος ευημερεί πλέον από τις κακουχίες του προηγούμενου αιώνα, μαζί με την Πάφο

Εικόνα 6. Πολιορκία Αράβων στην Κωνσταντινούπολη

και την Σαλαμίνα και κάποιες άλλες πόλεις όπως το Κούριο και οι Σόλοι ακμάζουν και αυτές. Κατά το 649μ.Χ. ξεκινούν οι Αραβικές επιδρομές στο νησί, όπου δεν αργούν να κατακτήσουν την πρωτεύουσα της Κύπρου την Σαλαμίνα(Κωνσταντία). Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι το 653 μ.Χ. με την δεύτερη επιδρομή των Αράβων, έχουμε την κατάληψη του νησιού,

9. Το 395 μ.Χ. ο Θεοδόσιος Α' πέθανε και όρισε στη διαθήκη του τη διαίρεση της αυτοκρατορίας σε δύο τμήματα, ανατολικό και δυτικό. Το δυτικό κομμάτι της θα διοικούνταν από τον Ονώριο, ενώ το ανατολικό κομμάτι της, από τον μεγαλύτερο γιο του, Αρκάδιο. Αυτός ήταν και ο τελευταίος διαχωρισμός της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

καθώς και την καταστροφή του Βασιλείου της Πάφου. Με αυτήν την επιδρομή έρχονται και 12.000 στρατιώτες οι οποίοι (από την Ηλιούπολη του σημερινού Λίβανου), πιστοί στην πάγια Μουσουλμανική πρακτική τους, κατέστρεψαν συθέμελα όλη την πόλη της Πάφου και έκτισαν πληθώρα τζαμιών και φρουρίων, προκειμένου να εγκατασταθούν αλλοιώνοντας την δεδομένη κοινωνική ζωή. Με την ήττα τους στην Κωνσταντινούπολη οι Άραβες ¹⁰ υποχρεώθηκαν να συνάψουν συμφωνία με τον Κωνσταντίνο Δ΄ Πωγωνάτο, για να υπάρξει μετέπειτα συγκυριαρχία μεταξύ τους. Αυτή η συγκυριαρχία κρατάει περίπου για 300 χρόνια (642-961 μ.Χ.) χωρίς μεγάλες προστριβές. Η απελευθέρωση της Κύπρου έρχεται περίπου το 961 μ.Χ. από τον Νικήτα Χαλκούτση ¹¹

Εικόνα 7. Ναός Αγίας Σοφίας στην κατεχόμενη Λευκωσία

Φραγκοκρατία (1192-1489 μ.Χ.)

Μετά την βυζαντινή περίοδο (965-1191 μ.Χ.) κυριάρχησαν στο νησί οι Φράγκοι για περίπου 3 αιώνες 1192-1489 μ.Χ. υπό την εξουσία των Γάλλων βασιλιάδων της δυναστείας των Λουζινιανών οι οποίοι είχαν ως έδρα τους την Λευκωσία. Πρόκειται ομολογουμένως για μια αμφιλεγόμενη περίοδο στην οποία υπάρχουν εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις. Κατά κύριο λόγο η άποψη που επικρατεί είναι ότι το αίσθημα της πολιτιστικής και θρησκευτικής επιβίωσης ήταν πολύ έντονο. Για να επιτευχθεί η επικράτηση τους στο νησί, αλλά και η θρησκευτική αλλοίωση του νησιού, οι Λουζινιάνοι ¹² μετέφεραν στο νησί το φεουδαρχικό σύστημα το οποίο επικρατούσε στην Ευρώπη την εποχή του Μεσαίωνα, και εγκαθίδρυσαν τη Λατινική Εκκλησία ως επίσημο θεσμό.

Εικόνα 8. Αββαείο στο Πέλλα Πάις

Η Λατινική εκκλησία εκδίωξε το Ορθόδοξο δόγμα και

10. Η πολιορκία της Κωνσταντινούπολης από τους Άραβες υπήρξε κορυφαίο γεγονός των αραβοβυζαντινών πολέμων, καθώς ήταν η δεύτερη και τελευταία απόπειρα του Χαλιφάτου των Ομεϋαδών να καταλάβει την βυζαντινή πρωτεύουσα και να καταλύσει το βυζαντινό κράτος. Η εκστρατεία αυτή αποτέλεσε το αποκορύφωμα είκοσι χρόνων επιτυχών αραβικών επιδρομών κατά βυζαντινών εδαφών, βοηθούμενων και από την περίοδο αναρχίας στο Βυζάντιο μεταξύ 695 και 717.

11. Το 965 μ.Χ. όταν ήταν αυτοκράτορας ο Νικηφόρος Φωκάς, ο βυζαντινός στρατός, με επικεφαλής το στρατηγό Νικήτα Χαλκούτση, κατόρθωσε να απαλλάξει την Κύπρο από τους Άραβες.

12. Οι Λουζινιανοί (Lusignan) ήταν μεγάλος μεσαιωνικός οίκος ευγενών της Γαλλίας, του οποίου κλάδος ήταν η οικογένεια των Λουζινιανών βασιλιάδων της Κύπρου κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας (1192-1489), περίοδο που θεωρήθηκε από μερικούς ξένους ιστορικούς ως η «χρυσή εποχή» της ιστορίας του νησιού

Εικόνα 9. Άποψη του κάστρου στην Πάφο

προσπάθησε να αποδυναμώσει την επιρροή της στους κάτοικους του νησιού, μάταια όμως γιατί η πλειοψηφία των κατοίκων ήταν χριστιανοί ορθόδοξοι και αυτό καθίστατο ακατόρθωτο. Στην άλλη άποψη που επικρατεί, οι πληροφορίες ότι οι Έλληνες του νησιού ήταν δούλοι είναι ανακριβείς, και αυτό διότι υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις ότι πολλοί επιφανείς Έλληνες διορίστηκαν σε ψηλά αξιώματα, δημιουργώντας μια πολύ ισχυρή μεσαία τάξη.

Η παρακαταθήκη των Φράγκων στην αρχιτεκτονική της Κύπρου ήταν αναμφίβολα πολύ μεγάλη με σημαντικά παραδείγματα γοθτικής εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής όπως τον ναό της Αγίας Σοφίας (εικ.7), στη Λευκωσία ο οποίος κτίστηκε το 1209-1326 μ.Χ., (με βάση το σχέδιο της Παναγίας των Παρισίων) αλλά, και τον καθεδρικό ναό του Αγίου Νικολάου στην Αμμόχωστο που κτίζεται περίπου στα μισά του 14ου αιώνα. Ακόμη ένα μοναστήρι γοθτικής αρχιτεκτονικής που κτίζεται όμως από τους ιπότες του τάγματος του Αυγουστίνου¹³, (περίπου το 1198-1205) ήταν το Αββαείο του Πέλλαπαίς (εικ.8). Χαρακτηριστικό της Τουρκικής αλλοτρίωσης ήταν ότι τα μοναστήρια έγιναν μουσουλμανικά τεμένη μετά την οθωμανική κατάληψη του νησιού το 1571 ενώ στο μοναστήρι του Πέλλαπαίς μετά την Τούρκικη εισβολή το 1974, καταστράφηκε ανεπανόρθωτα ένα πολύ μεγάλο μέρος του αδιαφορώντας πλήρως για την ιστορική του αξία. Οι Φράγκοι επίσης ανοικοδομούν και μεγάλα οχυρωματικά έργα για την φύλαξη τόσο της Λευκωσίας, και τις υπόλοιπες πόλεις της Κύπρου με κάστρα στην Πάφο (εικ.9) στην Κερύνεια (εικ.10) αλλά και στο Κολότσι (εικ.11).

Ενετοκρατία (1489 – 1571 μ.Χ.)

Στις 30 Ιουλίου 1468, ο Ιάκωβος Β΄ (ο οποίος ήταν Βασιλιάς της Κύπρου κατά την δυναστεία των Λουζινιανών), παντρεύτηκε την Αικατερίνη Κορνάρο στην Αμμόχωστο. Μετά τον πρόωρο θάνατο του, η Αικατερίνη Κορνάρο έγινε η επόμενη Βασίλισσα του νησιού. Με την αναχώρηση της Αικατερίνης Κορνάρο¹⁴ από την Κύπρο και την ύψωση της σημαίας της «Γαληνοτάτης

13. Το τάγμα του Αγίου Αυγουστίνου ήταν είναι ένα θρησκευτικό Καθολικό Τάγμα. Ιδρύθηκε το 1254 από τη συνένωση αρκετών ερμητικών ταγμάτων στην περιοχή της Τοσκάνης

14. Η Αικατερίνη Κορνάρο ήταν η τελευταία βασίλισσα της Κύπρου από τις 26 Αυγούστου 1474 ως τις 26 Φεβρουαρίου 1489, και είχε ανακηρυχτεί «Κόρη του Αγίου Μάρκου» προκειμένου η Δημοκρατία της Βενετίας να είχε τη δυνατότητα να πάρει τον έλεγχο της Κύπρου μετά το θάνατο του συζύγου της Ιάκωβου

Εικόνα 10.
Άποψη του Κάστρο στην κατεχόμενη πόλη της Κερύνειας

Εικόνα 11.
Το μεσαιωνικό φρούριο στο Κολότσι.

Εικόνα 12.
Άποψη φρούριο της Αμμοχώστου

Δημοκρατίας»¹⁵ στο φρούριο της Αμμοχώστου(εικ.12) στις 14 Μαρτίου το 1489 για τους Βενετσιάνους σημάνει η αρχή της κυριαρχίας τους αλλά για την Κύπρο αρχίζει, όπως απεδείχθη η χειρότερη περίοδος καταδυνάστευσης. Πρόκειται για την κυριαρχία των βενετών αλλά και για την μικρότερη σε διάρκεια ξένη κυριαρχία από αυτές που αναλύουμε. Η διοίκηση των Ενετών διατήρησε, σε μεγάλο βαθμό τις ίδιες θεσμικές και κοινωνικές δομές όπου ίσχυαν και κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας.

Η Βενετσιάνικη κυριαρχία δεν αποσκοπούσε μόνο στο κέρδος από το εμπόριο ή την συλλογή φόρων, οι Ενετοί έβλεπαν στην Κύπρο την ευκαιρία κυριαρχίας στην Μεσόγειο, από την περίοπτη γεωγραφική της θέση, υπό το πρίσμα της στρατιωτικής βάσης. Κατά τον 13ο αιώνα οι Ενετοί μετέτρεψαν την Κύπρο, σε διαμετακομιστικό εμπορικό σταθμό για ολόκληρη την περιοχή. Σε συνάρτηση ακόμη με τις υπόλοιπες αποικίες της στην Ανατολή και στην Δύση, κατόρθωσε να οργανώσει ένα μεγάλο δίκτυο λιμανιών και να εξελιχθεί σε εμπορική κυρίαρχο στην Μεσόγειο.

Στις αρχές του 16ου αιώνα ξεκινά η παρακμή της Βενετσιάνικης κυριαρχίας, σε συνδυασμό και με τον διαφαινόμενο επερχόμενο κίνδυνο των Οθωμανών, η διοίκηση των Ενετών αποφάσισε να υλοποιήσει ένα μεγάλο οχυρωματικό πρόγραμμα, κατασκευής τειχών τόσο στην Λευκωσία όσο και στην Αμμόχωστο. Τα τείχη(εικ.13) στην Λευκωσία φτιάχτηκαν αφού οι Ενετοί κατεδάφισαν πρώτα ένα μεγάλο μέρος από τα προηγούμενα οχυρωματικά έργα των Φράγκων, τα οποία εκτός του γεγονότος ότι ήταν πολύ μεγάλα και δεν μπορούσαν να επανδρωθούν στον μέγιστο βαθμό, ήταν απαρχαιωμένα, και δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στα καινούρια όπλα που χρησιμοποιούνταν ευρέως από

Εικόνα 13.
Ενετικά τείχη

Εικόνα 14.
Το Παλιό Υδραγωγείο βρίσκεται στα δυτικά της πόλης της Λάρνακας

15. Η Γαληνοτάτη Δημοκρατία (Serenissima Repubblica Veneta) υπήρξε ανεξάρτητο κράτος με πρωτεύουσα την πόλη της Βενετίας στην βορειοανατολική Ιταλία. Επιβίωσε για πάνω από χίλια χρόνια, από τα τέλη του 7ου αιώνα ως το 1797 και αποτέλεσε σημαντικό οικονομικό και εμπορικό κέντρο κατά τον ύστερο Μεσαίωνα και την Αναγέννηση.
ΤΟΝ 15 ΑΙΩΝΑ.

Τουρκοκρατία (1571 – 1878 μ.Χ.)

Οδεύουμε πλέον στην οθωμανική κυριαρχία και την καθομολογία την πιο σκληρή από όλες τις άλλες παρά τα προνόμια που είχαν δοθεί στην αρχή, όσο αφορά την θρησκεία και τα δικαιώματα των πολιτών. Οι Χριστιανοί θεωρούνταν πολίτες δεύτερης κατηγορίας και ήταν σαφώς υπόδουλοι στον Σουλτάνο, οποίος τους άφησε να ασκούν τα θρησκευτικά τους δικαιώματα με κάπως συγκεκαλυμένο τρόπο. Η Τούρκικη

απειλή ήταν ευδιάκριτη στους βενετούς από το 1522, την χρονία δηλαδή που καταλήφθηκε η Ρόδος. Στις 9 Σεπτεμβρίου 1570 πραγματοποιείται η Άλωση της Λευκωσίας και εν συνεχεία ακολουθεί η πολιορκία της Αμμοχώστου για 11 μήνες μέχρι τις 5 Αυγούστου 1571. Οι Οθωμανοί ήταν τόσο επίμονοι σε ότι αφορούσε την Αμμόχωστο διότι το μεγαλύτερο μέρος του εξαγωγικού εμπορίου του νησιού προερχόταν από το λιμάνι της Αμμοχώστου.

Αυτήν την περίοδο διακρίνουμε ουκ' λίγες μεταβολές τόσο στην τέχνη αλλά και στην υφιστάμενη αρχιτεκτονική. Επι της ουσίας οι Οθωμανοί επενέβησαν στα κτήρια και προσάρτησαν τα δικά τους χαρακτηριστικά, όπως έχουμε δει στην εκκλησία της Αγίας Σοφίας στην Λευκωσία αλλά και στον καθεδρικό ναό του Αγίου Νικολάου στην Αμμόχωστο. Είναι αξιοσημείωτο ότι μόνο στο τέλος του 18ου με αρχές του 19ου αιώνα, παρατηρείται από τους Οθωμανούς ανέγερση κάποιου κτηρίου το ποιο να έχει κοινωνική προσφορά για την Κύπρο, και αυτό ήταν το υδραγωγείο(εικ.14) που μετέφερε νερό από την Λάρνακα στη Λευκωσία. Είναι κοινός αποδεκτό ότι το διάστημα της Τουρκικής κυριαρχίας ήταν περίοδος παρακμής σε όλους τους τομείς, για την Κύπρο. Οι Οθωμανοί επενέβησαν στα κτήρια και προσάρτησαν βίαια τα δικά τους χαρακτηριστικά, όπως έχουμε δει στην εκκλησία της Αγίας Σοφίας στην Λευκωσία αλλά και σε πολλές κατοικίες όπου πλέον δημιουργούν χαρέμια, και επεμβαίνουν στην όψη των λίθινων τόξων με ανατολίτικα χαρακτηριστικά.

2.2)Κρήτη

Η Κρήτη είναι το μεγαλύτερο νησί μετά την Κύπρο στη Ανατολική Μεσόγειο, κατέχει πλούσια ιστορία και πολιτιστική κληρονομία, που οφείλεται κυρίως στην ευνοϊκή σε (κάποιες περιπτώσεις) γεωγραφική της θέση, η οφείλεται για της συνεχείς επιθέσεις που γνώρισε το νησί. Η Κρήτη με αυτήν την θέση εδραιώνεται στην Ανατολική Μεσόγειο ως ένα σημαντικό νησί με μεγάλη επιρροή στα πεπραγμένα της εκάστοτε εποχής αφού είναι καταλυτικός παράγοντας στις εμπορικές σχέσεις Ανατολής και

Δύσης. Η επίδραση διαφόρων πολιτισμών ανά εποχές εκεχειρίας η πολέμου, αλλά και οι σκληροί αγώνες επανάστασης για απελευθέρωση από τον κατακτητή σκιαγραφούν εν πολλοίς το προφίλ του Κρητικού. Από την καταστροφή της Κνωσού το 1400 π.χ. μέχρι σήμερα η Κρήτη κατόρθωσε να γίνει λαμπρό κέντρο πολιτισμού. Σήμερα τα ανάκτορα της Φαιστού/Κνωσού, οι Βυζαντινές εκκλησίες, τα βενετσιάνικα κτίρια αλλά και τα οθωμανικά κατάλοιπα συνυπάρχουν με το λαϊκό κρητικό καμαρόπιτο.

Εικόνα 15.

Ιερός Ναός Αγίου Τίτου ή Παναγίας Κεράς (Γόρτυνα)

Βυζαντινή περίοδος (961 . - 1204 μ.Χ.)

Μετά την προσάρτηση της Κρήτης στην Βυζαντινή Αυτοκρατορία¹⁶ ο Χριστιανισμός εξαπλώθηκε και εδραιώθηκε σε όλο το νησί. Φυσικό επακόλουθο ήταν να διευρυνθεί ακόμη περισσότερο η εκκλησιαστική

16. Το νησί της Κρήτης βρέθηκε υπό βυζαντινή εξουσία σε δύο χρονικές περιόδους: η πρώτη εκτείνεται από την ύστερη ρωμαϊκή περίοδο (4ος αιώνας) μέχρι την κατάκτηση του νησιού από Ανδαλουσίους εξόριστους τη δεκαετία του 820, και η δεύτερη από την επανακατάκτηση του νησιού από τον Νικηφόρο Φωκά έως την κατάληψή του από τις δυνάμεις της Δημοκρατίας της Γένοβας και της Δημοκρατίας της Βενετίας μετά την Δ' Σταυροφορία.

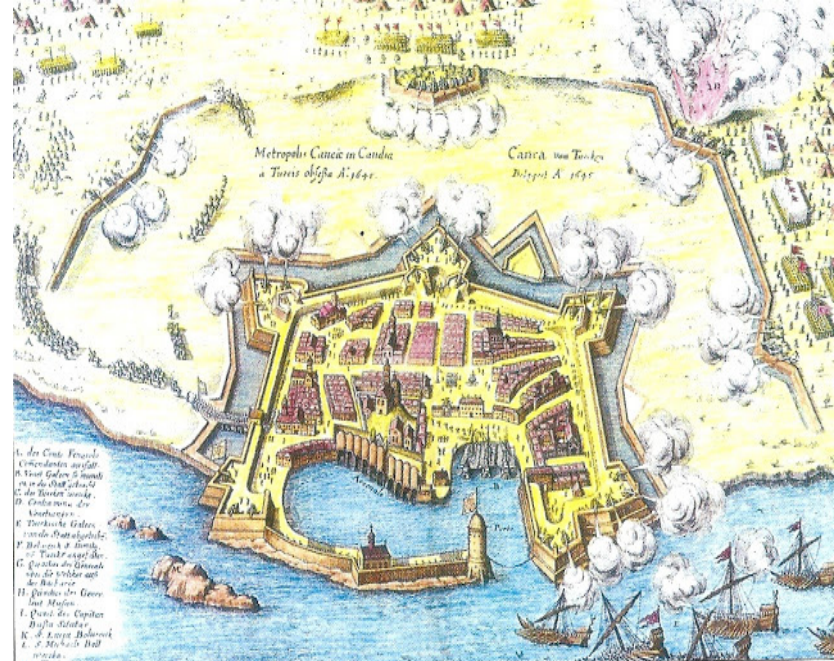
αρχιτεκτονική στην Κρήτη με τουλάχιστον 40 Βασιλικές εκκλησίες στην Γορτύνα(εικ.15) την Ιτανο μέχρι και την Ελούντα. Οι επιρροές όμως στην αρχιτεκτονική δεν περιορίζονται μόνο στην εκκλησιαστική αρχιτεκτονική αλλά διευρύνονται και στην απλή κατοικία, με τον λαϊκό τεχνίτη να μυείται σε μια καινούρια για την εποχή τεχνοτροπία αυτής της κατασκευής του λίθινου τόξου.

Ενετοκρατία 1204 – 1669 μ.Χ.

Η διαδρομή της κυριαρχίας της Κρήτης στους Βενετούς χαρακτηρίζεται πολύ περίπλοκη, η άποψη αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι αρχικά, έχουμε το τέλος της Βυζαντινής κυριαρχίας στο νησί για δεύτερη φορά. Μετά την παραχώρηση του νησιού από τον έκπτωτο Βασιλιά του Βυζαντίου Αλέξιο Δ' ¹⁷ στον Βονιφάτιο Μομφερατικό η κυριαρχία περνά στα χέρια των Φράγκων. Η κίνηση αυτή του βασιλιά αποσκοπεί στην εξαγορά της εύνοιας των Φράγκων οι οποίοι έλαβαν μέρος στην 4η Σταυροφορία. Ο Βονιφάτιος Μομφερατικός εν συνεχεία πουλά την Κρήτη εν μέρη στους Βενετούς το 1204 μ.Χ., ενώ το 1206 μ.Χ. οι Γενοβέζοι προλαβαίνουν και καταλαμβάνουν το νησί. Η ολική κυριαρχία της Κρήτης δεν αργεί να επέλθει αφού το 1210 μ.Χ. κατορθώνουν να γίνουν η κυρίαρχη δύναμη στο νησί.

Η Βενετσιάνικη κυριαρχία διάρκεσε στο νησί για περίπου 4 αιώνες με την Κρήτη να γνωρίζει μεγάλη άνθηση τόσο στην Αρχιτεκτονική και την Τέχνη αλλά και στην λογοτεχνία. Με την εγκατάσταση τους οι Βενετοί εγκαθιδρύουν το Φεουδαρχικό σύστημα και δεσμεύουν τις περιουσίες των Ελλήνων αρχόντων. Η δυσарέσκεια της κατάργησης των προνομίων των Ελλήνων αρχόντων οδηγεί για σχεδόν 150 χρόνια, σε επαναστάσεις έναντι των βενετών, οι οποίοι στο τέλος υποχρεούνται να αναγνωρίσουν τα δικαιώματα των Ελλήνων αρχόντων ίσα με αυτά των Βενετών.

17. Ο Αλέξιος Δ' Μέγας Κομνηνός (19 Ιανουαρίου 1382 - Οκτώβριος 1429) ήταν αυτοκράτορας της Τραπεζούντας από τις 5 Μαρτίου 1417 ως τον Οκτώβριο του 1429.

Εικόνα 16. Άποψη ενετικών τειχών

Η Κρήτη για τους Βενετσιάνους ήταν πολύ σημαντική στρατηγικά αλλά και εμπορικά λόγω της γεωγραφικής της θέσης. Φανερά τρομοκρατημένη από την επερχόμενη Οθωμανική επέλαση το 1538, οι Βενετοί άρχοντες παίρνουν την απόφαση να προχωρήσουν στην κατασκευή οχυρωματικών έργων(εικ.16). Τοιουτοτρόπως η Βενετσιάνικη διοίκηση αρχίζει να ανεγείρει σε ολόκληρο το νησί οχυρά επιστρατεύοντας τον σπουδαιότερο αρχιτέκτονα μέχρι στιγμής τον Michele Sanmicheli¹⁸. Όλα τα οχυρωματικά έργα έγιναν εξ-ολοκλήρου από τους Ιταλούς αρχιτέκτονες που ήρθαν από την Ιταλία. Οι Ιταλοί αρχιτέκτονες όμως δεν περιορίστηκαν στα οχυρωματικά έργα αλλά βρήκαν ευκαιρία το 1252 μ.Χ. με την αποίκηση στων Βενετών στην Δυτική Κρήτη, να κτίσουν πάνω στα ερείπια της αρχαίας Κυδωνιάς τα Χανιά. Λόγω των πολεμικών προετοιμασιών δημιουργείται ξεκάθαρη ταξική διαφοροποίηση με τους κάτοικους του νησιού οι οποίοι χωρίζονται σε Ευγενείς Βενετούς, σε Ευγενείς Κρητικούς, σε Φεουδάρχες και τελικά στο απλό λαό.

Με την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 μ.Χ. αρκετοί επιστήμονες και καλλιτέχνες της Πόλης βρήκαν καταφύγιο στην Κρήτη. Φυσικό επακόλουθο αυτού του γεγονότος ήταν η ζύμωση της Ιταλικής αρχιτεκτονικής με την Βυζαντινή αρχιτεκτονική αλλά και την Κρητική παράδοση για να δημιουργηθεί εν τέλη η Κρητική Σχολή.

18. Ήταν Βενετός αρχιτέκτονας και πολεοδόμος ο οποίος σχεδίασε πολλές οχυρώσεις στην εκτεταμένη Ενετική Αυτοκρατορία

Εικόνα 17. Το φρούριο της Σπιναλόγκας

Το συνονθύλευμα όλων αυτών των εμπειριών και των τεχνών εξαπλώθηκε σε ολόκληρο το νησί, αυτό συντελεί στην τελική μορφή των Κρητικών πόλεων οι οποίες πλέον έμοιαζαν περισσότερο με Βενετσιάνικες παρά Μεσογειακές. Το φαινόμενο της αριστοκρατίας των γαιοκτημόνων αρχίζει να παρακμάζει μέχρι το ολοκληρωτικό του τέλος τον 15 αιώνα. Παράλληλα η ταυτόχρονη άνοδος της αστικής τάξης των Ελλήνων του εμπορίου και της ναυτιλίας, κατέταξαν την Κρήτη σε σπουδαίο εμπορικό διαμετακομιστικό κέντρο για όλη την περιοχή. Η οικονομική ευρωστία της περιόδου συντελεί στην αύξηση του βιοτικού επιπέδου, με αποτέλεσμα οι πόλεις να επεκτείνονται και να καλλωπίζονται με εξαιρετικά κτίρια όπως δημόσια έργα, υδραγωγεία, φρούρια και λιμάνια. Τουρκοκρατία 1669–1898 μ.Χ.

Τουρκοκρατία 1669–1898 μ.Χ.

Μετά την κατάληψη της Κύπρου από τους Οθωμανούς το 1571 μ.Χ. το νησί της Κρήτης ήταν το μοναδικό υπό την στρατιωτική εξουσία των Βενετών. Οι Οθωμανοί αντιλαμβάνονται την αδυναμία των Βενετσιάνων να υπερασπιστούν το νησί και δράττονται της ευκαιρίας να επιτεθούν. Καθοριστικός παράγοντας που συντελεί στην επίθεση των Οθωμανών στο νησί δεν ήταν μόνο η προνομιακή γεωγραφική θέση της Κρήτης αλλά και το γεγονός ότι το 1645μ.Χ. όταν και επιτίθενται στα Χανιά μόνο το 25 % του πληθυσμού ήταν Λατίνοι, κατά συνέπεια δεν υπήρχε αρκετή προφύλαξη για να υπερασπιστούν την πόλη.

Καθώς οι Οθωμανοί επελαύνουν στο νησί όλες οι πόλεις σταδιακά περνούν υπό Τουρκική κυριαρχία, η Τουρκοκρατία όπως προαναφέραμε αρχίζει με την καταστροφική λεηλασία της πιο ευάλωτης πόλης των Χανίων το 1645μ.Χ., ενώ ένα χρόνο αργότερα έρχεται και η σειρά της πόλης του Ρεθύμνου. Η πόλη της Κάντιας (Ηράκλειο) αποτελεί σημαντικό κομμάτι στην Οθωμανική λεηλασία της Κρήτης, καθώς η πολιορκία της ξεκινά το 1648 μ.Χ. ενώ η κατάκτηση της πόλης τελικά επιτυγχάνεται 20 χρόνια αργότερα στις 5 Σεπτεμβρίου 1669 με την συνθηκολόγηση του διοικητή Μορογίνι με τους

Τούρκους. Τα εναπομείναντα Ενετικά φρούρια στο νησί αυτά της Σπιναλόγκας(εικ.17) της Σούδας και της Γαυμβρούσας κατέληξαν και αυτά υπό Τουρκική ηγεσία το 1715 μ.Χ. Σηματοδοτώντας έτσι την οριστική απομάκρυνση στην Γαληνοτάτη από την Ανατολική Μεσόγειο, αλλά και η οποιαδήποτε εναπομένουσα επιρροή τους στην περιοχή έχει απολεσθεί. Κατόπιν την ολοκλήρωση της επιδρομής αλλά και κατά την διάρκεια της χιλιάδες Κρητικοί εκτοπίζονται και υποχρεούνται να καταφύγουν στα Επτάνησα¹⁹ και σε άλλα κοντινά νησιά ως ύστατη προσπάθεια επιβίωσης. Το 1687 μ.Χ. σύμφωνα με τον έμπορο Β.Randolph ο οποίος δραστηριοποιείται στην περιοχή την συγκεκριμένη χρονική περίοδο αναφέρει σε γραφόμενα του, ότι ο πληθυσμός του νησιού έχει μειωθεί στους 80.000 και από αυτούς οι 30.000 περίπου είναι Τούρκοι.

Η χειρότερη περίοδος για τους Κρητικούς όμως έμελλε να έρθει με την καταστροφή της πόλης των Σφακίων το 1711 όπου μέχρι πρότινος είχε μείνει ανεξάρτητη, και πλήρωνε ένα μικρό φόρο στον Σουλτάνο. Από το 1711 μ.Χ. μέχρι το 1821 με την Ελληνική επανάσταση στο νησί πρωταρχικό λόγο κατέχουν οι Γενίτσαροι, που καταδυναστεύουν τους Κρητικούς και σε αρκετές περιπτώσεις τους αναγκάζουν να εξισλαμίσουν για να γλιτώσουν. Οι ταραχές της περιόδου του 1889 μ.Χ., φέρνουν σε ρήξη για ακόμη μια φορά τις δύο κοινότητες, και σημάνουν την αρχή ακόμη ενός γύρου με βίαιες συγκρούσεις μέχρι και το 1897 μ.Χ., παράλληλα την ίδια χρονιά επεμβαίνει στο νησί ο Ενωμένος Στόλος για να βοηθήσει στην φυγή των Μουσουλμάνων, εν τέλη και αυτοί με

19. Όταν η βενετοκρατούμενη Κρήτη καταλήφθηκε από τους Οθωμανούς το 1669, και οι Κρήτες εγκαταστάθηκαν στα Επτάνησα, έτσι τροφοδοτήθηκε η επτανησιακή πολιτιστική ζωή από την πλούσια κρητική πνευματική παράδοση.

την σειρά τους υποχρεούνται να καταφύγουν στα Δωδεκάνησα στην Μικρά Ασία και στο νησί της Κω.

Αξιοθαύμαστη όμως είναι η οικιστική συνέχεια της Κρήτης, παρόλες τις μεγάλες καταστροφές που υπήρξαν στο νησί, οι Κρητικοί δεν σταματούν ποτέ να ανοικοδομούν τις κατεστραμμένες πόλεις τους. Χαρακτηριστικό της Μουσουλμανικής κουλτούρας, ήταν ότι οι Οθωμανοί κατακτητές αρέσκονται στο να αλλοτριώνουν την υπάρχουσα πολιτιστική ταυτότητα οποιαδήποτε και να ήταν αυτή.

2.3)Αττική

Στα κτήρια της Αττικής είναι χαραγμένη η πλούσια ιστορία της, είναι κοινώς αποδεκτό ότι τα διαφορετικά και ξεχωριστά ερεθίσματα του κάθε λαού αποτελούν την κινητήρια δύναμη η οποία διαμόρφωσε την ταυτότητα της μέχρι και σήμερα. Στην Αττική ο περιηγητής μπορεί να συναντήσει την συνέχεια 5 πολιτισμών, από την αρχαιότητα στην Ρώμη και το Βυζάντιο και από εκεί στους Φράγκους

Εικόνα 18. Ψηφιδωτό στην μονή όπου αναπαριστά τους Άγγελους στην Βάπτιση του Χριστού.

και τους Οθωμανούς. Πάντοτε η Αθήνα κατείχε εξέχουσα και προνομιούχα θέση γεωγραφικά, γεγονός που της παρείχε δυνατές εμπορικές και στρατιωτικές σχέσεις. Η χερσόνησος της Αττικής εισέρχεται στο Αιγαίο πέλαγος, καθώς στα δυτικά της βρίσκεται η θάλασσά της Κορίνθου.

Βυζαντινή περίοδος

Το Βυζάντιο είναι η οργανική συνέχεια της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Ως εκ τούτου με την διαίρεση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας το 395 μ.Χ., το ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας έγινε Χριστιανικό. Σημαντικό γεγονός είναι ότι το ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας είχε εξελληνιστεί αλλά δεν μιλούσαν μόνο Λατινικά. Έτσι μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα τον λόγο όπου η Αττική είχε πληθώρα από Βυζαντινούς ναούς και μοναστήρια οικοδομημένα πάντα πιστά κατά την παράδοση της Βυζαντινής αρχιτεκτονικής. Την εποχή αυτή μαζί με την εκκλησιαστική αρχιτεκτονική στην Αθήνα άκμασε και η τέχνη. Παράδειγμα της ακμής της τέχνης ήταν και τα ψηφιδωτά που κοσμούν την Μονή Δαφνίου (εικ.18) στον Υμηττό. Παράλληλα αξιοποιεί όλες τις στατικές λύσεις των υπόλοιπων λαών σαν παράδειγμα, και τις μετουσιώνει όλες μαζί για να φτιάξει την τελειότερη μορφή του τόξου.

Φραγκοκρατία 1205 -1456 μ.Χ.

Με την έλευση της Τέταρτης Σταυροφορίας στην Κωνσταντινούπολη²⁰ και την άλωση της από το τάγμα τους, η Βυζαντινή αυτοκρατορία καταλύεται και τα εδάφη της διαμελίζονται. Η περίοδος της Φραγκοκρατίας στην οποία επήλθε η Αττική χαρακτηρίζεται μία βάνανυση περίοδος γεμάτη μελανά σημεία για την μετέπειτα πορεία της πόλης, παρά την ήδη άσχημη κατάσταση στην που βρισκόταν από την Βυζαντινή περίοδο. Πλέον δημιουργήθηκε το Δουκάτο των Αθηνών, που παραχωρήθηκε στον Όθωνα de la Roche, ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι η ηγεμονία του είχε

20. Η Δ' Σταυροφορία (1201-1204) είχε αρχικό στόχο την κατάληψη της Ιερουσαλήμ και της Αλεξάνδρειας, αλλά παρέκκλινε από τον στόχο της έτσι οι Σταυροφόροι τελικά κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη, καταλύοντας έτσι τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και ιδρύοντας τη Λατινική Αυτοκρατορία.

Εικόνα 19. William Cole, πίνακας Πύργος των Αέρηδων

έδρα την Αθήνα της οποία η ακτίνα επιρροής της έφτανε μέχρι και την Βοιωτία. Το γεγονός αυτό καθίσταται εξαιρετικά ενδιαφέρον υπό το πρίσμα της αρχιτεκτονικής ιχνηλασίας διότι και στις δύο περιοχές έχουμε παραδείγματα της τυπολογίας του καμαρόσπιτου.

Σημαντική παρακαταθήκη έχουμε και στην εκκλησιαστική καθώς, έκτιζαν καθολικές εκκλησίες αλλά και μοναστήρια. Ο λόγος αυτός ήταν διπλός αφενός οι ναοί ήταν αφιερωμένοι στους Λατίνους κάτοικους της πόλης και στις ανάγκες των μοναστικών ταγμάτων αλλά αφετέρου ήθελαν να εδραιώσουν την κυριαρχία τους στην περιοχή και να μεγαλώσει η ακτίνα επιρροής τους.

Η μακρόχρονη τριβή και συνύπαρξη των δυο πολιτισμών τόσο του Δυτικού όσο και του Βυζαντινού κατευθύνει και τους δυο λαούς σε μια καλλιτεχνική ώσμωση, που καθρεφτίζεται κυρίως στην αρχιτεκτονική και την ζωγραφική της εποχής. Αυτό το συνονθύλευμα εμπειριών και πολιτισμών θα χρησιμοποιηθεί όπως είπαμε κατά κόρων στην οικοδόμηση των κτιρίων της εποχής.

Οθωμανική περίοδος 1458 – 1833 μ.Χ.

21. Ο Αντώνιος Α΄ Ατσαγιόλι ήταν Φλωρεντίνης καταγωγής και Δούκας των Αθηνών, ο οποίος που μετά τον θάνατό του Νέριο Α΄ Ατσαγιόλι κατέλαβε τον θρόνο του δουκάτου.

Με την συνθηκολόγηση του Δούκα Acciaiuoli²¹ με τους Τούρκους το 1458 μ.Χ. επήλθε το τέλος της Φραγκοκρατίας αλλά και η αρχή της ειρηνικής κατά τα άλλα κατάληψης της πόλης από τους Οθωμανούς. Η κυριαρχία των Τούρκων καθόρισε σε μεγάλο βαθμό κάπως υπόρρητα την ιστορική συνέχεια της πόλης, μέχρι και την απελευθέρωση της το 1830 μ.Χ.

Η συμβίωση των δυο λαών θα περίμενε κανείς ότι θα χαρακτηριζόταν από λεηλασίες κτιρίων και βαιοπραγίες στους Χριστιανούς όπως έγινε άλλωστε σε άλλους πολιτισμούς. Απεναντίας σε αντίθεση με τους Δυτικούς οι Τούρκοι έδειξαν μεγαλύτερο σεβασμό τόσο στην πόλη όσο και στους κατοίκους της. Δεν παύει όμως ο λαός να καταδυναστεύεται από την κατοχή των Οθωμανών, καθώς οι Χριστιανοί θεωρούνταν πολίτες δεύτερης κατηγορίας και ήταν σαφώς υπόδουλοι στον Σουλτάνο. Ο οποίος τους άφησε να ασκούν τα θρησκευτικά τους δικαιώματα με κάπως συγκεκαλυμένο τρόπο.

Οι μεγάλες αλλαγές της πόλης αφορούσαν κυρίως στην Ακρόπολη και πέριξ αυτής, αφού αρχικά τοποθέτησαν έναν μιναρέ δίπλα από τον Παρθενώνα για να τον μετατρέψουν σε τζαμί. Ενώ πέριξ του οικοδόμησαν αρκετά σπίτια όπου διέμεναν αποκλειστικά τουρκικές οικογένειες. Μπορεί όπως αναφέραμε και προηγουμένως, τα μνημεία της πόλης να έμειναν άθικτα και να μην υπέστησαν κάποιας μορφής αλλοίωση από τους Οθωμανούς αλλά, φρόντισαν δίπλα σε αυτά να κτίσουν είτε τζαμιά είτε άλλους χώρους που εξυμνούσαν την Μουσουλμανική κουλτούρα. (εικ.19).

Όσο αφορά την Αρχιτεκτονική των Οθωμανών (Τούρκικη σχολή) στην Αττική, η κυριαρχούσα άποψη ήταν ότι στηρίχθηκε αν όχι ολοκληρωτικά, στον μεγαλύτερο βαθμό της σε αυτήν του Βυζαντίου. Η Μουσουλμανική τέχνη εκμεταλλεύτηκε μοναδικά το τόξο για να ενώσει τα ανοίγματα των στοών και για να στηρίξει τις οροφές των κτηρίων που οικοδομούσε. Το τέλος της Οθωμανικής κυριαρχίας έρχεται με την Ελληνική επανάσταση, όταν η πόλη καταλήφθηκε από τα Ελληνικά στρατεύματα για πρώτη φορά μετά από 375 χρόνια κατοχής στις 31 Μαρτίου 1833 μ.Χ. .

2.4)Ρόδος

Η Ρόδος είναι νησί του νοτιοανατολικού Αιγαίου, και μέρος του συμπλέγματος των Δωδεκανήσων, καθίσταται το μεγαλύτερο νησί των Δωδεκανήσων αλλά και το τέταρτο σε ολόκληρη την Ελλάδα. Η επικρατέστερη άποψη για την ονομασία του νησιού προέρχεται από το κείμενο της Ιλιάδας του Όμηρου. Στο οποίο αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι το όνομα του νησιού πάρθηκε από το αγαπημένο λουλούδι του θεού Ήλιου το “Ρόδον”.

Το νησί κατείχε μεγάλη επιρροή και σε άλλους πολιτισμούς για πολλά χρόνια, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στην Ρόδο άκμαζε το εμπόριο και η ναυσιπλοΐα την κατέστησε στόχο επιβουλών επιθέσεων από διάφορες επιδρομές. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η αρχαία πόλη της Ρόδου κατείχε από τα αρτιότερα σχέδια(εικ.20) τα οποία βασίστηκαν στον αρχαίο πολεοδόμο Ιππόδαμο Μιλήσιο²².

Εικόνα 20. Κάτοψη της μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου

²² Ο Ιππόδαμος ο Μιλήσιος ήταν αρχαίος Έλληνας αρχιτέκτονας και θεωρείτο ως ο «πατέρας της πολεοδομίας». Έζησε τον 5ο αιώνα π.Χ., στην ακμή της κλασικής εποχής και εκπόνησε σχέδια ελληνικών πόλεων, σε αντίθεση με τον συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο αναπτύσσονταν οι πόλεις μέχρι εκείνη την εποχή.

²³ Στις του 14ου αιώνα ο Γενουάτης Βινιόλο Βινιόλι (Vignolo Vignoli), έκανε συμφωνία με τον μεγάλο μάγιστρο των Ιωαννιτών Ιπποτών Φουλκ ντε Βιλαρέ για να καταλάβουν μαζί τη Ρόδο και τα γύρω νησιά (17 Μαΐου 1306). Η συμφωνία προέβλεπε πως ο Βινιόλο θα παραχωρούσε τα κτήματα του στην Κω και στην Λέρο στους Ιππότες.

Βυζαντινή περίοδος (330 -1309 μ.Χ.)

Για την Βυζαντινή περίοδο δεν έχουμε αρκετή πληροφόρηση καθώς υπάρχει έλλειψη γραπτών στα οποία μπορούμε να βασιστούμε για να εξάγουμε ασφαλή συμπεράσματα. Από τα λιγοστά τεκμήρια που έχουμε στην διάθεση μας για την συγκεκριμένη περίοδο μπορούμε να πούμε με ασφάλεια ότι επρόκειτο για μία περίοδο στη οποία η πόλη της Ρόδου συρρικνώνεται και παρακμάζει, παράλληλα είναι σαφές ότι η ηγεσία της πόλης είχε απωλέσει πλέον την αίγλη που είχε το νησί στο παρελθόν. Σαν επισκοπική έδρα η Ρόδος είχε έναν σημαντικό αριθμό βασιλικών εκκλησιών εντυπωσιακών διαστάσεων, οι οποίες δεσπόζουν σε ολόκληρη την μεσαιωνική πόλη.

Ιπποτική Περίοδος 1309- 1522 μ.Χ.

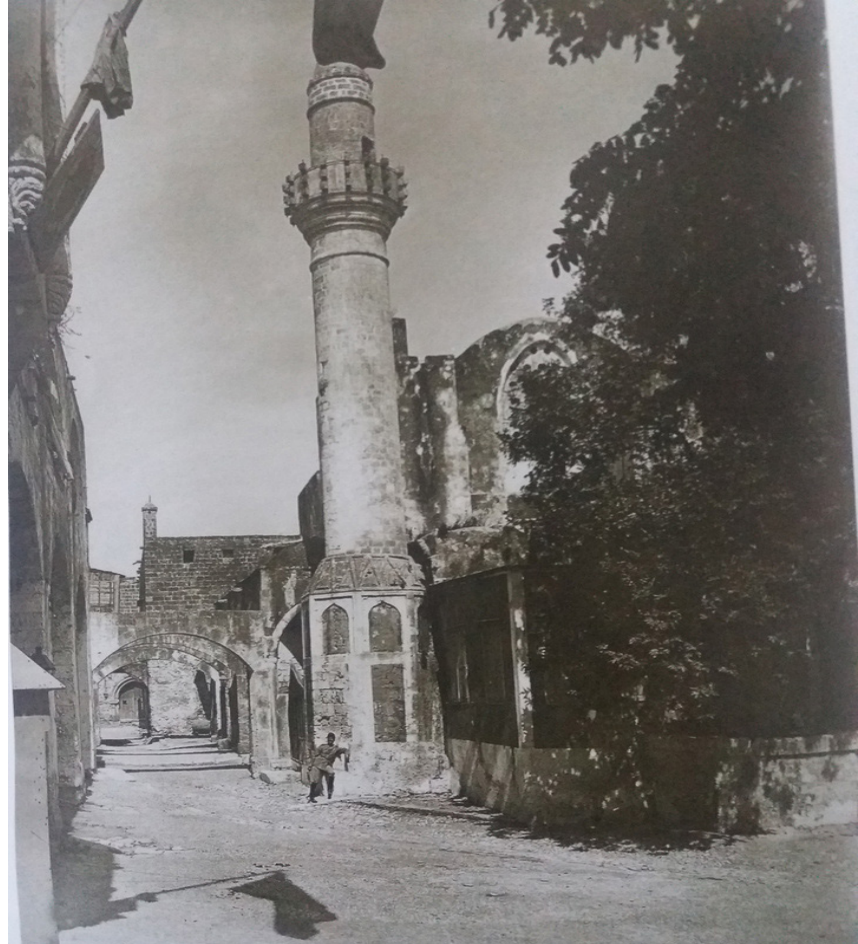
Εικόνα 21. Το Παλάτι του Μεγάλου Μαΐστρου

Η συμφωνία του Γενουάτη Βινιόλο Βινιόλι²³ με τον μεγάλο μάγιστρο των Ιωαννιτών Ιπποτών Φουλκ ντε Βιλαρέ για να καταλάβουν την Ρόδο και τα περίξ, νησιά στις 17 Μαΐου 1306 μ.Χ. σήμανε και την αρχή της Ιπποτικής περιόδου, η οποία άφησε

ανεξίτηλη την προσφορά της μέχρι σήμερα από την Αρχιτεκτονική και την τέχνη μέχρι και την οργάνωση της πόλης. Με κάποιες παραχωρήσεις λοιπόν του Βινιόλι στους Ιππότες, η επιχείρηση κατάληψης της αρχαίας πόλης της Ρόδου ξεκινά ανεπιτυχώς στις 23 Ιουνίου 1306 μ.Χ. Μετά από διάστημα τριών χρόνων στις 15 Αυγούστου το 1309 τελικά η πόλη παραδίδεται στους Ιππότες.

Η Ιπποτική περίοδος καθίσταται από τις πλέον σημαντικότερες καθώς το νησί της Ρόδου δεν άκμασε μόνο στην αρχιτεκτονική και τις τέχνες αλλά απέκτησε ηγετικό ρόλο στην Ανατολική Μεσόγειο. Με την σχεδόν 2 αιώνων κυριαρχία τους οι Ιππότες έδωσαν τέλος στην παρακμή των Βυζαντινών χρόνων. Εκσυγχρονίζονταν συνεχώς ενώ έκτισαν και πληθώρα από δημόσια κτήρια, εκκλησίες αλλά και παλάτια(εικ.21). Όλα τα κτήρια τα οποία αναγέρθηκαν αποτελούν αξιοσημείωτα παραδείγματα Γοτθικής και Αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής.

Οι Ιππότες ερχόμενοι στην Ρόδο έφεραν ήθη και έθιμα αλλά και καινούριες αντιλήψεις και κατασκευαστικές μεθόδους, τις οποίες η κοινωνία της Ρόδου ήταν έτοιμη να τις αφομοιώσει στην δίκη της παράδοση, για να δημιουργήσει στο τέλος ένα συνονθύλευμα και από τους 2 πολιτισμούς. Το κάστρο της Μεσαιωνικής πόλης αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της αρχιτεκτονικής που άκμαζε στο νησί. Παρόλα τα 390 χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας αλλά και τα 35 χρόνια της Ιταλικής κατοχής δεν κατέστησαν δυνατά να αλλοιώσουν τον Ιπποτικό του χαρακτήρα. Η Ροδιακή αρχιτεκτονική ταυτίστηκε περισσότερο με την δυτικοευρωπαϊκή τεχνοτροπία ενώ, ο πυρόλιθος που χρησιμοποιήθηκε ευρέως για την κατασκευή κτηρίων εναρμονίστηκε πλήρως με τις εκπληκτικές τοιχογραφίες που διακοσμούσαν τα δημόσια κτήρια και τις εκκλησίες.

Εικόνα 22. Πλατεία Μεγάλου Αλεξάνδρου. Δεξιά η Παναγιά του Κάστρου η οποία μετετράπη σε τζαμί, το Εντερούμ τζαμί και αριστερά το Νοσοκομείο των Ιπποτών ως ιταλικός στρατώνας

Οθωμανική Κυριαρχία 1 Ιανουαρίου 1523- 5 Μαΐου 1912)

Οι Οθωμανοί και οι Ιππότες είχαν συνάψει την “συνθήκη ειρήνης” το 1451 μ.Χ. στην οποία τονίζεται ιδιαίτερα η ολοκληρωτική εμπορική ελευθερία τόσο των Οθωμανών εμπόρων όσο και των Χριστιανών, για να εμπορεύονται οι μεν από τα Δωδεκάνησα και οι δε από την Τουρκία χωρίς προστριβές μεταξύ τους. Ενώ αρχικά ο 15ος αιώνας χαρακτηρίζεται από ένα πνεύμα αμοιβαίου σεβασμού, ενάμισι χρόνο μετά την υπογραφή της συνθήκης το 1453 μ.Χ. τα Οθωμανικά στρατεύματα εισέρχονται στην Κωνσταντινούπολη. Αποτέλεσμα αυτού του συμβάντος ήταν ότι ο Μεχμέτ Β²⁴ δεν μπορεί πλέον να τηρήσει τις τα συμφωνηθέντα, και απαιτεί φόρο υποτέλειας από την Ιπποτική ηγεσία. Παρά τις οχυρωματικές διενέργειες που προαναφέραμε οι Τούρκοι επιτίθενται στο νησί αρκετές φορές από το 1454-1461 μ.Χ.

Η Ιπποτική ηγεσία θέλοντας να εξομαλύνει την κατάσταση μεταξύ τους υπογράφει τον Ιανουάριο

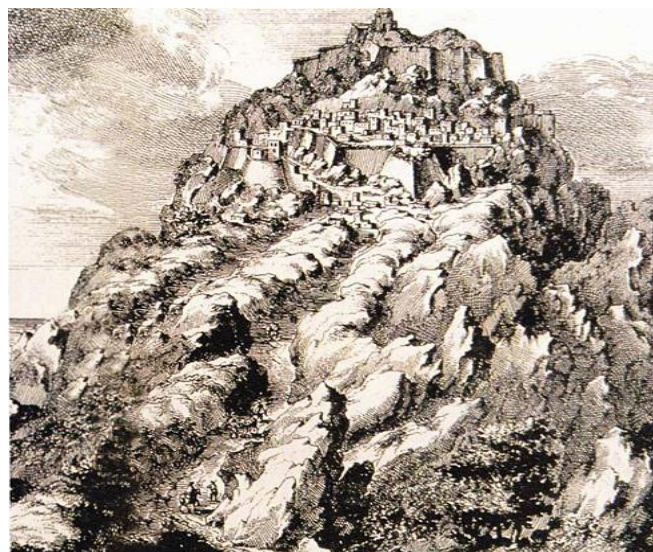
24. Ο Μωάμεθ Β (30 Μαρτίου 1432 - 3 Μαΐου 1481 βασιλέψε κατά τα διαστήματα 1444-1446 και 1451-1481.Καθίσταται ένας από τους σημαντικότερους Οθωμανούς σουλτάνους, που ακόμη και σήμερα οι Τούρκοι θεωρούν ως μία από τις μεγαλύτερες μορφές στην ιστορία τους.

του 1462 μ.Χ. ακόμη μία συμφωνία ειρήνης. Μια συμφωνία που χαρακτηρίζεται ανούσια επι του αποτελέσματος καθώς παραβιάζεται ουκ' ολίγες φορές από τους Οθωμανούς σε διάστημα 15 χρόνων(1464-1479 μ.Χ.). Η κατάληψη της Ρόδου επιτυγχάνεται από την πολιορκία της πόλης που γίνεται σε δύο φάσεις αρχικά την πρώτη του 1480 μ.Χ. όπου ήταν και άκαρπη, και την πλέον πιο σημαντική και καθοριστική το 1522 μ.Χ. στην οποία εν τέλει θα αναγκασθεί να παραδοθεί στους Οθωμανούς. Στην 1η Ιανουαρίου οι Ιππότες φανερά καταβεβλημένοι και αποδεκατισμένοι αναγκάζονται συνθηκολογήσουν με τους κατακτητές για την παράδοση της πόλης παρόλη την απέλπιδα προσπάθεια για να αμυνθούν. Από την πρώτη μέρα κιόλας της Οθωμανικής υποτέλειας η άλλοτε πολιτισμική Ρόδος που απέπνεε σε όλη την επικράτεια την ανωτερότητα της χάνει τον διεθνή της χαρακτήρα αλλά συνάμα και την αίγλη της. Όπως και στις άλλες περιοχές που κατάκτησαν οι Τούρκοι έτσι και στην Ρόδο, μετέτρεψαν όλες τις εκκλησίες σε τζαμιά(εικ.21).

Η ανύψωση των μιναρέδων συμβόλιζε και την δύναμη της Οθωμανικής ανωτερότητας αλλά και της υπέρμετρης βαρβαρότητας που την χαρακτηρίζει. Στην ουσία ο σκοπός της κίνησης αυτής ήταν διπλός, πρώτα η κατάλυση οποιαδήποτε άλλης θρησκείας στο νησί αλλά και ότι στην ουσία δεν θα είναι τίποτα το ίδιο ξανά στο νησί. Στην προσπάθεια της παραχάραξης της Ιστορίας, οι Οθωμανοί μετέτρεψαν και τις μεγάλες κατοικίες των Ιπποτών σε δημόσια κτήρια, αλλοιώνοντας τις άλλοτε σκαλιστές με διάκοσμο προσόψεις τους με Μουσουλμανικά χαρακτηριστικά δίνοντας τους έτσι την δική τους διάσταση.

2.5) Τήνος

Η Τήνος πρόκειται για το τρίτο σε σειρά μεγαλύτερο νησί των Κυκλάδων μετά από την Νάξο και την Πάρο. Το σχήμα του νησιού είναι επίμηκες τριγωνικό, και στο κεντρικό του τμήμα δεσπόζει ο βράχος του Εξωμβούργου(εικ.23) με την αρχαία Βενετσιάνικη πόλη. Βρίσκεται 5 μίλια από το νησί της Μυκόνου ενώ είναι νοτιοδυτικά της Σύρου. Έγκειται στο σύμπλεγμα των Κυκλάδων το οποίο κατέχει γεωγραφικά την κεντρική ζώνη του Αιγαίου, ενώ η ονομασία του συμπλέγματος των Κυκλάδων

*Εικόνα 23.
Λόφος Εξωμβούργου*

σύμφωνα με τον μύθο προέρχεται από την κυκλική διάταξη των νησιών του γύρο από το ιερό νησί της Δήλου. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ένεκα των αρκετών επιβουλών πειρατικών επιδρομών οι Τήνιοι αναγκάστηκαν να εισχωρήσουν στις δυσκολοπρόσιτες πλαγιές του τόπου. Αποτέλεσμα του φόβου των κατοίκων ήταν τα χωριά να κτιστούν συγκεντρωμένα χωρικά και οργανωμένα σαν ολότητα. Αυτός ο λόγος συντέλεσε στην επικράτηση της οικοδομικής λύσης της καμάρας, όπου τους επέτρεπε να έχουν ενωμένα δώματα στα οποία μπορούσαν να διαφύγουν σε περιπτώσεις πειρατείας.

Ενετοκρατία (1390 – 1715 μ.Χ.)

Η ιστορική αυτή περίοδος πρόκειται για αυτήν που θα διαμορφώσει την πόλη έτσι όπως την γνωρίζουμε σήμερα, δίνοντας της σε μεγάλο βαθμό τα κατάλληλα εφόδια για την αναμόρφωση της σύμφωνα πάντα με τα δυτικά πρότυπα. Στους 3.5 σχεδόν αιώνες της Ενετικής υποτέλειας του νησιού η κυριαρχία αυτή θα χαρακτηριστεί ως καταλυτική, στην ενίσχυση της κοινωνικής δομής της που παράπαιε από την εποχή της διοίκησης της Τήνου από την οικογένεια Γκίζη(εικ.24) .

Οι Βενετσιάνοι κατορθώνουν να δημιουργήσουν ένα σύστημα με φυλάκια (βίγλες εικ.25) όπου οι

κάτοχοι αυτών (βιγλάτορες) ειδοποιούσαν με φωτιές τους υπόλοιπους κάτοικους, όταν έβλεπαν να πλησιάζει εχθρικό πλοίο. Κάτι αντίστοιχο της πρακτικής που συνέβαινε και στην Κρήτη, όπου οι Οθωμανοί είχαν ανεγείρει Κουλέδες (φρούριο σύμφωνα με τους Οθωμανούς) σε περίοπτα σημεία με πρωταρχικό σκοπό τον εποπτεία των ντόπιων αλλά και πλήρη καταστολή της Κρητικής Επανάστασης.

Επί Ενετοκρατίας οι ντόπιοι διατήρησαν τα θρησκευτικά τους δικαιώματα, κάτι που συντέλεσε και την αιτία το ορθόδοξο δόγμα να συνυπάρξει

αρμονικά με το Λατινικό. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι υπήρχαν οικισμοί όπου ήταν αμιγώς Λατινοκρατούμενοι χωρίς την ύπαρξη καθόλου ορθοδόξων. Η Τήνος ήταν ανέκαθεν το καταφύγιο που συγκέντρωνε όλους τους κατατρεγμένους πρόσφυγες, τόσο από τα πέραξ νησιά όσο και από την ηπειρωτική

Εικόνα 24. Το οικοσημο των Γκίζη στο κάστρο του Εξωμβούργου

Εικόνα 25. Βίγλα στην Τήνο

Εικόνα 26 Προμαχώνας Εξωμβούργου

Ελλάδα. Από τους Μοραΐτες μέχρι και τους Μικρασιάτες Έλληνες που αναγκάστηκαν να καταφύγουν στο νησί για να μην γίνουν έρμαιο στον χαλασμό και την ασυδοσία των Τούρκων. Το αποκορύφωμα του δεύτερου μεγάλου μεταναστευτικού κύματος ήταν με την Ελληνική επανάσταση του 1821, όπου πλήθος κατοίκων της Χίου των Ψαρών, των Κυδωνιών, και της Κάσου σώθηκαν από την ολοσχερή καταστροφή των νησιών τους. Έτσι σε συνδυασμό και με την υποτέλεια του νησιού στους Ενετούς όλοι αυτοί οι διαφορετικοί πολιτισμοί συντελούν στην διαμόρφωση του λαϊκού πολιτισμού της Τήνου και προσδίδουν την ίδια ώρα μια κοσμοπολίτικη όψη ισάξια αυτής μεγαλύτερων πολιτιστικών κέντρων. Οι 3.5 αιώνες υποταγής στους Βενετσιάνους άφησαν ανεξίτηλο το στίγμα τους σε όλους τους τομείς διάρθρωσης της Τήνου. Από το εμπόριο του νησιού όπου επικεντρωνόταν εξολοκλήρου μόνο στην δύση μέχρι και την αρχιτεκτονική του χώρου. Τα παραδείγματα των ημικίωνων όπου καταλήγουν σε τόξα και σε ψεύτικα αετώματα, επίσης οι εκκλησίες με ανατολίτικα και δυτικά γνωρίσματα σαφώς με έντονο το ύφος του μπαρόκ, μας δίνουν μια σαφή εικόνα της εδραίωσης της Ενετικής κουλτούρας, αλλά και την αφομοίωση της από τους κατοίκους της Τήνου. Η αναφορά στο ύψωμα του Εξωμβούργου είναι επιτακτική καθώς αποτέλεσε κέντρο του νησιού όπου οικοδόμησαν οι Ενετοί το κάστρο τους. Φαίνεται πως αρχικά ήταν η κατοικία των Γκίζηδων, από

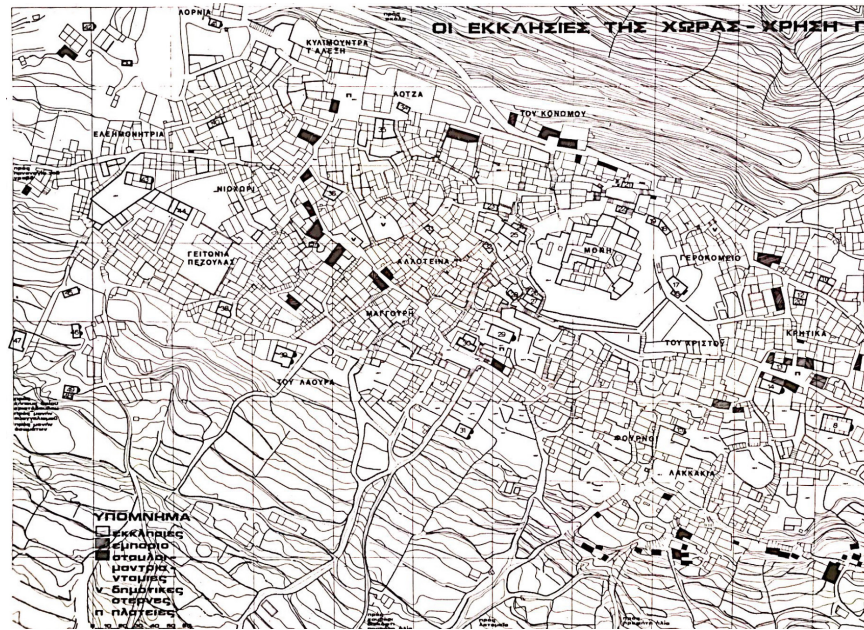
Εικόνα 27. Συνοικίες πέριξ της Μονής

την εποχή του Βυζαντίου που μετατράπηκε στη συνέχεια, σε πολεμικό φρούριο. Το κάστρο (εικ.26) της Τήνου βρισκόταν στη βορειοανατολική πλευρά του βουνού με ακτίνα περίπου 600 μ. Το υπόλοιπο μέρος του ογκόλιθου ήταν «οχυρωμένο» από τη φύση, για το λόγο αυτό χρειαζόταν τεχνική οχύρωση μόνο η πλευρά που ήταν χτισμένη η πόλη.

Οι κάτοικοι του Borgo (οικισμός) ήταν οι περισσότεροι γεωργοί και καλλιεργούσαν τα χωράφια της περιοχής. Η μόνη τους προστασία, σε περίοδο εχθρικής εισβολής, ήταν να κλειστούν κι αυτοί, όπως κι οι περισσότεροι κάτοικοι των χωριών, μέσα στα τείχη του Κάστρου. Η κεντρική θέση που κατείχε το νησί στο πέλαγος εξηγεί την επιμονή των Βενετών για την κατάκτηση του, καθώς όποιος κατείχε την Τήνο υπό την αιγίδα του, είχε τον έλεγχο του Αιγαίου. Βέβαια ήταν και ο σημαντικότερος παράγοντας που ήθελε και τους Οθωμανούς να επιζητούν την κατάληψη του νησιού. Αυτό έγινε εφικτό στον έβδομο Βενετοτουρκικό πόλεμο όπου η κυριαρχία της Τήνου παραδόθηκε στους Τούρκους.

Τουρκοκρατία (1715-1821μ.Χ.)

Στα πλαίσια του έβδομου Βενετοτουρκικού πολέμου στις 5 Ιουνίου 1715 μ.Χ. ο Οθωμανικός στόλος καταφθάνει στην Τήνο. Οι κακές συνθήκες των πολιορκημένων αλλά και η απροθυμία κάποιων κατοίκων να πολεμήσουν οδήγησαν την Βενετσιάνικη ηγεσία (την οποία εκπροσωπούσε ο καγκελάριος Γεώργιος Δαρμής) να συνθηκολογήσει στην παραχώρηση του νησιού. Έτσι μετά από 27 ώρες πολιορκίας οι Οθωμανοί καταλαμβάνουν το νησί και εισέρχονται στο κάστρο, αφήνοντας όμως τους Βενετούς να εξέλθουν αυτού με τις οικογένειες τους ελεύθερα. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Χότζα Μεχμέτ εκτιμώντας την ανδρεία των Τήνιων τους αφήνει να εξέλθουν του κάστρου, με υψωμένα τα λάβαρα δείχνοντας έτσι τον θαυμασμό του απέναντι τους. Δεν θα δείξουν όμως τον ίδιο σεβασμό στην πόλη και στα τείχη της διότι σε μια αποτρόπαια πράξη αντεκδίκησης οι Τούρκοι θα τα κάψουν ολοσχερώς. Αυτήν την περίοδο των 100 χρόνων της Τουρκοκρατίας στο νησί οι Τήνιοι κράτησαν αρκετά από τα θρησκευτικά τους προνόμια αλλά και κάποια από τα διοικητικά τους.

Λόγω του ότι οι Οθωμανοί δεν επιδιώκουν την ολοκληρωτική καταδυνάστευση του νησιού αφήνουν τους ντόπιους να αυτοδιοικούνται και η παρουσία τους είναι σχεδόν τυπική. Στο διάστημα αυτό μπόρεσαν να αναπτυχθούν και οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ και άλλων λαών. Βγαίνοντας έτσι από την ιδιότυπη οικονομική απομόνωση της Βενετικής περιόδου, όπου το νησί συναναστρεφόταν αποκλειστικά με την δύση. Την ανάπτυξη του εμπορίου αξιοποίησαν στο έπακρο οι βιοτεχνίες, όπου πλέον η Τήνος γίνεται διαλογιστικός σταθμός όλης της επικράτειας. Παράλληλα με την οικονομική ευμάρεια του νησιού ακμάζουν και οι τέχνες, και ιδιαίτερα η μαρμαρογλυπτική όπου καθιστά την Τήνο ξακουστή σε ολόκληρο τον Ελλαδικό χώρο. Η Οθωμανική υποτέλεια τελειώνει με την Ελληνική επανάσταση του 1821 όπου αισίως στις 20 Απριλίου του ίδιου έτους ο πρώτος πύργος της Τήνου από όλες τις Κυκλάδες υψώνει την Ελληνική σημαία²⁵.

25. Μαυριού, Παναγιωτάκης, Σπυροπούλου, «ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ», Δράμα 2011

2.6) Πάτμος

Πάτμος ακόμη και Πάτινο-Παλμόζα είναι το βορειότερο νησί του συμπλέγματος των Δωδεκανήσων, και συνάμα από τα μικρότερα Ελληνικά κατοικήσιμα νησιά.

Το νησί της Αποκαλύψεως όπως ονομάστηκε λόγο της εξορίας του Ιωάννη του θεολόγου το 95 μ.Χ., επιμηκύνεται από τον βορρά μέχρι τον νότο έχοντας έντονες μορφολογικές εξάρσεις και στα δυο άκρα του. Μέχρι και τα τέλη του 11ου αιώνα όπου ο μοναχός Χριστόδουλος Λατρινός²⁶ κατέφτασε στο νησί, δεν υπήρχαν πολλοί κάτοικοι. Μέσα από δικές του μαρτυρίες μαθαίνουμε ότι βρήκε την Πάτμο "έρημην όλη και κεχρωσμένων και υπό συρφετών και άλλων ακανθών συνεσκιαζομένων". Ανά τους αιώνες η Πάτμος θα γνωρίσει πληθώρα από επιθέσεις και επιδρομές οι οποίες θα έχουν αρνητικό αντίκτυπο στο νησί. Οι επιδρομές ξεκινούν αρχικά το 1157-58 μ.Χ. από τους Σαρακινούς που επιτίθενται ανεπιτυχώς στην Μονή, λόγο της αμυντικής ζώνης που δημιουργήθηκε περίξ αυτής. Μπορεί το μοναστήρι να μην δέχθηκε σοβαρές υλικές ζημιές αλλά για τους κατοίκους που διέμεναν στην Χώρα ήταν ένα μεγάλο πλήγμα διότι αποδεκατίστηκαν, ένεκα της βαρβαρότητας των Σαρακηνών²⁷. Αρκετά χρόνια αργότερα το 1207 μ.Χ. έχουμε την επιδρομή των Σταυροφόρων στο νησί όπου κρατάει 8 χρόνια και σταματάει εν τέλη με την βοήθεια του Πάπα που αποδέχεται να βοηθήσει τους Πάτμιους μετά από παράκληση τους. Οι επόμενοι κατακτητές οι οποίοι θα επιχειρήσουν να κατακτήσουν το νησί ήταν οι Ιωαννίτες Ιππότες της Ρόδου περίπου το 1309 μ.Χ. Τα επόμενα χρόνια της κυριαρχίας τους στο νησί, (και ενώ επεκτείνουν την ακτίνα επιρροής τους και στα υπόλοιπα νησιά της επικράτειας στο νησί της Πάτμου) δεν καταφέρνουν να ασκήσουν μεγάλη επιρροή.

Το 1453 μ.Χ. καθίσταται πολύ σημαντικό έτος για τους κατοίκους της Πάτμου, καθώς επιφέρει πολλές αλλαγές στο νησί τόσο οικιστικά

όσο και στην διαμόρφωση του πολιτισμού. Με την άλωση της Πόλης από τους Οθωμανούς σήμανε και το τέλος της Βυζαντινής κυριαρχίας στο νησί. Μετά την κατάληψη των Οθωμανών στην Πόλη κατέφθασαν στην Πάτμο περίπου 100 Βυζαντινές οικογένειες οι οποίες εγκαταστάθηκαν στην Χώρα του νησιού, φτιάχνοντας και καινούρια συνοικία αυτήν της "Άλλοτεινας (εικ.27)" Τα ερεθίσματα που παίρνουν τότε οι λίγοι και αμόρφωτοι κάτοικοι της πόλης, ήταν πρωτόγνωρα καθώς γαλουχούνται σιγά -σιγά στην κουλτούρα των κοσμοπολιτών Κωνσταντινουπολιτών. Οι μορφωμένοι Κωνσταντινουπολίτες οικοδομούν περίξ του οικισμού τους μια καινούρια "πεντάπυλη" οχυρωματική ζώνη που ονομάστηκε από τότε "Έσω κάστρο"²⁸. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ενώ το 1503 μ.Χ. οι Οθωμανοί κατακτούν το νησί δεν κατοικούν ποτέ σε αυτό, έτσι δεν έχουμε και την οποιαδήποτε αλλοίωση στο νησί από αυτούς. Αρκούνται μόνο στην συλλογή φόρου από τους κατοίκους. Με την άλωση του Χάνδρακα από τους Τούρκους το 1669 μ.Χ. 50 περίπου οικογένειες από την Κρήτη μεταναστεύουν υποχρεωτικά στην Πάτμο. Έτσι έχουμε ένα δεύτερο κύμα μετανάστευσης στο νησί όπου θα φέρει και αυτό τα δικά του χαρακτηριστικά τα οποία θα εντυπώσουν και αυτά στην ήδη πλούσια ιστορία του τόπου.

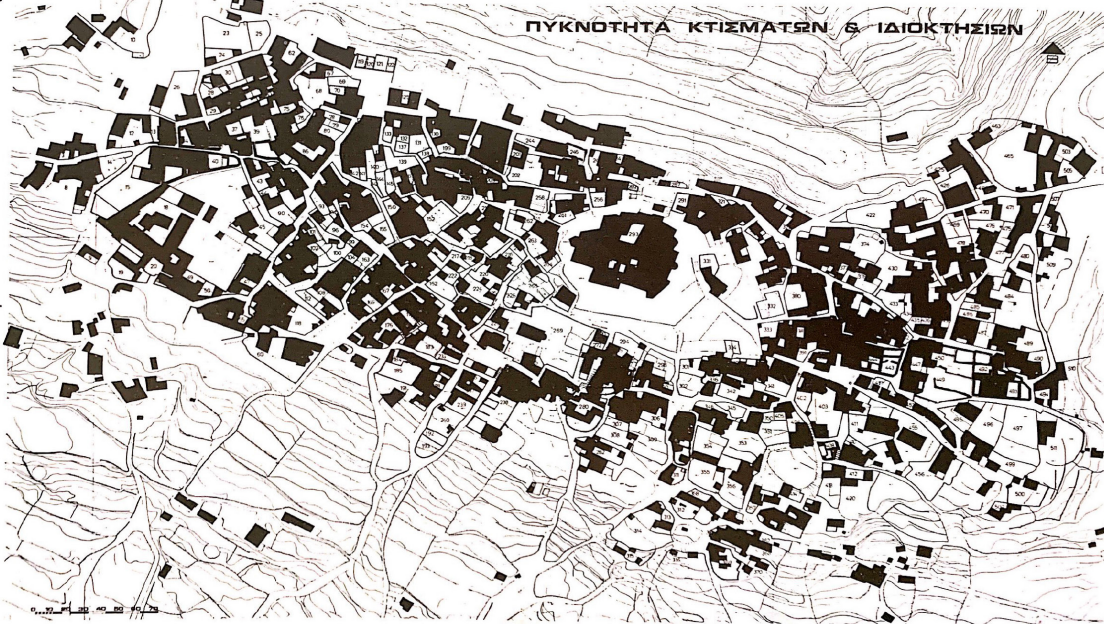
Οικιστική εξέλιξη του οικισμού

Η οικιστική εξέλιξη του νησιού θα γίνει από τις αρχές ακόμη του 10ου αιώνα από τον Χριστόδουλο Λατρινό ο οποίος θα γίνει η μορφή που θα δώσει ζωή στο νησί, (καθώς βεβαίως και με την αμέριστη βοήθεια και συμπαράσταση του αυτοκράτορα Αλέξιου Κομνηνού). Άρχισε το 1088μ.Χ. να οικοδομεί στο νησί την Μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου. Για την κατασκευή δε του μοναστηριού έφερε από την Κωνσταντινούπολη περίπου 150 μοναχούς ειδικούς τεχνίτες οι οποίοι θα αναλάμβαναν και την οχύρωση του συγκροτήματος. Ο αυστηρός μοναχικός κανόνας της εποχής των Κομνηνών συνετέλεσε στην πρώτη οικιστική

26. Κατά την περίοδο της Αραβοκρατίας, η Πάτμος είναι σχεδόν έρημη έτσι ο μοναχός ο Χριστόδουλος ο Λατρινός, το 1088 ζητάει από τον Βυζαντινό αυτοκράτορα Αλέξιο Α' Κομνηνό, και του παραχωρείται το νησί, για να ιδρύσει μοναστήρι προς τιμή του Ευαγγελιστή.

27. Σε παλαιότερα δυτικά ιστορικά κείμενα, ο όρος Σαρακηνοί χρησιμοποιούνταν για τους Άραβες από την Ύστερη Αρχαιότητα, ο όρος Σαρακηνοί είναι κατεξοχήν ελληνικός και προέρχεται από την αραβική λέξη sharqiyyin («ανατολίτες»).

28. Συλλογικό έργο "Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κύθηρα" εκδ Μελισσα, Αθήνα 1983, σελ 139

Εικόνα 28. Η πυκνότητα δόμησης του οικισμού της Πάτμου.

εξέλιξη της Πάτμου, και αυτό γιατί προέβλεπε ότι “μισθαρούντες τοις μαναχοίς και τα λεία πρόσωπα που τους συνοδεύουν δεν επιτρέπονται να διανυκτερεύσουν κοντά τους²⁹. Έτσι δημιουργήθηκαν καταυλισμοί των εργαζομένων σε μεγάλη απόσταση από τον χώρο κατασκευής του μοναστηριού, οι οποίοι καταυλισμοί κράτησαν μέχρι το 1132 μ.Χ. όπου οι Μοναχοί αναγκάστηκαν να καλέσουν όσους κάτοικους είχαν μείνει στο νησί να εγκατασταθούν ακριβώς μπροστά στα τείχη δημιουργώντας έτσι μια ζώνη άμυνας πέριξ της Μονής. Το γεγονός αυτό μας επιτρέπει να εξάγουμε 2 ασφαλή συμπεράσματα, αρχικά την πλήρη υποταγή των κατοίκων της Χώρας στην Μονή αλλά και την σημαντικότητα της, για ολόκληρη την διάταξη της πόλης.

Το μοναστήρι ήταν τα πάντα για το νησί, σε αυτό χρωστά την σημερινή του μορφή, αφού από αυτό έπαιρνε ζωή για αιώνες. Στην Πάτμο μπορούμε να πούμε με σιγουριά ότι για την οικιστική της εξέλιξη της δεν οφείλεται μόνο η Μονή του Αγίου Ιωάννη, μεγάλο μερίδιο στην μεταβολή της πόλης ήταν η μετανάστευση των Βυζαντινών το 1453 μ.Χ. Απόρροια της μετανάστευσης, των Βυζαντινών στο νησί ήταν η μεταβολή της Χώρας σε πολλούς τομείς τόσο κοινωνικά-οικονομικά όσο και πολεοδομικά. Η πρώτη αλλαγή έγινε με την “διαταγή” της Μονής να καθαιρέσει εκείνο το μέρος του οικισμού όπου εφάπτεται στα τείχη της, καθώς δεν χρειαζόνταν πλέον την ζώνη αυτή για προστασία.

Η επόμενη μεγάλη οικιστική μεταβολή στο νησί οφείλεται στον ερχομό των Κρητικών που κατέφθασαν στο νησί το 1669 μ.Χ. με την άλωση του Χάνδακα(Ηράκλειο). Η άφιξη των Κρητών στην Πάτμο εμφάνισε για πρώτη φορά την ανάγκη του οικιστικού κέντρου στην περιοχή εγκατάστασής τους. Όμως η καθολική μεταβολή του οικισμού γίνεται αισθητή στις αρχές του 18ου αιώνα, όπου αλλάζει η πυκνότητα του αστικού ιστού, (εικ.28) και οι νέες κατοικίες είναι μικρές και εφάπτονται η μια στην άλλη ενώ οι μεγάλες κατακερματίζονται σε πολλές μικρότερες.

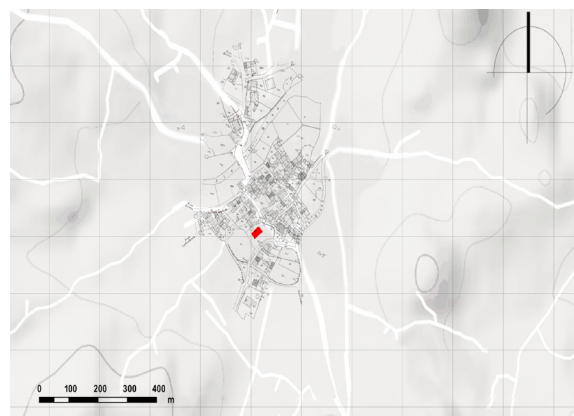
29 . Συλλογικό έργο “Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κύθηρα “εκδ Μελισσα,Αθίνα 1983,σελ 144

03 . ΑΠΟΤΥΠΩΣΕΙΣ

Χάρτης 2.
Χάρτης Κύπρου

Χάρτης 3.
Τοπογραφικό οικισμού Αναλυόντα

3.1.α) Κύπρος Η περίπτωση της κατοικίας στον Αναλυόντα

Ο οικισμός του Αναλυόντα βρίσκεται περίπου 20 χιλιόμετρα από την Λευκωσία και έγκειται στην ευρύτερη περιοχή της αρχαίας πόλης Ταμασσού³⁰. Κτισμένο σε υψόμετρο 380 μέτρων, το χωριό κατοικείτο από αρχαιοτάτων χρόνων, γεγονός που μαρτυρείται από τα αρχαιολογικά ευρήματα που ανευρέθηκαν στην περιοχή. Στον οικισμό υπήρξε έντονη η παρουσία των Ρωμαίων, γεγονός που μαρτυρούν οι πολλοί τάφοι της συγκεκριμένης περιόδου. Ο Αναλυόντας κατά τα χρονιά της Φραγκοκρατίας αλλά και της Βυζαντινής περιόδου, ήταν ξακουστό φέουδο εξαιτίας του γεγονότος ότι κατά τους αρχαίους χρόνους, υπήρχαν μεταλλεία επεξεργασίας του χαλκού(εικ.29).

Εικόνα 29.
Μεταλλείο εξόρυξης χαλκού
στον Αναλυόντα

Η ονομασία του οικισμού σύμφωνα με την παράδοση πάρθηκε από τον Λέοντα(εικ.30) το ζώο του Ευαγγελιστή Μάρκου, προσάτη των Ενετών, οι οποίοι το είχαν ως σύμβολο και οικόσημο. Στην περιοχή υπήρχαν επί Ενετοκρατίας δύο φέουδα, ένα στον Αναλυόντα (Άνω – Λιόντα) και ένα στον Καταλυόντα (Κάτω – Λιόντα). Σε όλους τους Ενετικούς χάρτες που έγιναν γύρω στο 1500 μ.Χ. το χωριό είναι σημειωμένο με την ονομασία Anolido και Katolido. Σημαντικό γεγονός ήταν ότι από τις αρχές του 20ου αιώνα μέχρι τις δικαιοδικές ταραχές της δεκαετίας του '50 στον οικισμό κατοικούσε μαζί με τους Ελληνοκύπριους και μια μειονότητα Τουρκοκύπριων .

Εικόνα 30.
Το λιοντάρι του Αγίου Μάρκου
σύμβολο της ενετικής κυριαρχίας

Η οικία που εξετάζουμε πρόκειται για ένα από τα σημαντικότερα δείγματα καμαρόσπιτου στην ευρύτερη

30. Η Ταμασσός ήταν αρχαία πόλη της Κύπρου, η οποία βρίσκεται εντός του κεντρικού

Εικόνα 31. Εσωτερική άποψη δίχworu

Εικόνα 32.
Ξύλινο δοκάρι (Νευκά)

περιοχή, καθώς πρόκειται για ένα από τα ελάχιστα διασωθέντα κτήρια της συγκεκριμένης εποχής. Σύμφωνα με μαρτυρίες των κατοίκων η οικία

οικοδομήθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα από μια πολυμελή οικογένεια του οικισμού. Η κατοικία αποτελείται από τρεις χώρους, τον κύριο χώρο που ονομάζεται παλάτι η δίχωρο³¹, το σώσπιτο με το Ανώι³² και τον Ηλιακό³³. Αρχικά το δίχωρο(εικ.31) είναι χωροθετημένο στο κέντρο της κατοικίας καλύπτοντας έτσι τις περισσότερες από τις βασικές ανάγκες της οικογένειας, η οποία περνά και το μεγαλύτερο κομμάτι της μέρας σε αυτό, όταν τελειώσει

από τις γεωργικές της υποχρεώσεις. Ο χώρος του παλατιού είναι ο σημαντικότερος στην κατοικία, και αυτό γιατί στο παλάτι υπάρχει το λίθινο τόξο. Ο ρόλος του λίθινου τόξου είναι διπλός, αφενός υποστηρίζει την άρτια στατική λειτουργία του κτηρίου και αφετέρου διανέμει τις υπόλοιπες λειτουργίες στον χώρο. Διατηρώντας την ολότητα του χώρου η καμάρα έρχεται να διαιρέσει νοητά το εσωτερικό του κτηρίου εμπλουτίζοντας το, καταργώντας έτσι την μονοτονία της απλής οικίας όπως αυτήν του μακριναριού.

Ο χώρος του παλατιού έρχεται να μετασχηματιστεί για να παραλάβει ακόμη έναν χώρο εκ των δεξιών, σαφώς όμως μικρότερης σημασίας. Ο χώρος αυτός είναι η αποθήκη και χρησιμοποιούνταν κατά κόρων για την αποθήκευση σιτηρών η οποιασδήποτε άλλης μορφής γεωργικού προϊόντος. Σε αυτή την περίπτωση η στήριξη του χώρου δεν είναι τόσο απαιτητική, και για αυτό τον λόγο ο τεχνίτης καλείται να γεφυρώσει το άνοιγμα της αποθήκης με μια ξύλινη δοκό η οποία ονομάζεται νευκά ή βολίτσι(εικ.32). Οι αυξημένες

τμήματος του νησιού.

Η Ταμασσός ήταν ένα από τα 10 Ελληνικά βασίλεια της Κύπρου.

31'Η εξέλιξη περεταίρω του τύπου του μακριναριού αποτελεί η προσθήκη του δεύτερου μακριναριού κατά την μακρότερα πλευράν με την προσθήκη της καμάρας, 'Γ..Χ. Παπαχαράλάμπους: Η Κυπριακή οικία, Κέντρο επιστημονικών ερευνών, Λευκωσία 2015,σελ.26

32. Περαιτέρω τροποποιήσεις της οικίας είναι η προσθήκη δευτέρου ορόφου με ένα συνήθως δωμάτιον άνωθεν του διαδρόμου ή και με περισσότερα , δια την ανετωτέραν διαμονήν της οικογένειας 'Γ..Χ. Παπαχαράλάμπους: Η Κυπριακή οικία, Κέντρο επιστημονικών ερευνών, Λευκωσία 2015,σελ.33

33. Με την ανάπτυξη του πολιτισμού αυξήθηκαν οι κοινωνικές υποχρεώσεις της οικογένειας. Βοηθητικά δωμάτια.'Γ..Χ. Παπαχαράλάμπους: Η Κυπριακή οικία, Κέντρο επιστημονικών ερευνών, Λευκωσία 2015,σελ.29

Εικόνα 33. Είσοδος σώσπιτου από το εσωτερικό μέρος της οικίας.

Εικόνα 34. Είσοδος στο σώσπιτο από τον χώρο του ηλιακού

Εικόνα 35. Εξωτερική όψη σώσπιτου

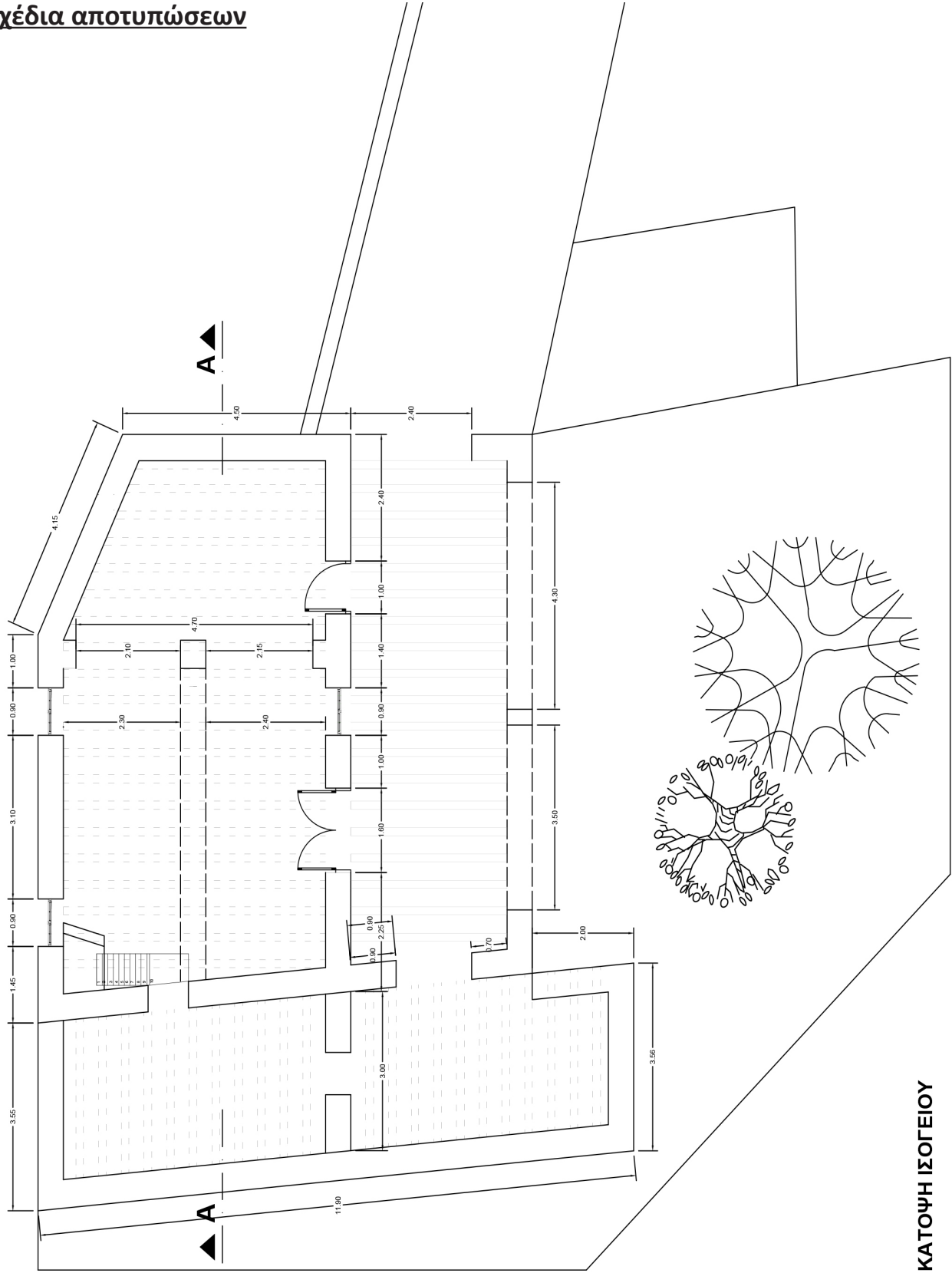
Εικόνα 36. Εξωτερική όψη ηλιακού

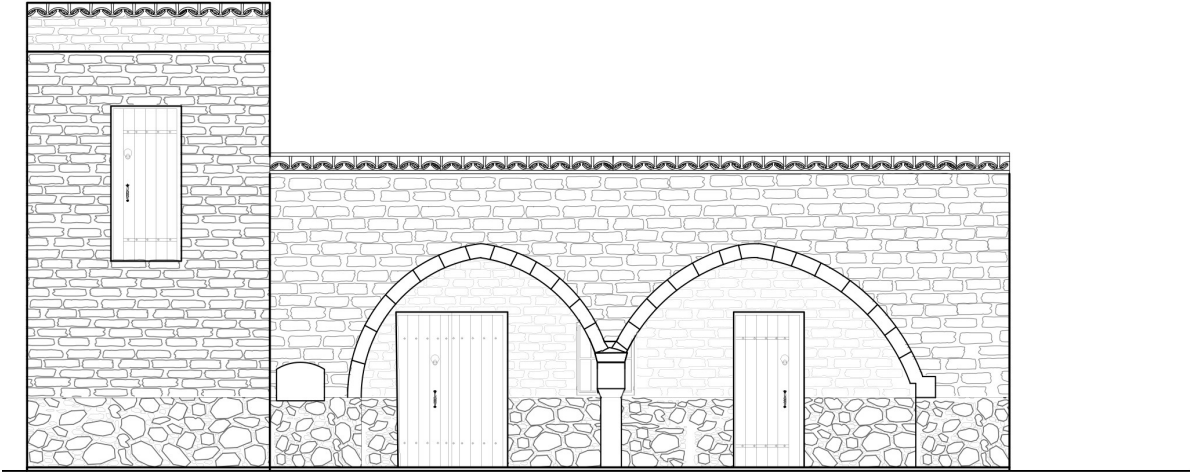
ανάγκες της οικογένειας την αναγκάζουν να προβεί στην κατασκευή ακόμη ενός χώρου εφαπτόμενου του πυρήνα αυτή τη φορά προς στα αριστερά. Στον περιβάλλον αυτό θα βρίσκεται το σώσπιτο³⁴, (έσσω+σπίτι) δηλαδή ένας ακόμη χώρος στο εσωτερικό του σπιτιού, όπου θα φιλοξενηθούν οι χώροι ανάπαυσης της οικογένειας αλλά και κάποιου ξένου όταν αυτό ζητηθεί. Οι επιλογές εισόδου για το σώσπιτο είναι ποικίλες καθώς, κανείς μπορεί να εισέλθει σε αυτό τόσο από το εσωτερικό του κτηρίου, όσο και από τον ηλιακό. Από το εσωτερικό μέρος της οικίας η πρόσβαση στο σώσπιτο είναι εφικτή από την πόρτα όπου είναι τοποθετημένη ακριβώς δίπλα(εικ.33) στην αριστερή δοκό του λίθινου τόξου. Η συγκεκριμένη πόρτα μας επιτρέπει να εισέλθουμε στο εσωτερικό του σώσπιτου, και κατά συνέπεια στα δυο δωμάτια που υπάρχουν κατά μήκος του χώρου αυτού. Από την αυλή η είσοδος στο σώσπιτο επιτυγχάνεται από το άνοιγμα που υπάρχει στο τέλος του Ηλιακού(εικ.34), αυτό γίνεται κατά κύριο λόγο για την αποσυμφόρηση του πυρήνα της κατοικίας.

Εντός της οικίας η είσοδος στο ανώι επιτυγχάνεται από μία ξύλινη κλίμακα η οποία οδηγεί σε μία κλειστή καταπακτή που μας επιτρέπει εισέλθουμε στο πάτωμα του πρώτου ορόφου. Για να αποφορτιστεί επιπλέον όμως ο χώρος του ισογείου από την διέλευση συνεχώς των θαμώνων της οικογένειας, στο παρελθόν υπήρχε στο εξωτερικό μέρος της οικίας μια λίθινη σκάλα(εικ.35) (η οποία γκρεμίστηκε με τα χρόνια) όπου σε οδηγούσε στον όροφο του σώσπιτου, χωρίς να είναι αναγκαστική η διέλευση στο δίκωρο. Την εξωτερική όψη του κτηρίου έρχεται να εμπλουτίσει ο Ηλιακός, δηλαδή ο ημιυπαίθριος χώρος ο οποίος τοποθετείται στην πρόσοψη της κατοικίας. Η κεκλιμένη οροφή του είναι η συνέχεια της στέγης του κτηρίου, ενώ το μεγάλο μήκος του γεφυρώνουν δυο λίθινα τόξα(εικ.36), βεβαίως μικρότερης διάστασης από αυτό του δίκωρου. Ο Ηλιακός θα μπορούσε να πει κάποιος ότι είναι από τις πρώτες μορφές βιοκλιματικού σχεδιασμού, καθώς η τοποθέτηση του στην πρόσοψη της κατοικίας δεν είναι καθόλου τυχαία. Επειδή κατά κανόνα η πρόσοψη της οικίας τοποθετείται με φορά προς στην Ανατολή, ο ηλιακός αφήνει τις ακτίνες του ήλιου τους χειμερινούς μήνες να θερμαίνουν την κατοικία, ενώ παράλληλα διευκολύνει την αγροτική ζωή της οικογένειας. Η αμιγώς γεωργική ενασχόληση της οικογένειας απαιτεί πληθώρα εργασιών στο εξωτερικό τμήμα της οικίας, έτσι ο ηλιακός αποσοβώντας τους χειμερινούς μήνες τις βροχές χρίζεται ως ο πλέον καταλληλότερος χώρος για αυτού του είδους τις εργασίες. Όπως αναφέραμε και σε προηγούμενη ενότητα, η αυλή ήταν αναπόσπαστο κομμάτι του καμαρόσπιτου. Τουτιστρόπως η κατοικία είχε μια πολύ μεγάλη αυλή όπου στο παρελθόν περιφρασσόταν από έναν μαντρότοιχο ύψους περίπου ενός μέτρου. Το χαμηλό ύψος του, επέτρεπε την οπτική επαφή του

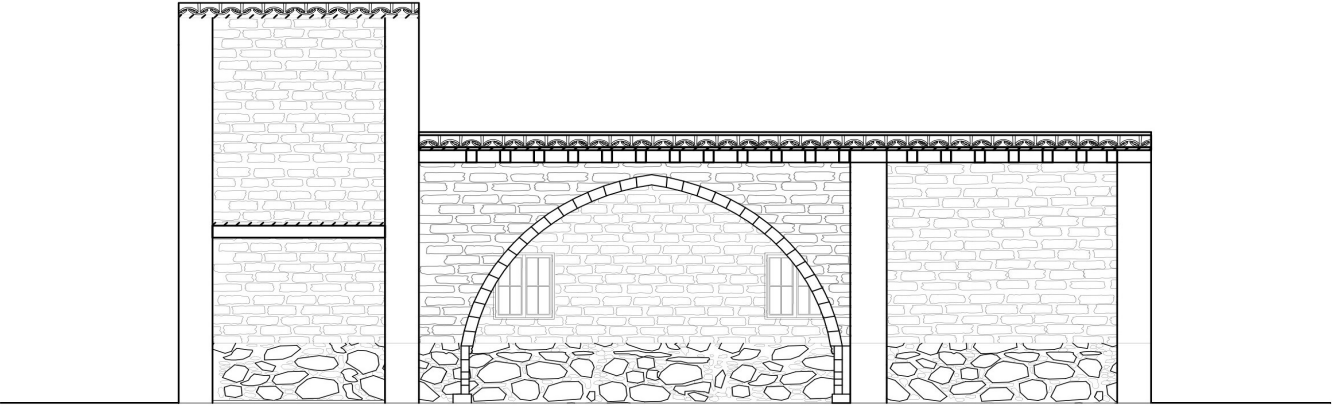
34. Το σώσπιτο πρόκειται συνήθως για το μακρινάρι το οποίο βρίσκεται στο βάθος του δίκωρου, συχνά στο εσωτερικό το βρίσκονται αποθηκευτικοί χώροι (σέντε) σιτηρών.

Σχέδια αποτυπώσεων

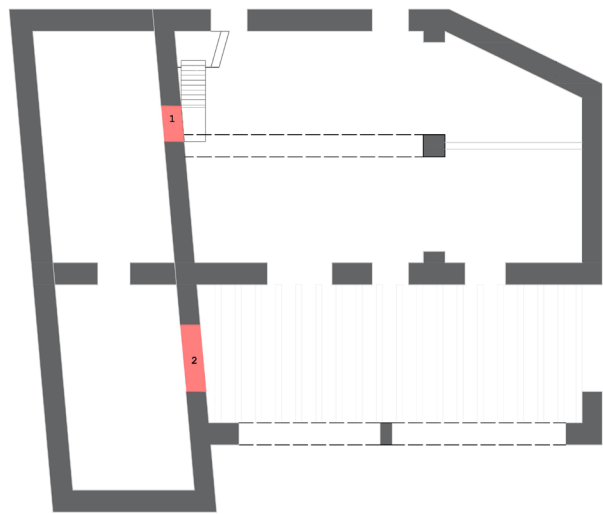

ΠΡΟΣΩΠΗ

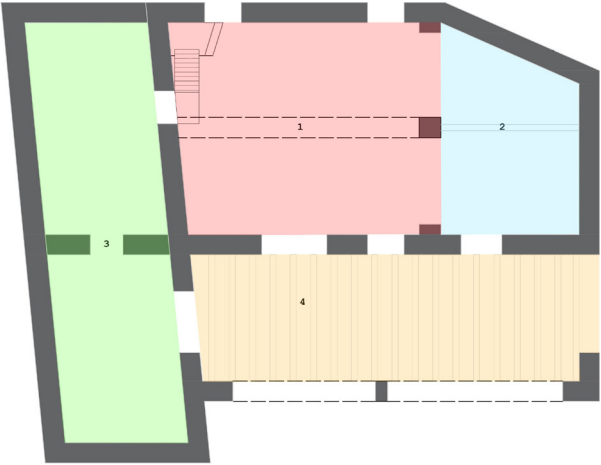

ΤΟΜΗ Α-Α

Διαγράμματα

- 1. Πόρτα εισόδου στο σώπιτο απο το εσωτερικό της οικίας
- 2. Πόρτα εισόδου στο σώπιτο απο το εξωτερικό της οικίας

- 1. Δίχαιο/Πάλατι
- 2. Αποθήκη
- 3. Σώπιτο
- 4. Ηλιακός

3.1.β) Κύπρος **Η περίπτωση της κατοικίας στον οικισμό** **Πέρα Ορεινής**

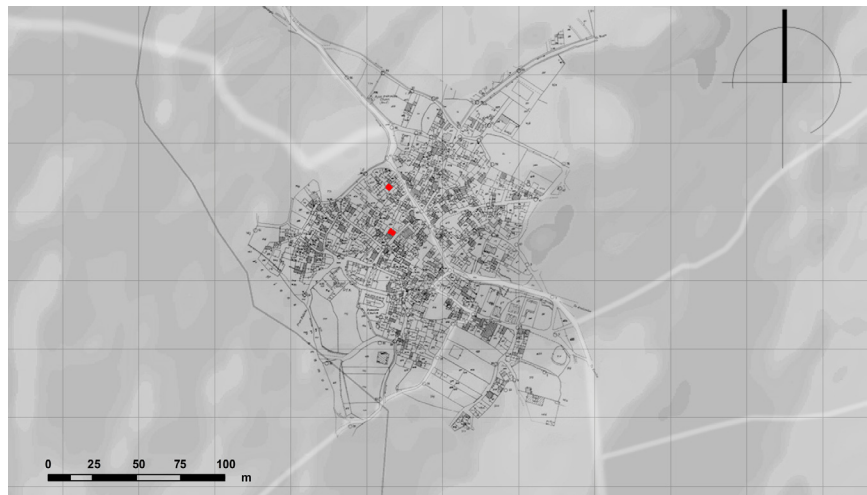
Το χωριό Πέρα (η Πέρα Ορεινής) στην ορεινή επαρχία Λευκωσίας, βρίσκεται σε υψόμετρο 400 μέτρων από την θάλασσα. Το χωριό στα αρχαιότερα χρόνια ήταν σημαντικό προάστιο της αρχαίας πόλης Ταμασσού, αλλά και σημαντικό φέουδο τόσο στην περίοδο της Φραγκοκρατίας όσο και στην περίοδο

Εικόνα 37.
Εσωτερική άποψη του δίχworου

της Τουρκοκρατίας.

Η ονομασία του οικισμού προήλθε από το γεγονός ότι βρισκόταν πέραν(Πέρα) του Πεδιαίου ποταμού, ενώ ο προσδιορισμός «Ορεινής» προέκυψε από το γεγονός ότι επί Φραγκοκρατίας και Τουρκοκρατίας το χωριό βρισκόταν στο διαμέρισμα Ορεινής, όπως αποκαλείτο η ορεινή περιοχή της Κύπρου, για να διαφοροποιείται από το πεδινό τμήμα. Η κατοικία που εξετάζουμε βρίσκεται στον πυρήνα του οικισμού και εκ πρώτης όψews εξαόουμε το συμπέρασμα ότι πρόκειται για μια από τις μεγαλύτερες οικίες που υπάρχουν

Χάρτης 4.
Τοπογραφικό οικισμού Πέρα Ορεινής

σε αυτόν, αλλά και στην Κύπρο γενικότερα για το χρονικό διάστημα που ερευνούμε. Το παρόν κτήριο είναι διαμορφωμένο καθαυτό τον τρόπο έτσι ώστε να μπορεί στεγάσει μια πολυμελή οικογένεια, αφού απαρτίζεται από 6 διαφορετικούς χώρους, γεγονός πρωτόγνωρο για την εποχή αν αναλογιστούμε τα υπόλοιπα ευρήματα που έχουμε στην διάθεση μας. Περίοπτη θέση στην διαμόρφωση της οικίας έχει και πάλι ο χώρος του παλατιού, καθώς συνθέτει περίξ του τις υπόλοιπες λειτουργίες της οικίας. Στο Παλάτι(εικ.37) όπου ήταν και ο πυρήνας της οικίας υπάρχει μία οξυκόρυφη λίθινη καμάρα η οποία γεφυρώνει το άνοιγμα του χώρου. Στο βόρειο μέρος

Εικόνα 38. Μεσοδόκι

του δίχworου βρίσκεται το σώσπιτο, όπου χρησίμευε, είτε σαν επιπλέον υπνοδωμάτιο, είτε σαν αποθήκη όταν ήταν αναγκαίο. Η παρουσία του τόξου μας

Εικόνα 39.
Εξωτερική άποψη του ηλιακού

Εικόνα 40
Εξωτερική άποψη κατοικίας

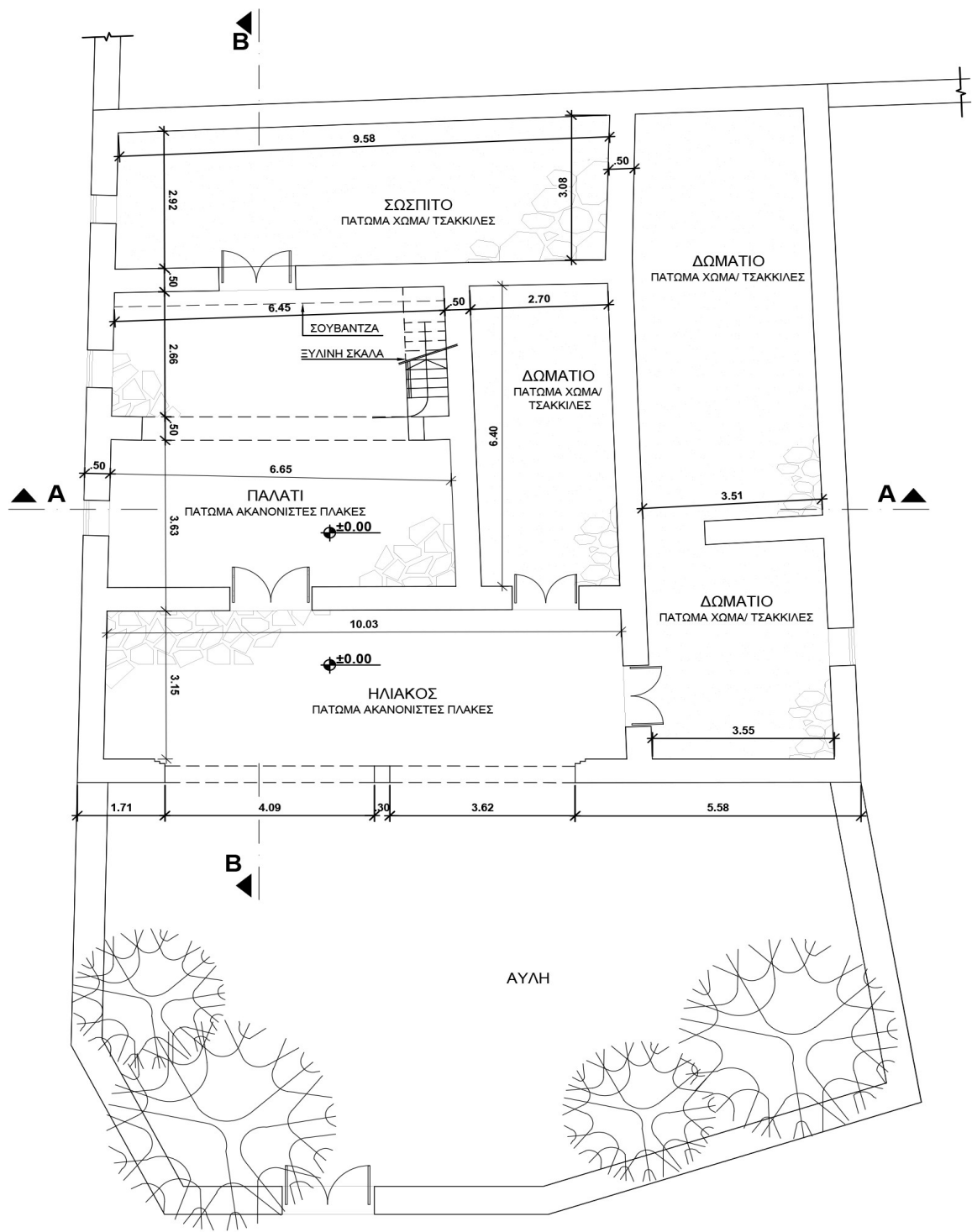

Εικόνα 41.
Εξωτερική άποψη οικίας

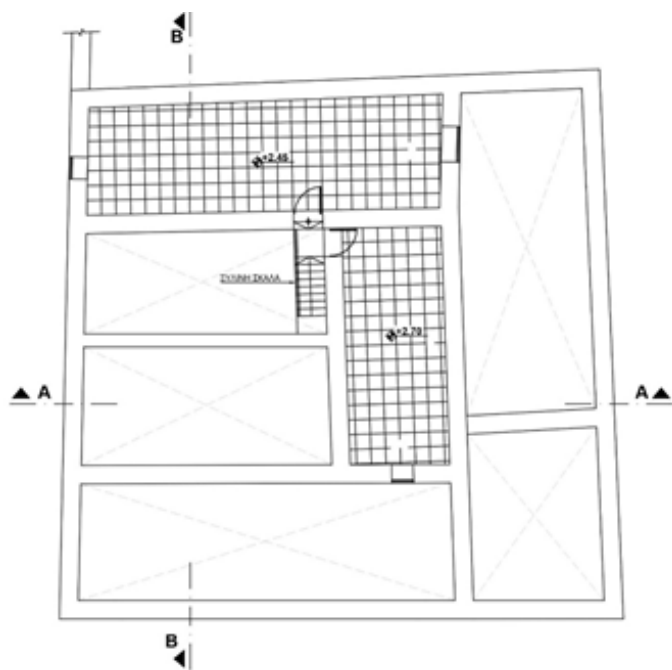
επιτρέπει να διατηρήσουμε την διαμπερότητα του χώρου, καθώς δεν υπάρχει η ανάγκη κάποιου άλλου δομικού στοιχείου για να στηριχθεί η κατασκευή. Κάτι που έχουμε δει σε πληθώρα άλλων κατοικιών(τόσο στην Κύπρο αλλά και στις υπόλοιπες περιοχές που ερευνούμε) όπου υπάρχει στο μέσον του δωματίου μια ξύλινη δοκός (το μεσοδόκι), (εικ.38) για να στηρίξει την οροφή. Παράλληλα εκ των δεξιών έχουμε επέκταση του πυρήνα σε 3 χώρους για να δημιουργηθούν έτσι τα δωμάτια όπου θα κοιμόταν η οικογένεια.

Η άποψη ότι το δίκωρο λειτουργεί ως πυρήνας, ενισχύεται από το γεγονός ότι από το περιβάλλον του παλατιού, με μία ξύλινη κλίμακα είχαμε την δυνατότητα, να εισέλθεις τόσο στο πατάρι του σώσπιτου που βρίσκεται βόρεια του δίκωρου όσο και στο πατάρι του δωματίου που είναι δεξιά του πυρήνα. Λόγω της συμφόρησης του παλατιού από την οικογένεια αλλά και από άλλους θαμώνες, (και επειδή όπως είπαμε το παλάτι και το σώσπιτο είχαν άμεση σχέση), στην περίπτωση όπου το πατάρι δεν χρησιμοποιείτο για την δυνατότητα του ως αποθηκευτικός χώρος αλλά σαν επιπλέον δωμάτιο ανάπαυσης, τα ανοίγματα που επέτρεπαν την είσοδο σε αυτόν το χώρο, έκλειναν για να απομονώνεται και να μην υπάρχει οπτική επαφή. Στα υπόλοιπα δωμάτια αλλά και στην αποθήκη η είσοδος ήταν μόνο εφικτή από το περιβάλλον του ηλιακού (εικ.39), όπου τις πλείστες περιπτώσεις κατασκευαζόταν μπροστά από το κύριο δωμάτιο της οικίας. Όπως έχουμε εξετάσει και στην περίπτωση της κατοικίας στο χωριό του Αναλυόντα, ο χώρος αυτός εξυπηρετούσε κυρίως τις γεωργικές ασχολίες της οικογένειας, και ενίσχυε την διαμπερότητα της κύριας οικίας με την αυλή.

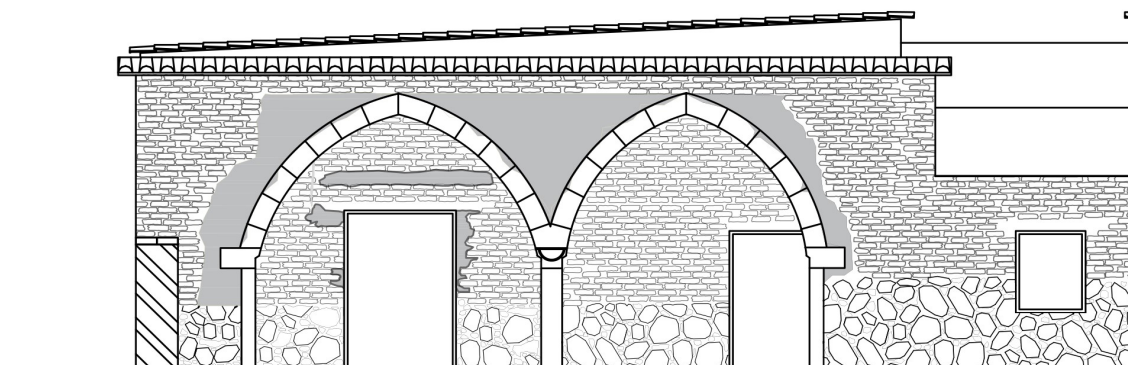
Σχέδια αποτυπώσεων

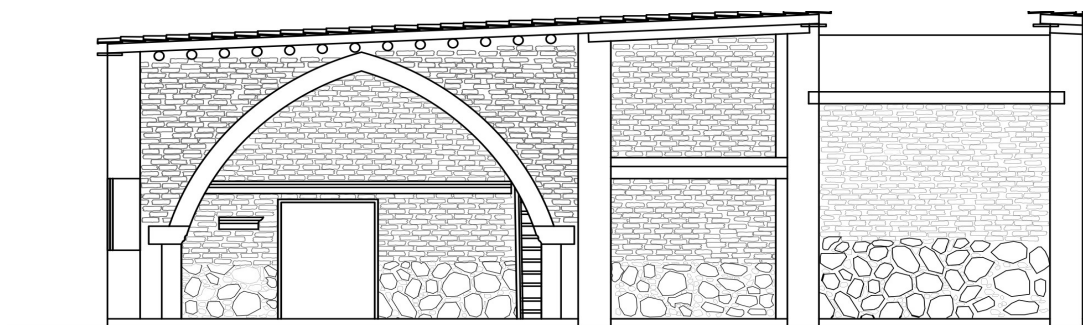
ΚΑΤΩΦΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ

ΚΑΤΩΗ ΠΑΤΑΡΙΟΥ

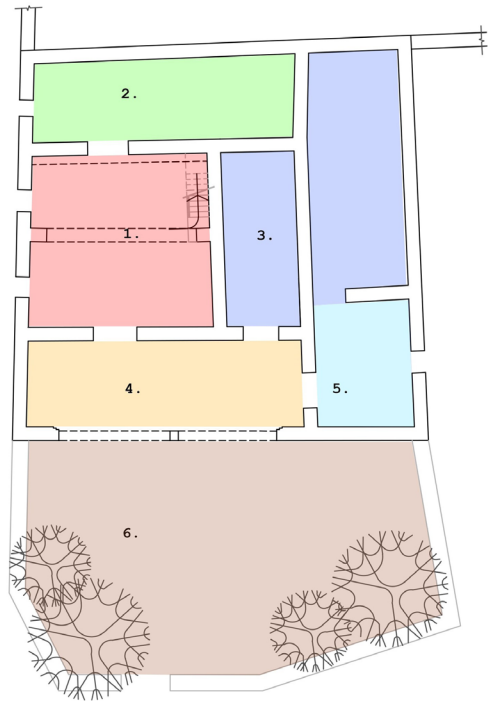

ΠΡΟΣΟΨΗ - ΝΟΤΟΣ

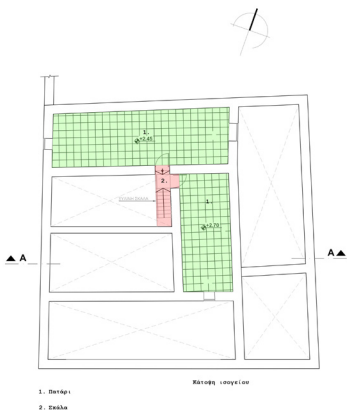
ΤΟΜΗ Α-Α

Διαγράμματα

- 1. Δίχωρο/Πάλατι
- 2. Σώπιτο
- 3. Δωμάτιο
- 4. Ηλιακός
- 5. Αποθήκη/βοηθητικοί χώροι
- 6. Αυλή

Κάτοψη ισογείου

- 1. Παύρι
- 2. Σώπιτο

3.1.γ) Κύπρος Η περίπτωση της δεύτερης κατοικίας στον οικισμό Πέρα Ορεινής

Η δεύτερη κατοικία όπου εξετάζουμε στον οικισμό Πέρα Ορεινής, βρίσκεται και αυτή στον παλιό πυρήνα του οικισμού. Σαφώς μικρότερη από την προηγούμενη οικία που ερευνήσαμε, η συγκεκριμένη κατοικία διατηρεί αρκετά από τα χαρακτηριστικά που υπάρχουν σε παρόμοια κτίσματα της ίδιας εποχής, τα οποία την κάνουν να εντάσσεται ομαλά στο οικιστικό σύνολο.

Χωροθετημένη στο βάθος του τεμαχίου, το κύριο μέρος της κατοικίας αποτελείται από ένα εξωτερικό ηλιακό με δύο καμάρες(εικ.42), όπου εξασφαλίζει την διαμπερότητα του εσωτερικού χώρου με την αυλή, αλλά διατηρεί και την εξωστρέφεια της προς το δημόσιο. Δεν θα μπορούσε να μην υπάρχει το δίκωρο (εικ.43)στο κέντρο της κατοικίας με το

λίθινο τόξο, όπου καταλαμβάνει και το μεγαλύτερο μέρος της, αναλαμβάνοντας πάλι τον ρόλο του κυριαρχικού άξονα κίνησης στην κατοικία. Εν συνεχεία βόρεια του παλατιού υπάρχει ένα δώροφο τμήμα που αποτελείται από το σώσιτο και το Ανώι. Η πρόσβαση στον χώρο αυτό αλλά και στο πατάρι γίνεται εφικτή από το εσωτερικό του δίκωρου, μέσω ενός μικρού εσωτερικού ξύλινου κλιμακοστασίου. Η κλίμακα καταλήγει σε μια καταπακτή που κλείνει για να κρατήσει και την ιδιωτικότητα του χώρου αν αυτό ζητηθεί. Ανατολικά του δίκωρου και με ενιαία στέγαση με αυτό, υπάρχει το δεύτερο δώροφο τμήμα με πρόσβαση από τον εξωτερικό ηλιακό.

Το συγκεκριμένο τμήμα κτίστηκε σε μεταγενέστερη οικοδομική φάση και όχι παράλληλα με την αρχική κατοικία, για να εξυπηρετήσει την οικογένεια ως πλυσταριό αλλά και ως χώρος φαγητού. Στα βορειοδυτικά του τεμαχίου, εφαιπτόμενα με τον ηλιακό, υφίσταται η ισόγεια βοηθητική πτέρυγα, όπου εξυπηρετούσε την οικογένεια ως επιπλέον χώρος αποθήκευσης. Το χαρακτηριστικό όμως που καθιστά την συγκεκριμένη κατοικία πρωτότυπη, είναι ότι για πρώτη φορά βλέπουμε σε κατοικία της συγκεκριμένης εποχής υπόγειο. Στον χώρο του σώσιτου που βρίσκεται βόρεια από το δίκωρο, ακριβώς δίπλα από την ξύλινη κλίμακα που σε ανεβάζει στο πατάρι, υπάρχει μια μικρή κλίμακα που σε κατεβάζει στον χώρο του υπογείου.

Ο επικρατέστερος ρόλος του χώρου ήταν να χρησιμοποιούντο σαν αποθηκευτικός χώρος, για σιτηρά ή για κάποιους άλλους καρπούς οι οποίοι για να διατηρηθούν χρειάζονταν ένα δροσερό περιβάλλον.

Εικόνα 42. Εξωτερική άποψη ηλιακού

Εικόνα 43. Άποψη δίχωρου

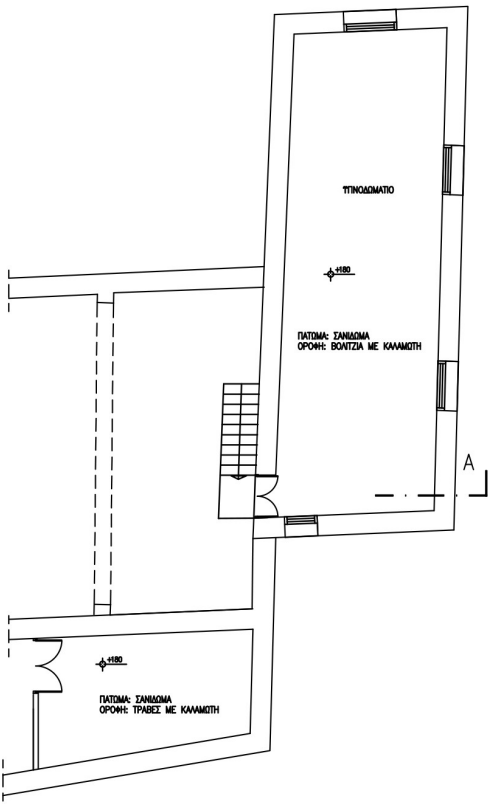
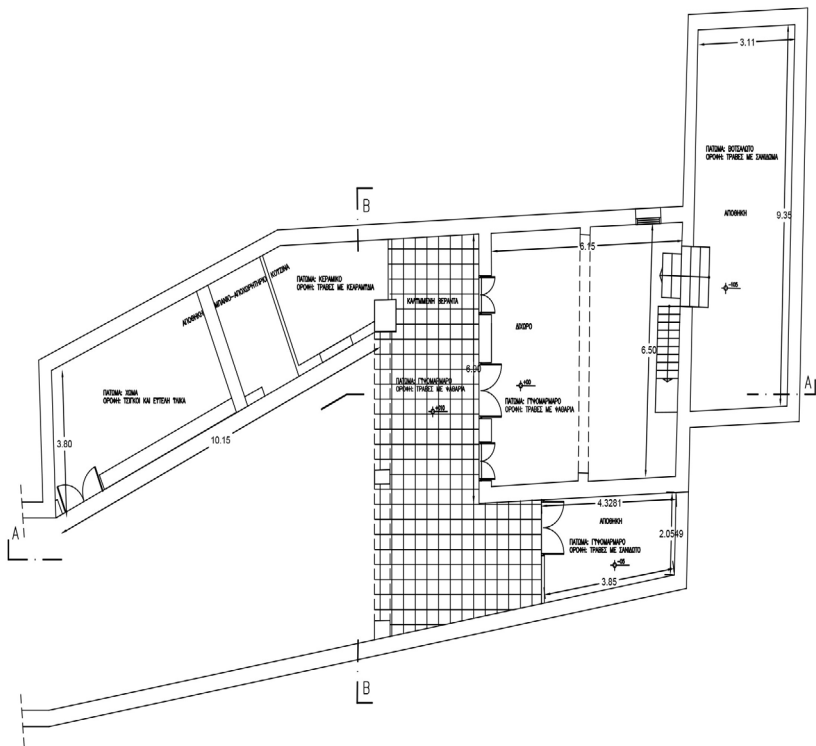

Εικόνα 44. Εσωτερική άποψη λίθινου τόξο

Εικόνα 45. Άποψη ταβανιού

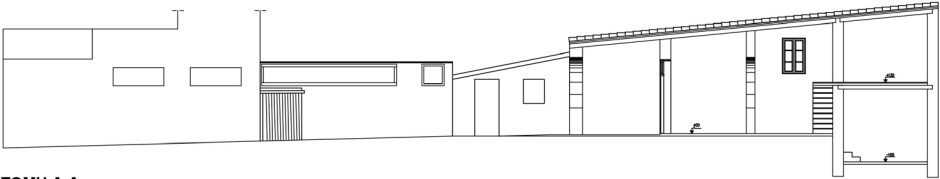
Σχέδια αποτυπώσεων

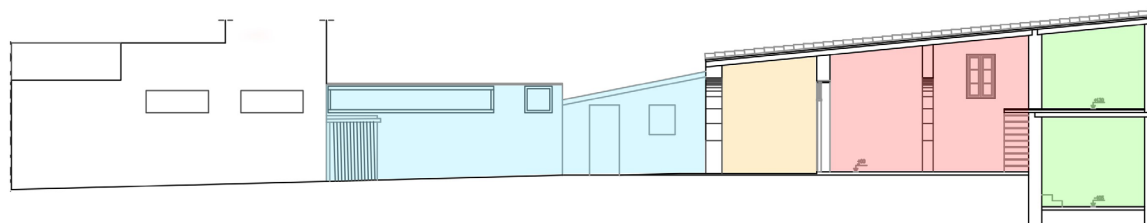
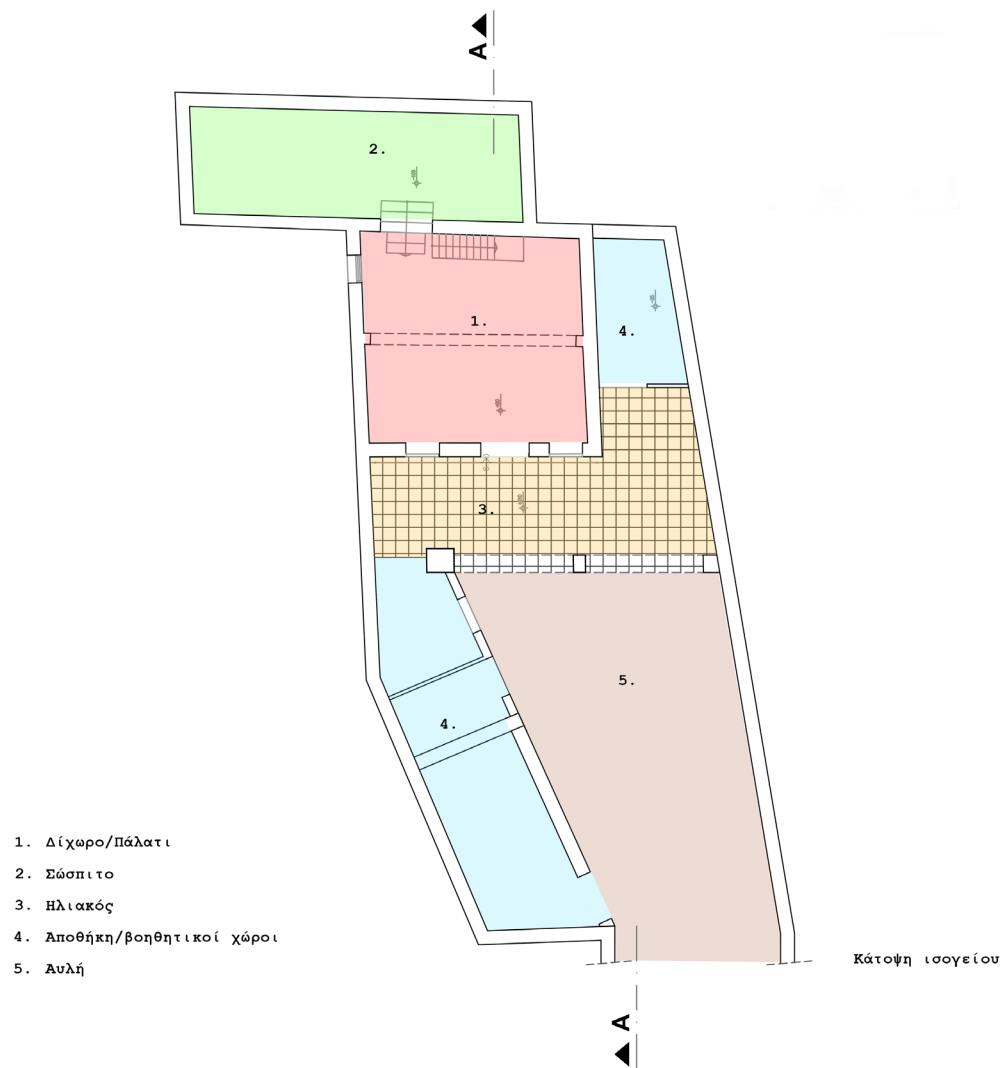
ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΟΥΗ ΟΡΟΦΟΥ (ΕΠΙΠΕΔΟ +1.80)

ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ
ΚΛΙΜΑΚΑ 1:100

ΚΑΤΟΨΗ ΥΠΟΓΕΙΟΥ
ΚΛΙΜΑΚΑ 1:100

ΠΡΟΣΟΨΗ - ΝΟΤΟΣ

Τομή A-A

3.1.δ) Κύπρος : Η περίπτωση της κατοικίας στην Λευκωσία

Η πόλη της Λευκωσίας είναι η μοναδική περιοχή της Κύπρου που μπορεί να παινεύεται ότι κατοικείται από τη Χαλκολιθική Εποχή, μέχρι σήμερα. Έγινε πρωτεύουσα της Κύπρου κατά τον 9ο αιώνα, ενώ ήταν ήδη η έδρα του Βυζαντινού διοικητή της Κύπρου. Στην πόλη της Λευκωσίας διαφαίνεται η ιστορική εξέλιξη σχεδόν όλων των κατακτητών του νησιού από τους Ρωμαίους στους Ενετούς εν συνεχεία στους Φράγκους και τέλος στους Οθωμανούς. Από την περικλειστη πόλη της Λευκωσίας το σημαντικότερο δείγμα της αναγεννησιακής οχυρωματικής αρχιτεκτονικής ήταν τα Ενετικά τείχη. Το 1567 μ.Χ. σχεδιάστηκαν από την αρχή εξολοκλήρου από τον αρχιτέκτονα Τζούλιο Σαβορνιάνο³⁵, σύμφωνα με απόφαση της

Χάρτης 5.

Τοπογραφικό
μέρος
εντός των
τειχών της
Λευκωσίας

Εικόνα 46. Είσοδος κατοικίας

διοίκησης των Βενετών.

Η πρώτη ονομασία της πόλης προέρχεται από την εποχή της δυναστείας των Πτολεμαίων³⁶, όπου της έδωσαν την ονομασία Λήδρα. Στη συνέχεια στα Πρώτα Χριστιανικά χρόνια, γύρω στο 348 μ.Χ., ονομάζεται Λευκουσία μέχρι να ξανά αλλάξει όνομα και να πάρει το σημερινό. Η κατοικία που εξετάζουμε βρίσκεται μέσα στην περικλειστη πόλη της παλιάς Λευκωσίας, και είναι ένα από τα αρτιότερα δείγματα Ενετικής αρχιτεκτονικής και Κυπριακής παράδοσης. Το γεγονός ότι βρίσκεται στην παλιά πόλη την κάνει να διαφέρει από τις προηγούμενες κατοικίες που εξετάσαμε μέχρι

35. Ο Τζούλιο Σαβορνιάνο, που καταγόταν από την πόλη της Βενετίας, υπηρέτησε την Βενετία, κυρίως ως στρατιωτικός μηχανικός και ειδικός επί των οχυρώσεων. Εργάστηκε σε χώρες που βρίσκονταν υπό την κατοχή των Βενετών, περιλαμβανομένης και της Κρήτης, ενώ στην Κύπρο υπηρέτούσε ως διοικητής και στρατιωτικός αρχηγός.

36. Η Δυναστεία των Πτολεμαίων ήταν βασιλική οικογένεια της Ελληνιστικής Περιόδου, η οποία κυβέρνησε στην Αίγυπτο για περίπου τρεις αιώνες, από το 305 μέχρι το 30 π.Χ.

Εικόνα 47.
Άποψη
κλιμακοστασίου
και οξυκόρυφης
καμάρας

Εικόνα 48. Άποψη ημικυκλικής καμάρας

στιγμής, οι οποίες βρίσκονταν στις ημιορεινές περιοχές της Κύπρου. Από το μέγεθος της αλλά και από την διαμόρφωση των υπόλοιπων επι μέρους χώρων της, αντιλαμβανόμαστε την οικονομική ευρωστία της οικογένειας όπου διαβιούσε σε αυτήν. Είναι κοινός αποδεχτό ότι οι χώροι της εκάστοτε οικίας, διαμορφώνονται κατά βάση από τις ασχολίες της οικογένειας, πλέον η γεωργία δεν αποτελεί την κύρια ενασχόληση της, έτσι δεν υπάρχει και η ανάγκη κατασκευής χώρων οι οποίοι να εξυπηρετούν και να διευκολύνουν την ασχολία αυτή, όπως για παράδειγμα ο Ηλιακός η ακόμη και το υπόγειο (που έχουμε δει στα προηγούμενα παραδείγματα κατοικιών). Τουτιστρόπως μας δημιουργεί την ανάγκη να ερευνήσουμε τις διαφορετικές ανάγκες της οικογένειας στο πεδινό τμήμα της Κύπρου.

Όπως έχει αναφερθεί και προηγούμενος το κόστος κατασκευής της καμάρας ήταν σαφώς μεγαλύτερο από αυτό της κατασκευής του απλού μακριναριού. Στην συγκεκριμένη οικία έχουν κατασκευαστεί δυο παλάτια στα οποία επικοινωνούν άμεσα μεταξύ τους. Το δίχωρο που βρίσκεται στην είσοδο (εικ.46) της κατοικίας καθίσταται

Εικόνα 49. Εσωτερική άποψη κύριο παλατιού

κεντροβαρικό για ολόκληρο το κτήριο, καθώς εκτός της λίθινης οξυκόρυφης καμάρας, έχουμε και το κύριο κλιμακοστάσιο(εικ.47) όπου σε οδηγεί στον όροφο της οικίας. Και τα δυο αυτά χαρακτηριστικά συμβάλουν στην ολοκλήρωση της μεγαλοπρέπειας του χώρου αυτού. Το δίχωρο όπου εφάπτεται του κύριου χώρου του παλατιού κατέχει και αυτό καμάρα αλλά αυτήν την φορά διαφορετικού τύπου.

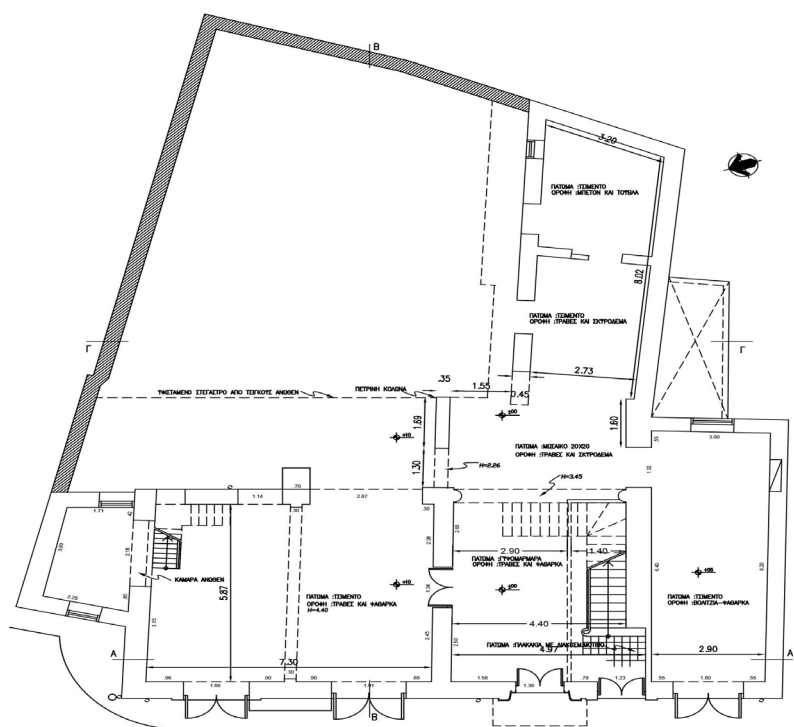
Το μεγάλο πλάτος του χώρου δεν ευνοούσε στην κατασκευή οξυκόρυφου τόξου. Τουτιστρόπως επιλέχθηκε να κατασκευαστεί ημικυκλική καμάρα(εικ.48) όπου θα γεφύρωνε το μεγάλο πλάτος του δωματίου. Η κλίμακα που υπάρχει στο βάθος του χώρου είναι αποσπώμενη και αφαιρείται όταν δεν υπάρχει η ανάγκη να ανέλθει κάποιος στον όροφο. Ακριβώς δίπλα από το κύριο παλάτι βρίσκεται ο χώρος του σώσπιτου, με την εξέλιξη της τυπολογίας ο χώρος του σώσπιτου όπου μέχρι πρότινος βρισκόταν βόρεια από το δίχωρο έρχεται να τοποθετηθεί δεξιά του. Με αυτόν το τρόπο οργανώνονται οι βοηθητικές λειτουργίες

της οικίας περίξ της αυλής, κάνοντας σαφή την εσωστρέφεια τόσο της οικογενείας όσο και των λειτουργιών της, προς την αυλή. Οι υπόλοιποι χώροι της οικίας βρίσκονται στον α' όροφο.

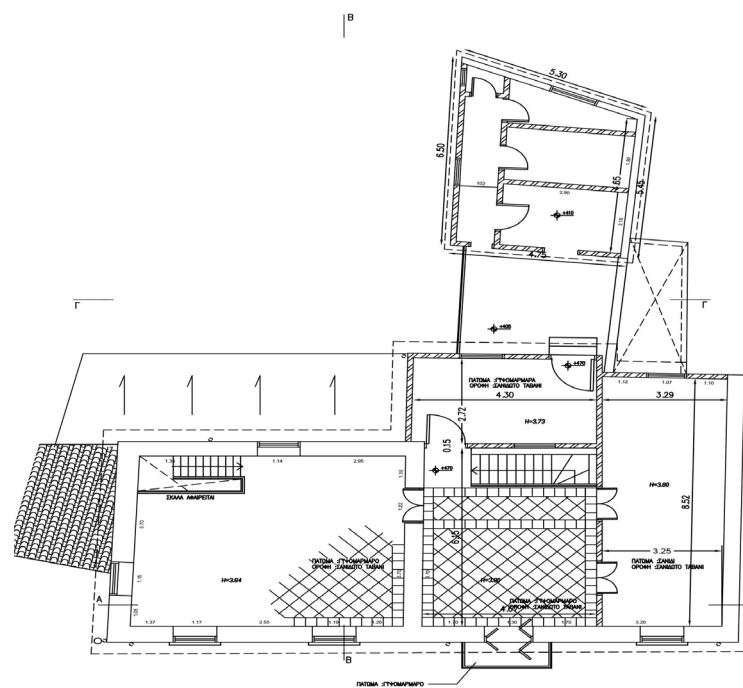
Στον όροφο της κατοικίας υπάρχουν τα δωμάτια που αναπαύεται η οικογένεια με επιπλέον κάποιους βοηθητικούς χώρους που καλούνται να καλύψουν τις ανάγκες της. Στο σημείο όπου καταλήγει η κύρια κλίμακα υπάρχει ένας προθάλαμος ανάμεσα στα υπνοδωμάτια το οποίο είναι ένα χαρακτηριστικό που δεν έχουμε ξαναδεί μέχρι στιγμής σε κατοικία στην Κύπρο, ενώ υπάρχει κατά κόρων στις αστικές κατοικίες της Ρόδου της Κρήτης, και της Πάτμου.

Είναι σαφές ότι πλέον έχουμε απομακρυνθεί από το γεγονός ότι οι χώροι που απαρτίζουν την οικία, είναι αυστηρός οι πλέον απαραίτητοι. Το γεγονός ότι η κατοικία έχει κτιστεί περίπου είκοσι χρόνια προηγουμένως από τις υπόλοιπες που έχουμε εξετάσει, αλλά καταφέρνει εντούτοις να διαφοροποιείται τόσο πολύ

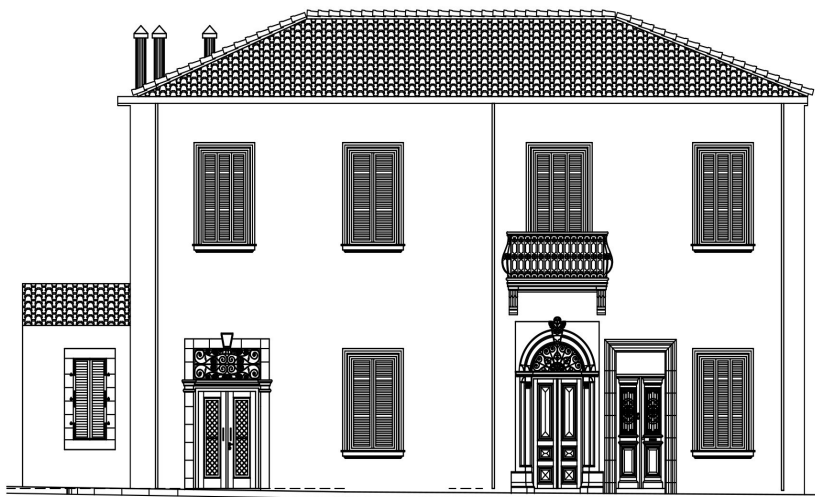
Σχέδια αποτυπώσεων

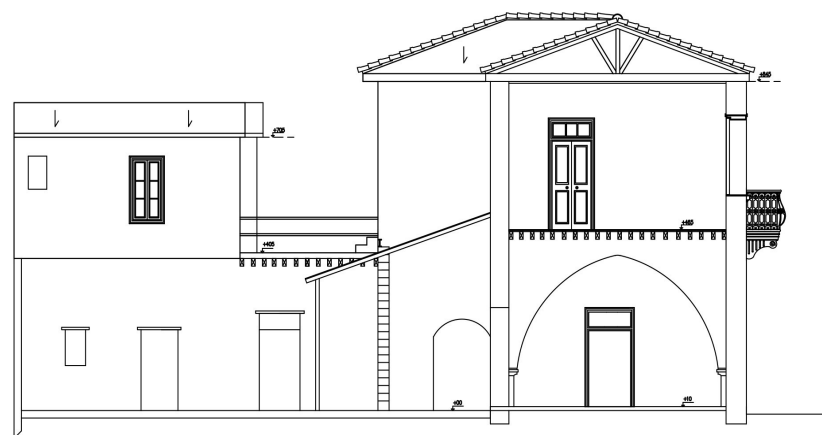
ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ

ΓΟΥΝ ΟΡΟΦΟΥ

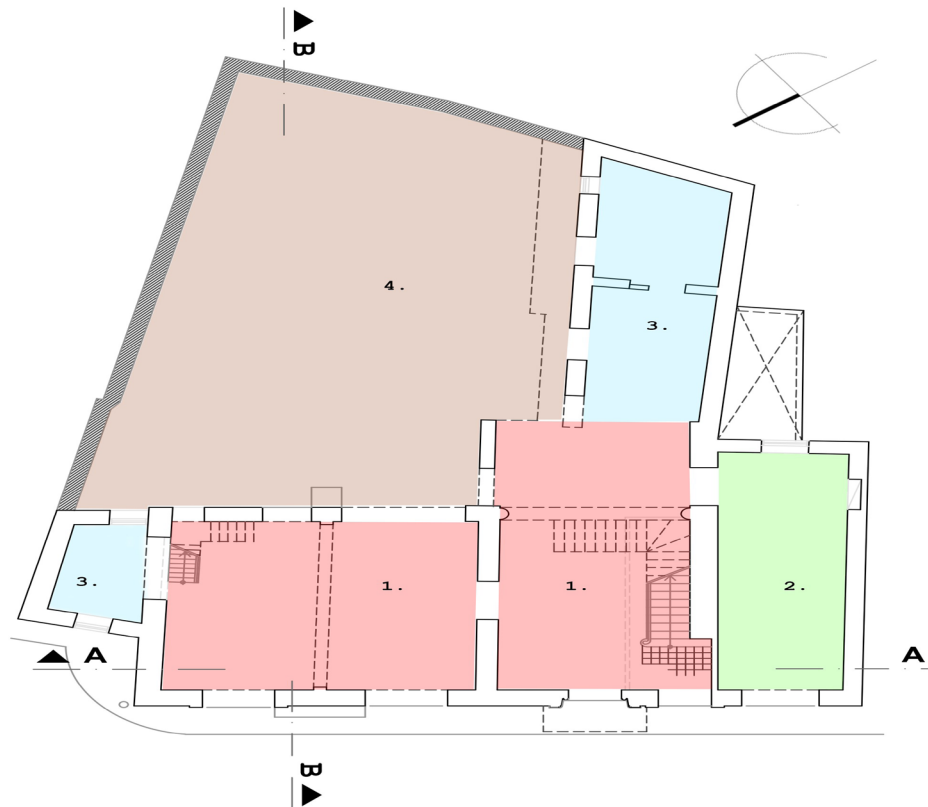
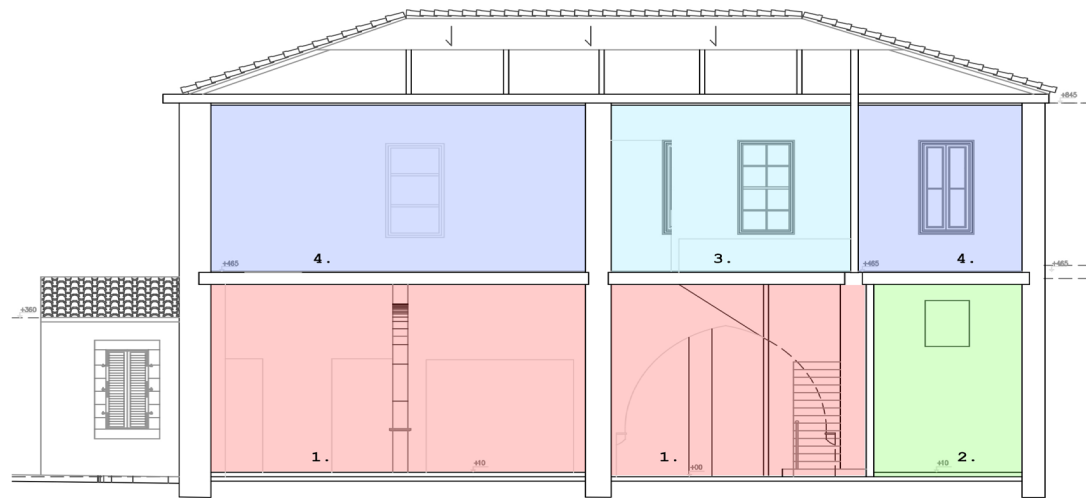

ΠΡΟΣΟΨΗ

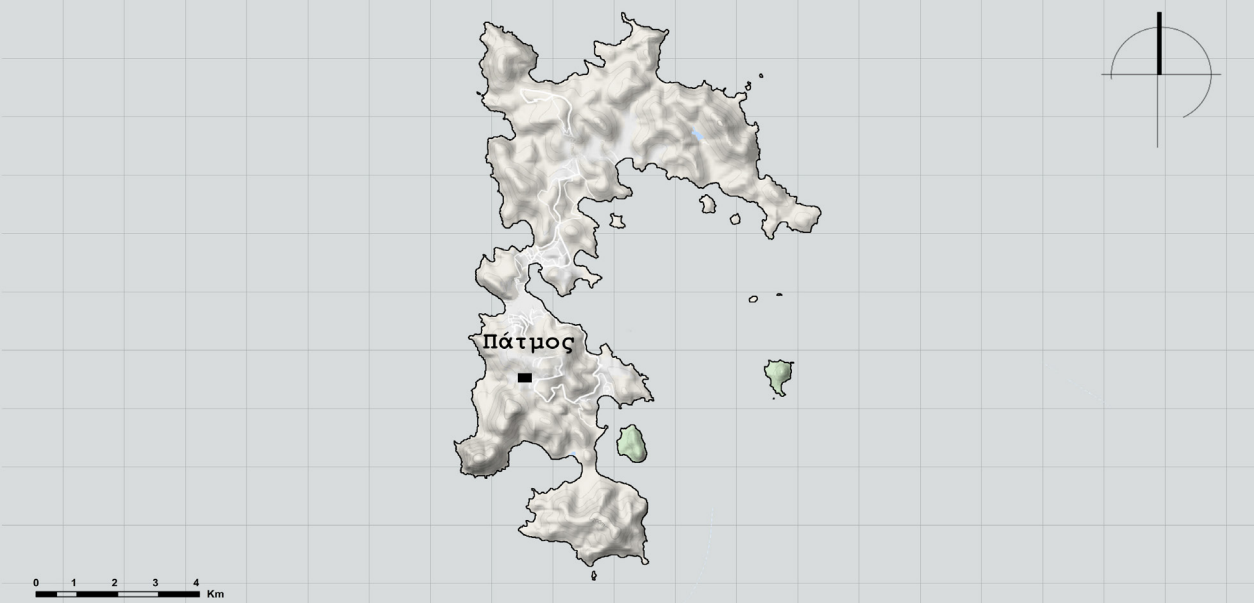
TOMH Г-Г

Διαγράμματα

- 1. Δίχωρο/Πάλατι
- 2. Εώσπιτο
- 3. Αποθήκη/βοηθητικοί χώροι
- 4. Αυλή

Κάτοψη ισογείου

Χάρτης 6. Χάρτης Πάτμου

από αυτές οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός ότι έχει κτιστεί στο πεδινό τμήμα της Κύπρου αλλά και στην οικονομική ευχέρεια της οικογένειας.

3.2.α) Πάτμος

Η επόμενη κατοικία που ερευνούμε βρίσκεται στο νησί της Πάτμου, και πιο συγκεκριμένα στην Χώρα του νησιού. Πρόκειται για εξαιρετικό δείγμα αρχιτεκτονικής της εποχής του 20ου αιώνα όπου διατηρεί αναλλοίωτα, τα χαρακτηριστικά των προηγούμενων αιώνων. Σαφώς επηρεασμένοι οι Πάτμιοι τεχνίτες από την άφιξη των βυζαντινών οικογενειών στο νησί, δεν θα μπορούσαν να μην γαλουχηθούν στην κουλτούρα των κοσμοπολιτών Κωσταντινουπολιτών.

Παράλληλα όμως το γεγονός ότι ενώ το 1503 μ.Χ. οι Οθωμανοί κατακτούν το νησί δεν κατοικούν ποτέ σε αυτό, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο λαϊκός τεχνητής δεν επηρεάστηκε από την Οθωμανική αρχιτεκτονική. Έτσι τα δείγματα αρχιτεκτονικής που έχουμε στο νησί δεν διατηρούν οθωμανικά χαρακτηριστικά. Η διαμόρφωση αλλά και η οργάνωση των χώρων της οικίας δεν διαφέρει κατά πολύ από τις υπόλοιπες κατοικίες που έχουμε συναντήσει στις άλλες περιοχές που εξετάζουμε. Στην Πατμιακή κατοικία οι χώροι αποθήκευσης τροφίμων και οι καθημερινές χρήσεις του νοικοκυριού συγκεντρώνονται στο ισόγειο, ενώ στον όροφο διαρθρώνονται οι

χώροι ανάπαυσης της οικογένειας αλλά και οι χώροι υποδοχής κάποιου ξένου στο καλόπιστο. Παρόμοια διάταξη των χώρων εντοπίζουμε στις αστικές κατοικίες στο Ρέθυμνο. Το γεγονός ότι στην Πάτμο υπήρξε η ανάγκη αμυντικής ζώνης πέριξ του μοναστηριού μας, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι στενές θολωτές στοές, οι μικρές αυλές ακόμη και το όσπιτο άνωθεν της στοάς με το μυστικό πέρασμα διαφυγής ήταν απόρροια του αμυντικού σχεδιασμού.

Αρχικά η είσοδος για την οικία βρίσκεται στο μέσο της συνέχειας μιας στενής θολωτής στοάς, όπου σε εισαγάγει στην μικρή περιφραγμένη υπαίθρια αυλή (αυλιδάκι, εικ.50). Η αυλή σε αυτήν την περίπτωση περικλείεται από ψηλό μαντρότοιχο, και δεν είναι

Χάρτης 7. Τοπογραφικό πόλης Πάτμου

Εικόνα 50. Άποψη σκεπασμένης αυλής

μεγάλη, όπως έχουμε συναντήσει στις άλλες περιπτώσεις. Ο ρόλος του μαντρότοιχου ήταν διττός, αρχικά εξυπηρετεί την μη προσπέλαση της αυλής και της οικίας όταν το νησί δεχόταν επίθεση, αλλά διατηρεί και την ιδιωτικότητα της προς τον δρόμο. Από το Αυλιδάκι περνάμε στον χώρο όπου δίνονταν ως επί των πλείστων για τις καθημερινές χρήσεις του νοικοκυριού, και ήταν ο χώρος όπου η οικογένεια περνούσε τις περισσότερες ώρες της μέρας, παράλληλα προσαρτημένο σε αυτό χώρο ήταν το δωμάτιο όπου αποθηκεύονταν τα τρόφιμα .

Στην Πατμιακή κατοικία ο χώρος που 'φιλοξενεί' το λίθινο τόξο έρχεται σε δεύτερη μοίρα, καθώς δεν είναι ο κεντροβαρικός άξονας της οικίας που οριοθετεί τις επιμέρους λειτουργίες της,

Εικόνα 51. Εξωτερική άποψη οικίας

όπως έχουμε δει στα υπόλοιπα παραδείγματα. Για να επικοινωνήσει το επίπεδο της αυλής με αυτό του ορόφου προστέθηκε μια υπαίθρια ξύλινη σκάλα η οποία απόληγε στο μέρος της βεράντας. Η βεράντα διαμορφώθηκε σαν έξοδος του πάνω 'όσπιτου' στον όροφο, του οποίου το ισόγειο τμήμα του χρησίμευε στην τοποθέτηση του φούρνου αλλά και στο άνοιγμα της στέρνας που υπήρχε το νερό.

Η προσθήκη του όσπιτου στον όροφο της οικίας κατασκευαζόταν πρόσωπο με την βεράντα του, καλόςπιτου, έχοντας μεσοτοιχία με το ίδιο το καλόςπιτο. Το δωμάτιο αυτό στον όροφο είχε διπλό ρόλο, κατά κύριο λόγο αξιοποιείτο στην φιλοξενία κάποιου ξένου όποτε αυτό

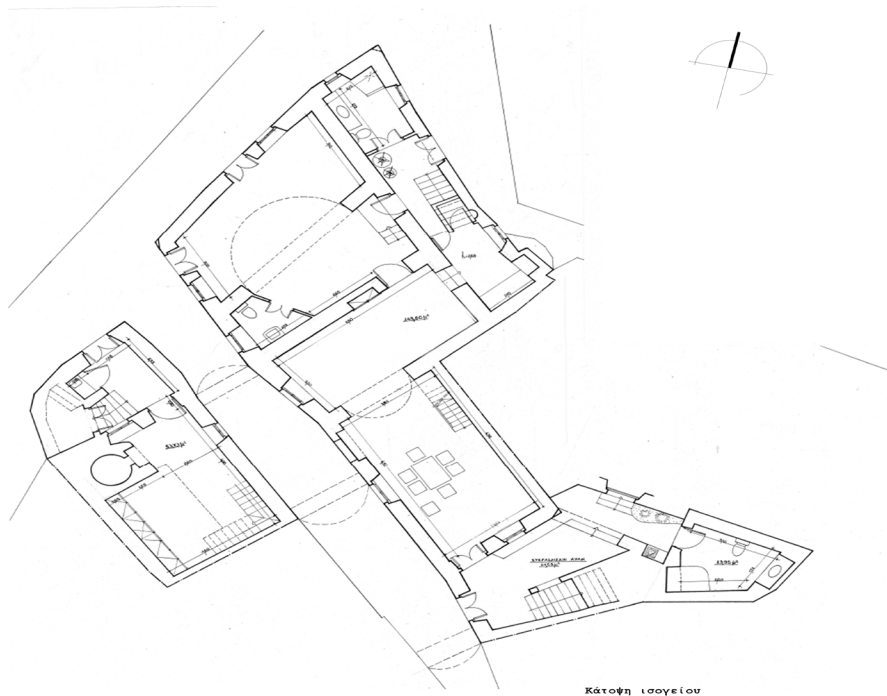

Εικόνα 52. Εσωτερική άποψη από την αυλή

ήταν αναγκαίο αλλά ήταν και παρατηρητήριο 'βίγλα', αφού ήλεγχε οπτικά την διέλευση των πεζών στο κάτω μέρος της στοάς. Παράλληλα ήταν και το κρυφό πέρασμα στην διπλανή ιδιοκτησία, που βρισκόταν στην απέναντι μεριά του δρόμου. Το γεγονός αυτό καθίστατο πού χρήσιμο για την μετακίνηση της οικογένειας όταν επιτίθεντο στο νησί οι εχθροί.

Όσο αφορά τους χώρους της κύριας κατοικίας στον όροφο μπορείς να εισέλθεις και από την κλίμακα που υπάρχει στον χώρο του νοικοκυριού. Η κλίμακα σε οδηγεί σε έναν προθάλαμο όπου είτε μπορείς να περάσεις στο μεγάλο δωμάτιο που αναπαυόταν το ανδρόγυνο είτε στον επίσημο χώρο υποδοχής των ξένων όπου ονομαζόταν καλόπιστο. Οι υπόλοιποι χώροι του ορόφου προσφέρονται για τα υπνοδωμάτια της υπόλοιπης οικογένειας και άλλες βοηθητικές χρήσεις.

Σχέδια αποτυπώσεων

Τα σχέδια των αποτυπώσεων καθώς και οι φωτογραφίες της οικίας παραχωρήθηκαν από την αρχιτέκτονα μηχανικό, Ματούλα Παναγάκη που δραστηριοποιείται στην Πάτμο.

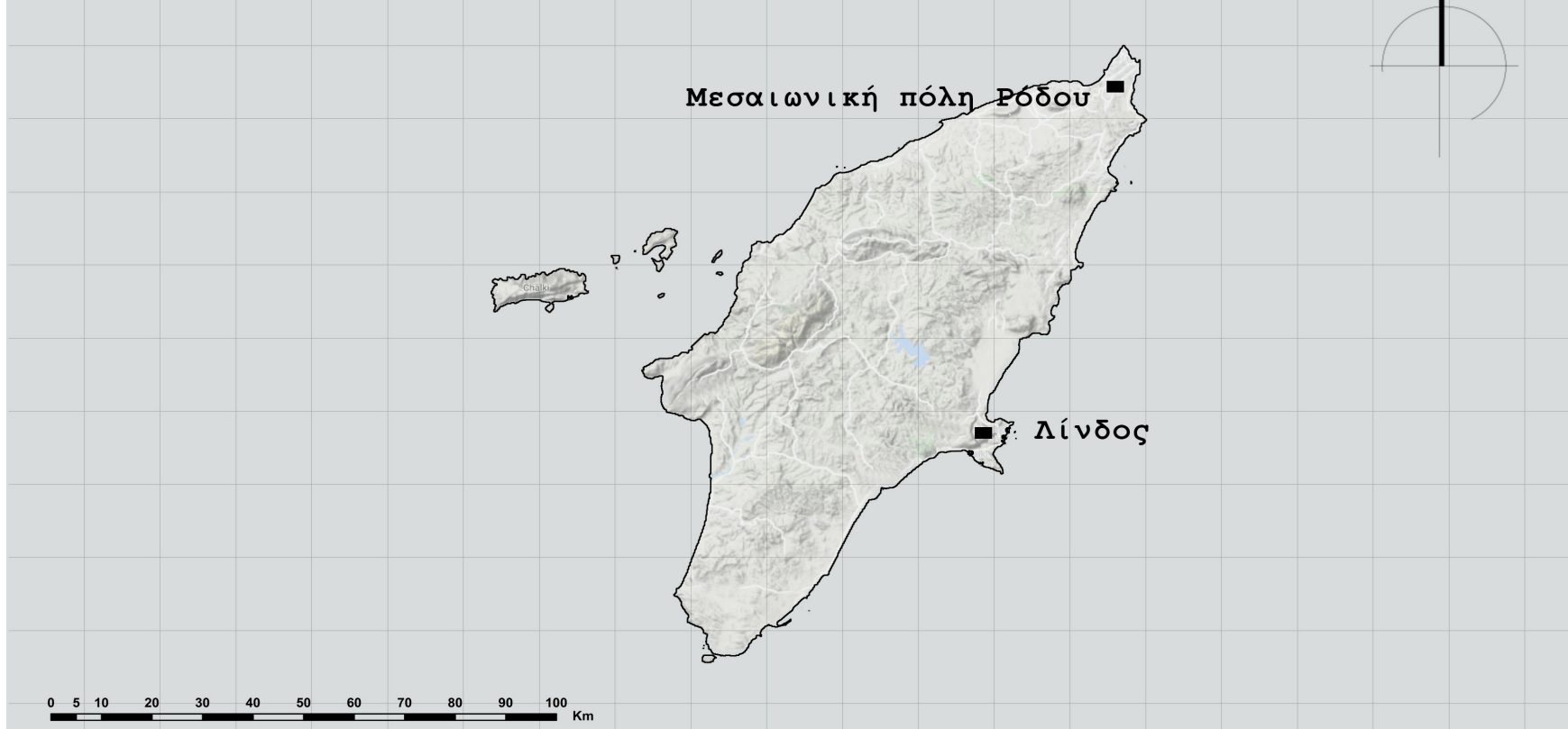
Διαγράμματα

1. Δείκτρο/Πάλατι
2. Αποθήκη
3. Κύριος χώρος νοικοκυριού
4. Κουζίνα
5. Αυλή

1. Σάλα
2. Υπνοδωμάτια
3. Σάσιπτο
4. Κουζίνα
5. Βεράντα

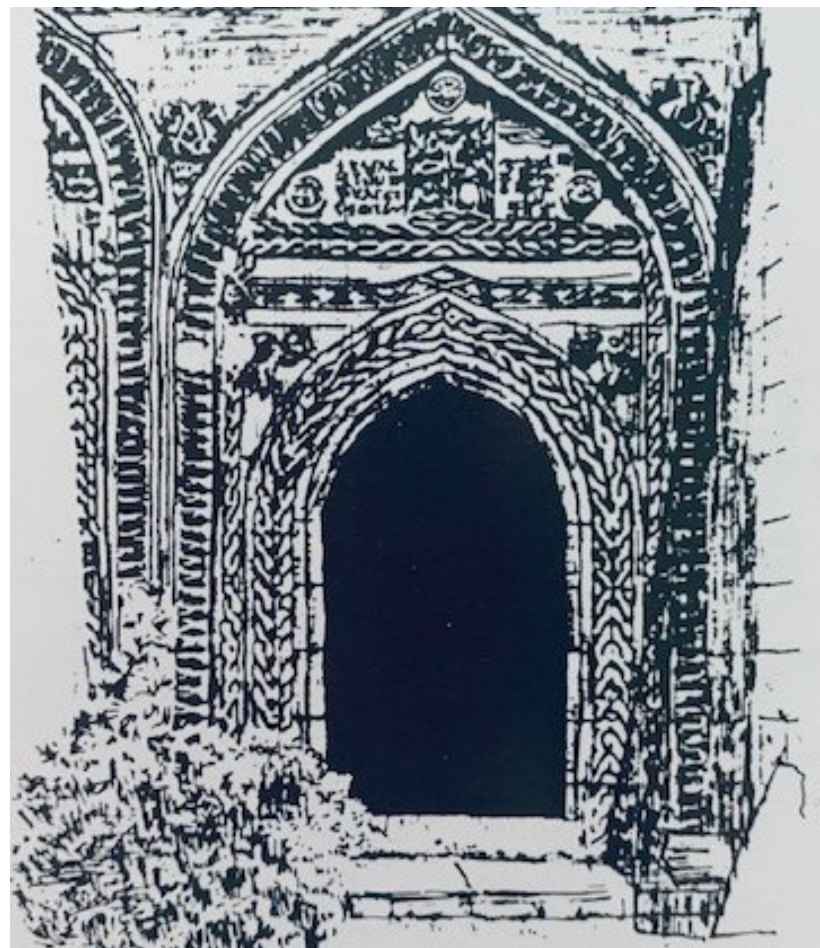
Χάρτης 8. Χάρτης Ρόδου

3.3.α) Ρόδος, η περίπτωση της Λίνδου

Η Λίνδος καθιστάτε μια από τις αρχαιότερες πόλεις της Ρόδου και μία από τις πλέον πιο σημαντικές πόλεις όχι μόνο του νησιού αλλά ολόκληρου του συμπλέγματος των Δωδεκανήσων. Η πληθώρα των ερεθισμάτων από τους κατακτητές του νησιού, έχουν συνδράμει στην διαμόρφωση της πολιτιστικής της κληρονομιάς με αποτέλεσμα να διαφαίνεται ξεκάθαρα στην αρχιτεκτονική του τόπου η ώσμωση όλων των πολιτισμών.

Παράδειγμα αυτής της ιδιόμορφης αρχιτεκτονικής είναι το αρχοντικό του Σαββαΐδη, καθώς αποτελεί ένα μείγμα βυζαντινών, μεσαιωνικών και αραβικών ρυθμών που του προσδίδει την “Λινδιακή” προσωπικότητα. Αξιοσημείωτο είναι ότι τα περισσότερα αρχοντικά του οικισμού οικοδομήθηκαν στις αρχές του 17ου αιώνα.

Οι αραβικές επιρροές δεν αργούν να φανούν ακόμη και από την είσοδο(εικ.53) της αυλής, καθώς γύρο από την εξώπορτα και άνωθεν στο τόξο της, υπάρχει διακόσμηση με σαφείς επιδράσεις από τον Αραβικό πολιτισμό. Καθώς εισέρχεσαι της εξώπορτας βρίσκεσαι πλέον στον κύριο χώρο της αυλής όπου περιβάλλεται από έναν ψηλό μαντρότοιχο.

Εικόνα 53.

Διακόσμηση πόρτας με αραβικές επιδράσεις

Εικόνα 54. Εσωτερική άποψη σάλας

Ο ψηλός μαντρότοιχος όπως και στην Πάτμο διασφαλίζει την απομόνωση του εσωτερικού χώρου της αυλής από το δημόσιο μέρος του οικισμού καθώς και την ιδιωτικότητα της οικίας. Ακόμη ένα χαρακτηριστικό της βυζαντινής επιρροής στον οικισμό της Λίνδου και κατά συνέπεια στο αρχοντικό που εξετάζουμε είναι ότι η αυλή της οικίας συνηθίζεται να είναι βοτσαλωτή, με τα θέματα της διακόσμησης να αντλούνται από την Βυζαντινή τέχνη και την λαϊκή παράδοση.

Στο βάθος της αυλής βρίσκεται το καλό σπίτι η σάλα(εικ.54),ο χώρος αυτός προορίζεται κυρίως για την ξεκούραση της οικογένειας, αλλά και την φιλοξενήσει κάποιον ξένο όποτε είναι αναγκαίο. Το καλό σπίτι καθίσταται ο σημαντικότερος χώρος όλης της κατοικίας ενώ, είναι κατά βάση είναι το μεγαλύτερο δωμάτιο σε μέγεθος από όλους τους άλλους χώρους της κατοικίας.Το ζήτημα του μεγάλου ανοίγματος του χώρου έρχεται να γεφυρώσει το οξυκόρυφο λίθινο τόξο, όπου φέρει πολλές διακοσμήσεις σύμφωνα πάντα με την παράδοση. Η οικογένεια όπως είδαμε και στον εξωτερικό χώρο της αυλής έχει την τάση να διακοσμή την οικία όπου είναι δυνατόν, έτσι στο βοτσαλωτό πάτωμα της σάλας έρχεται να προστεθεί και το διακοσμημένο ταβάνι της οροφής του αρχοντικού. Σε αρκετές περιπτώσεις περίξ του λίθινου τόξου(εικ.55)

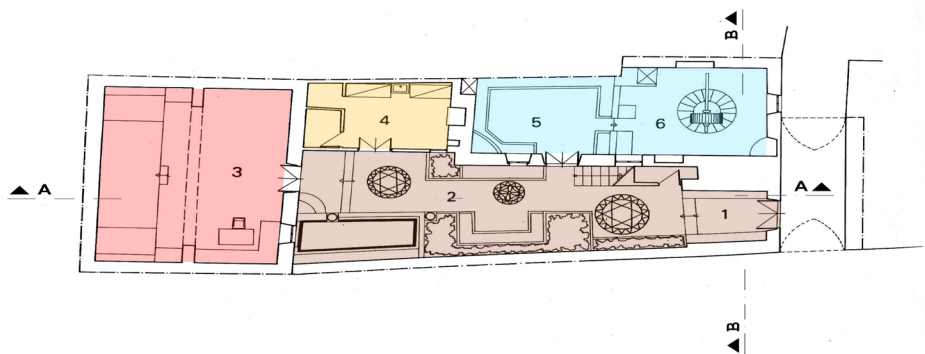
37. Συλλογικό έργο: «Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κύθηρα », εκδ

η οικογένεια τοποθετεί και κεραμικά πιάτα ως ένδειξη της ευρωστίας της. Ο εξωτερικός χώρος της οικίας λειτουργεί ως οργανωτής στην διαρρύθμιση των υπόλοιπων βοηθητικών χώρων. Τόσο το μαγειρείο, η αποθήκη και το λιοτρίβι τοποθετούνται στην δεξιά ζώνη του προαύλιου χώρου .Το μαγειρείο είναι αυτόνομος χώρος και δεν επικοινωνεί με κανένα άλλο δωμάτιο της κατοικίας ,κάτι που δεν βλέπουμε για παράδειγμα στις κατοικίες της Κρήτης όπου ο φούρνος είναι ενταγμένος μέσα στον κύριο χώρο της οικίας. Η αποθήκη και το λιοτρίβι έχουν άμεση σχέση μεταξύ τους, κάτι που είναι σχεδόν επιτακτικό για την οικογένεια. Η άμεση σχέση αυτών των χώρων επιτρέπει την άμεση αποθήκευση των αγαθών που επεξεργάζονται στο λιοτρίβι, συνήθως οι επικρατέστεροι καρποί ήταν είτε σταφύλια που μεταποιούνταν σε κρασί είτε ελιές όπου γινόταν λάδι.³⁷

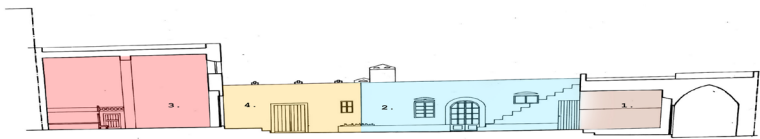
Εικόνα 55. Διακόσμηση λίθινου τόξου

Διαγράμματα

- 1. Είσοδος
- 2. Αυλή
- 3. Σάλα
- 4. Μαγειρείο
- 5. Αποθήκη
- 6. Λιοτρίβι

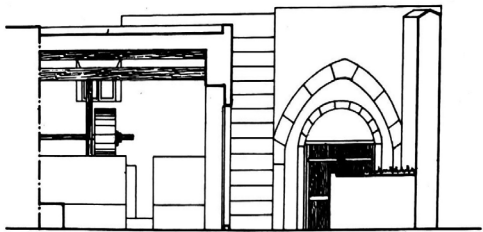
Κάτοψη Ισογείου

- 1. Είσοδος
- 2. Αυλή
- 3. Σάλα
- 4. Μαγειρείο
- 5. Αποθήκη
- 6. Λιοτρίβι

Τομή Α-Α

Μελισσα, Αθήνα 1983, σελ. 204

Χάρτης 9. Μεσαιωνική πόλη Ρόδου

στην πρόσοψη όσο και στο εσωτερικό της οικίας. Στην πρόσοψη της οικίας διακρίνουμε την ύπαρξη του σαχνισιού(εικ.56), χαρακτηριστικό στοιχείο της Οθωμανικής αρχιτεκτονικής. Το ξύλινο μπαλκόνι που προεξέχει προς το μέρος του δρόμου μας υποδουλώνει την ύπαρξη χαρεμιού στην κατοικία. Το σαχνίσι με τα ξύλινα καφασωτά επιτρέπει στις γυναίκες του χαρεμιού να βλέπουν προς τον δρόμο, χωρίς να γίνονται αντιληπτές από τα αδιάκριτα βλέμματα των

3.3.β) Ρόδος, η περίπτωση της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου, οικία στην Οδό Ταυρίσκου 12

Η επόμενη κατοικία που ερευνούμε βρίσκεται στην οδό Ταυρίσκου 12 στην Εβραϊκή συνοικία της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου³⁸. Το κτήριο καθίσταται εξαίρετο δείγμα της επιρροής τόσο των Ιπποτών όσο και των Οθωμανών στο νησί. Η οικία είναι κτισμένη σε δυο οικοδομικές φάσεις, αρχικά από τους Ιππότες το 1876μ.Χ. και εν συνεχεία από τους Οθωμανούς. Από την όψη ακόμη καθίσταται ολοφάνερο το συνονθύλευμα των επιρροών των δυο λαών στην αρχιτεκτονική του κτηρίου. Στην υφιστάμενη κατοικία γενικά οι Οθωμανοί διατήρησαν την κατασκευαστική δομή που είχε το κτήριο από την Ιπποτική περίοδο, και αρκέστηκαν σε σημειακές επεμβάσεις τόσο

Εικόνα 56. Εξωτερική άποψη οικίας

38. Οι Εβραίοι της Ρόδου διαβιούσαν σε δύο συνοικίες στην Μεσαιωνική πόλη σε δύο Συναγωγές, παράλληλα ο αριθμός τους γνώρισε μεγάλη αύξηση κατά το 1280 όταν εγκαταστάθηκαν και άλλοι Εβραίοι από την Αραγωνία. Οι Εβραίοι της Ρόδου επίσης, υπερασπίστηκαν την πόλη εναντίον των Τούρκων, το 1480. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μετά την επίθεση των Τούρκων στο νησί έμειναν μόνο 22 εβραϊκές οικογένειες.

περαστικών. Το Τούρκικο σπίτι χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι η πρόσοψη του βρισκόταν πάντα προς τον δρόμο αλλά, και ότι σε αρκετές περιπτώσεις η κατοικία βρισκόταν μέσα στην αυλή ή τον κήπο. Λόγω αυτού στην δική μας περίπτωση, όπως σε και σε πληθώρα άλλων περιπτώσεων το κτήριο έχει σχήμα (Γ), γεγονός που εξυπηρετεί την εσωστρέφεια του προς την αυλή.

Η διαρρύθμιση του σπιτιού είναι αρκετά απλοϊκή, και πάντα επιδιώκεται να διαφοροποιηθεί πλήρως το εσωτερικό από το εξωτερικό τμήμα της οικίας. Ο χώρος του ισογείου δημιουργείται από μια μεγάλη επιμήκη στοά με την ύπαρξη τόξων σε όλο το μήκος της. Με αυτό τον τρόπο ενοποιούνται οι χώροι της υποδοχής, ο χώρος του φαγητού αλλά και το δωμάτιο που βρίσκεται το μεγάλο ημικυκλικό λίθινο τόξο. Σημαντικός χώρος του ισογείου είναι ο χώρος υποδοχής των ξένων όπου ονομάζεται (Σελαμλίκ), σε αυτό το μεγάλο δωμάτιο, βρίσκονται τις περισσότερες ώρες της ημέρας οι άντρες αποκομμένοι από τις γυναίκες. Για να υπάρξει σαφής διαχωρισμός της θέσης της γυναίκας από τον άντρα, ο χώρος του χαρεμιού (χεραμλίκ) βρισκόταν πάντα στον όροφο. Παράλληλα το δωμάτιο του Σελαμλίκ αυτό εκτός του ότι ήταν κατά πολύ μεγαλύτερο από το χαρέμι, είχε αρκετά ανοίγματα προς το δρόμο κάτι που δεν επιτρεπόταν στον χώρο που διέμεναν οι γυναίκες, αν εξαιρέσουμε το Σαχνίσι. Αξίζει να αναφερθεί ότι από τον χώρο υποδοχής μέχρι και τον χώρο του φαγητού που υπήρχε και το κύριο κλιμακοστάσιο, το δάπεδο είχε βοτσαλωτό διάκοσμο όπως είχαμε συναντήσει στην περίπτωση της κατοικίας στη Λίνδο και την Πάτμο.

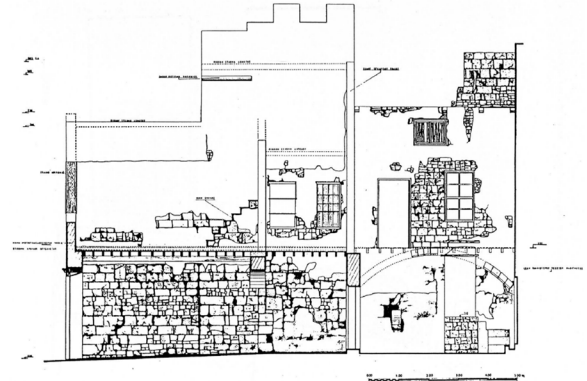
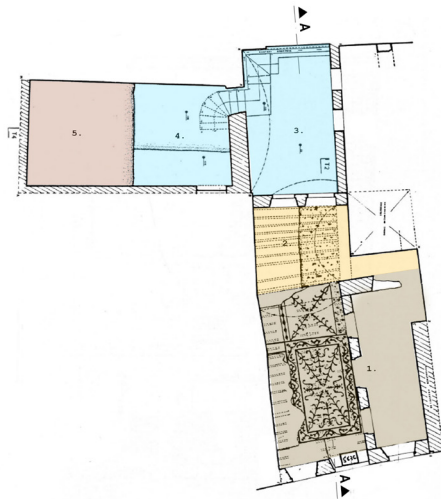
Έτσι αν συνδυάσουμε και τα λίθινα τόξα που υπήρχαν σε όλο το μήκος της κατοικίας αλλά και το διακοσμημένο ταβάνι(εικ.57), μπορούμε να εξαγάγουμε το συμπέρασμα ότι, πιθανώς η πρώτη οικοδομική φάση της κατοικίας να ξεκίνησε από αυτόν το χώρο. Διότι το βοτσαλωτό πάτωμα ήταν κύριο χαρακτηριστικό των Βενετσιάνων οι οποίοι εκείνη την εποχή τείνουν να διακοσμούν τις οικίες του καθαυτού τον τρόπο. Στο βάθος του ισογείου υπάρχει το δωμάτιο όπου βρισκόταν το

Εικόνα 57. Αποψη διακοσμημένου ταβανιού

λίθινο τόξο, αυτός ο χώρος ενδεικνυόταν ως το περιβάλλον όπου θα ξεκουράζονταν οι άντρες της οικίας, και είναι μικρότερης σημασίας από τους υπόλοιπους της χώρους της κατοικίας. Παράλληλα άμεση σχέση με αυτό το δωμάτιο έχει η αποθήκη και ο αχυρώνας της κατοικίας στο οποίο υπάρχει και μία ξύλινη κλίμακα, που σε οδηγεί στο αίθριο τμήμα του ορόφου. Η πρόσβαση στον όροφο γίνεται κυρίως από το κεντρικό κλιμακοστάσιο το οποίο μας οδηγεί στον προθάλαμο, μεταξύ του χαρεμιού και του υπαίθριου τμήματος της κατοικίας, όπως έχουμε δει και στην περίπτωση της κατοικίας στην περικλειστη πόλη της Λευκωσίας. Το ανατολικό τμήμα της οικίας που βρίσκεται προς τον δρόμο αποκόπτεται από το δυτικό μέρος της οικίας, έτσι ο χώρος της υπαίθριας αυλής και της κουζίνας είναι ανεξάρτητοι, από το χαρέμι .

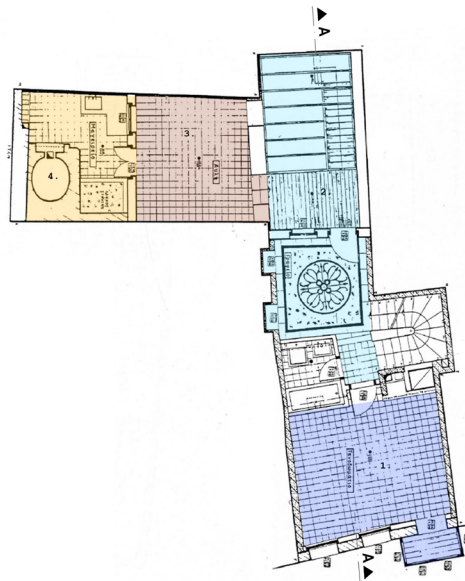
Διαγράμματα

Τομή Α-Α

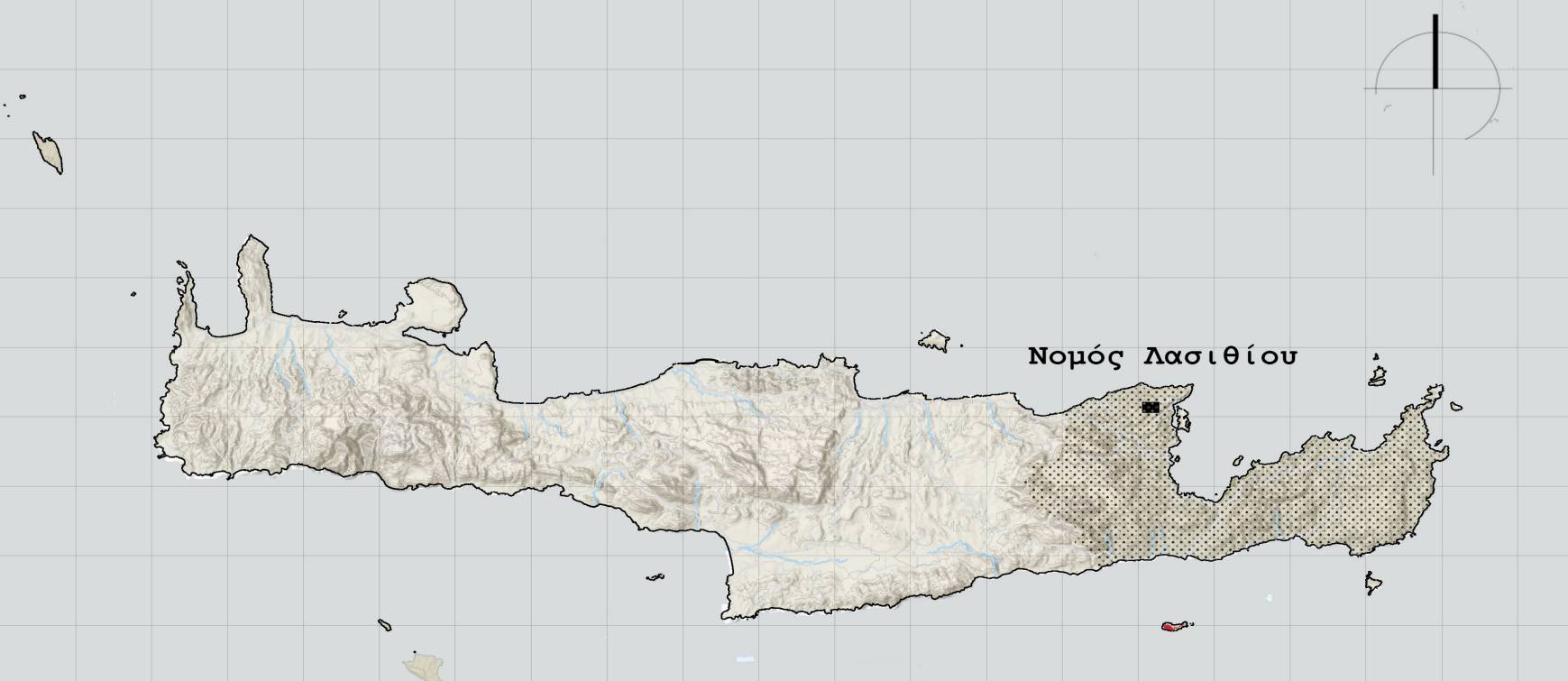
1. Χώρος υποδοχής
2. Χώρος φαγητού
3. Χώρος ξεκούρασης
4. Αιχμαλώτης
5. Αιχμή

Κάτοψη ισόγειου

1. Υποδοχή-αίθριο-χαλάρω
2. Βοηθητικοί χώροι
3. Βεράντα
4. Κουζίνα

Κάτοψη α' ορόφου

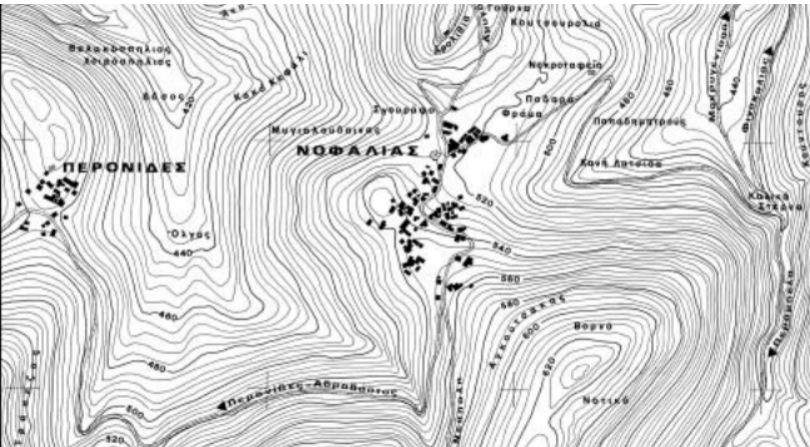
Χάρτης 10
Χάρτης Κρήτης όπου επισημαίνεται ο νομός Λασιθίου

3.4.α) Κρήτη Νομός Λασιθίου

Στο βορειοδυτικό τμήμα του Νομού Λασιθίου στην επαρχία Μεραμπέλου βρίσκεται, ο ορεινός οικισμός Νοφαλιάς, όπου είναι κτισμένος σε υψόμετρο περίπου 500 μέτρων, στις παρυφές του βουνού Τράπεζος. Η ονομασία του οικισμού σύμφωνα με την τοπική παράδοση, προέρχεται από τη λέξη “ομφαλός”, από την κεντρική θέση την οποία κατέχει σε σχέση με τα υπόλοιπα μετόχια που βρίσκονται πέριξ του. Ο αρχικός πυρήνας του οικισμού οικοδομήθηκε γύρο της μικρής βασιλικής εκκλησίας του προφήτη Ηλία, και εν συνεχεία αναπτύχθηκε κατά μήκος του δρόμου (Χάρτης.11) που οδηγεί από την Νεάπολη προς τον Σκινιά (ένα ακόμη μεγάλο μετόχι της περιοχής). Ο ορεινός χαρακτήρας του μετοχίου αλλά και η μεγάλη απόσταση του από τις ακτές συντέλεσαν στο γεγονός, ώστε να μην απαιτηθεί ιδιαίτερη μέριμνα για την οποιαδήποτε οχύρωση του από τον εχθρό. Η τυπολογία των κατοικιών του μετοχίου εξαρτάται εξ-ολοκλήρου από το κλίμα της

Χάρτης 11. Τοπογραφικό οικισμού

Χάρτης 12.

Τοπογραφικό σχέδιο οικισμών στο οροπέδιο Λασιθίου

περιοχής και την μορφολογία του εδάφους. Το γεγονός ότι ο οικισμός είναι στραμμένος προς το κρητικό πέλαγος αλλά και ότι τον χειμώνα χιονίζει τον καθιστούν ευάλωτο στις καιρικές συνθήκες. Έτσι τα σπίτια είναι αναγκαίο να έχουν την πρόσοψη τους προσανατολισμένη προς την νοτιοανατολική μεριά, για να προστασσονται από τους ψυχρούς ανέμους του κρητικού πελάγους. Ταυτοχρόνως ο τεχνίτης πριν κατασκευάσει την οικία πρέπει να λάβει υπόψιν και τις έντονες μορφολογικές εναλλαγές του εδάφους. Έτσι τις πλείστες φορές η κατοικία αναγκάζεται να προσαρμοστεί στον περιβάλλοντα χώρο ακολουθώντας την κλίση του εδάφους.

Για να εντρυφήσουμε περισσότερο στην αρχιτεκτονική του τόπου θα εξετάσουμε την κατοικία του Αρακαδοσταυρούλη, η οποία είναι κτισμένη πιστά σύμφωνα με τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά. Η οικία δεν βρίσκεται στον αρχικό πυρήνα του οικισμού και ενώ στην αρχή ήταν μόνο του, με την πάροδο των χρόνων, σε εκείνο το σημείο δημιουργήθηκε η "κάτω γειτονιά", με αποτέλεσμα να οικοδομηθούν αρκετές οικίες γύρο του. Το κτήριο είναι κατασκευασμένο σε δυο οικοδομικές φάσεις, η πρώτη ήταν περίπου το 1780 ενώ η δεύτερη ήταν στις αρχές του 20ου αιώνα. Στην πρώτη οικοδομική φάση είχε κατασκευαστεί το δικάμαρο μέρος της οικίας ενώ στη δεύτερη φάση προσαρτήθηκε σε αυτό ένα ακόμη δίκωρο που στον όροφο του υπήρχε ο Οντάς. Η διαρρύθμιση του χώρου ήταν προσαρμοσμένη αυστηρά στις ανάγκες της οικογένειας χωρίς να υπάρχει η οποιαδήποτε υπερβολή όπως συναντάμε σε αρκετές κατοικίες στη Λίνδο και στη Πάτμο. Η είσοδος της οικίας γίνεται από την βορειοδυτική πλευρά, η οποία είναι και ημιυπόγειο (εικ.58) καθώς ο μακρύς βόρειος τοίχος της οικίας είναι εν μέρη σκαμμένος στο βράχο. Ο χώρος της εισόδου που ονομαζόταν και πορτέγο είχε διττό χαρακτήρα, αρχικά παρελάμβανε τις λειτουργίες

Εικόνα 58.

Άποψη Δώματος

Εικόνα 59. Άποψη εισόδου της οικίας

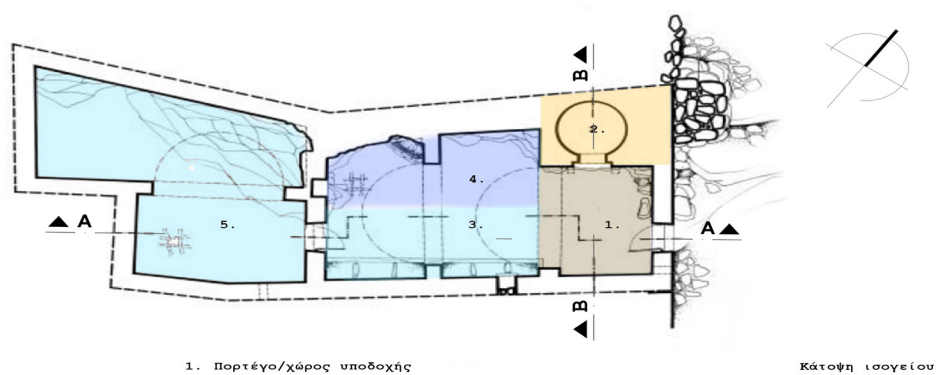
του φουρνόσπιτου και της κουζίνας. Παράλληλα όμως εδώ ήταν και ο χώρος όπου η οικογένεια υποδεχόταν τους ξένους, όπως είπαμε το κλίμα του οικισμού ήταν αρκετά ψυχρό έτσι η θερμότητα του φούρνου συνέβαλε στο γεγονός ο χώρος αυτός να εξελιχθεί σαν καθιστικό. Το αρχικό καμαρόσπιτο αποτελείται από τρεις διαδοχικούς διαμπερείς χώρους, τους οποίους δημιουργούν δυο οξυκόρυφες λαξευτές καμάρες. Επειδή οι περισσότεροι κάτοικοι του οικισμού ασχολούνταν με την γεωργία έτσι και η οικογένεια Αρακαδοσταυρούλη, πριν την κατασκευή του αχυρώνα αξιοποιούσε το τρίχωρο ως στάβλο για τα μικρά ζώα της. Η άποψη αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι εδώ υπήρχαν δυο μεγάλες ξύλινες ταΐστρες(ματζαδούρες). Ενώ αρχικά το τρίχωρο καλύπτει όλες τις υπόλοιπες ανάγκες της οικογένειας, στις αρχές του 20ου αιώνα αυτό πρόκειται να αλλάξει διότι κατασκευάζεται ακόμη ένα δίχωρο το οποίο θα εξυπηρετήσει τις ανάγκες του του αχυρώνα -στάβλου στο ισόγειο αλλά και του ύπνου στο δώμα του. Αυτή η οικοδομική φάση θα επιφέρει μεγάλες αλλαγές όσον αφορά τις λειτουργίες της οικίας, διότι εφόσον έχει μεταφερθεί ο στάβλος

στο δίχωρο η οικογένεια έχει μεγαλύτερη αυτονομία όσο αφορά τις δυνατότητες της στον χώρο όπου βρισκόταν στο παρελθόν ο αχυρώνας και ο στάβλος.

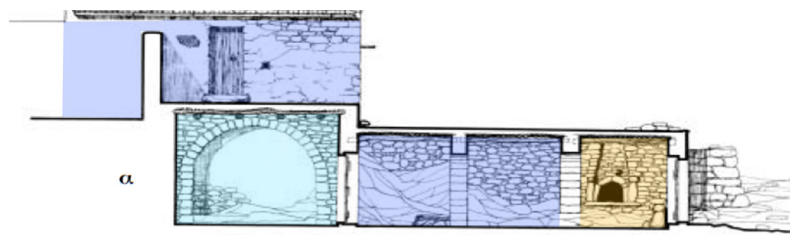
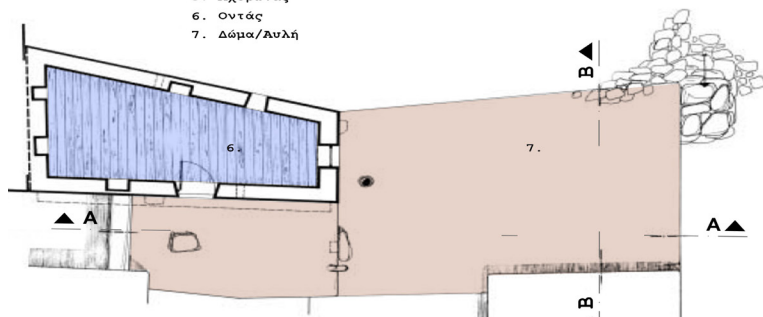
Το δίχωρο κατασκευάζεται βόρεια της αρχικής κατοικίας και επικοινωνεί με την κύρια οικία μέσω του ανοίγματος που βρίσκεται στο βάθος του τρίχωρου. Το άνοιγμα αυτό είναι κλειόμενο για να μην υπάρχει άμεση σχέση του στάβλου με την κύρια κατοικία. Η κάτοψη του ισογείου του δίχωρου είναι ακανόνιστή και αυτό γιατί και εδώ ο βόρειος τοίχος του βρίσκεται και προσκολλημένος στο βράχο, ακολουθώντας έτσι την μορφολογία του εδάφους. Στο δώμα(εικ.59) του δίχωρου κατασκευάστηκε ο Οντάς όπου συνήθως ήταν το μεγάλο δωμάτιο που κοιμόταν το ανδρόγυνο. Ο Οντάς δεν επικοινωνεί με την κύρια κατοικία, ενώ για να εισέλθεις στο δωμάτιο αναγκαζόσουν να εξέλθεις του τρίχωρου και να ανεβείς στο δώμα του δίχωρου. Εξωτερικά οι τοιχοποιία του ήταν σαφώς επιμελέστερη σε σχέση με την αρχική κατασκευή καθώς εδώ οι πέτρες των τοίχων καλύπτονται με επίχρυσμα κάτι που δεν γινόταν παλαιότερα.³⁹

39. Αρακαδάκη, Μαρία «Νοφαλιάς Μεραμπέλου: Συμβολή στην αρχιτεκτονική των ορεινών οικισμών της Κρήτης» έκδ: Κέντρο Περιβαλλοντικής

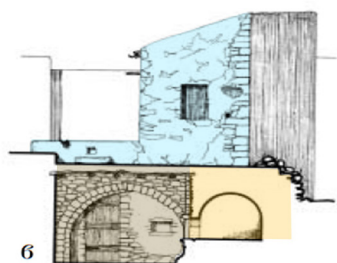
Διαγράμματα

1. Πορτέγο/χώρος υποδοχής
2. Φούρνος
3. Στάβλος
4. Χώρος ύπνου
5. Αχυρώνας
6. Οντάς
7. Δώμα/Λυλή

Τόμη

Τόμη

Χάρτης 13.
Χάρτης Κρήτης όπου επισημαίνεται ο νομός Ρεθύμνης

3.4.β) Πόλη Ρεθύμνου

Η Γαληνότατη Δημοκρατία (Βενετοί) στην προσπάθεια του οικοδομικού εξωραϊσμού της Κρήτης προσπαθεί να επιβάλει το κύρος της, ως κυρίαρχη εξουσία στο νησί με σχεδιασμένα κτήρια τα οποία παραπέμπουν στην Αναγεννησιακή αρχιτεκτονική της Βενετίας. Σε πληθώρα περιπτώσεων οι προσόψεις των κτηρίων, φέρουν αρκετές ομοιότητες με αυτές των συνθετικών λύσεων του Palladio και του Sansonino⁴⁰. Από το 1416 οι Βενετσιάνοι φεουδάρχες υποχρεούνται να κατέχουν και δεύτερη κατοικία, σε μια εκ των τριών μεγάλων πόλεων της Κρήτης, μακριά από την περιοχή του φέουδου τους, για να ενδυναμώσουν της κυριαρχία τους στο μεγαλύτερο μέρος του νησιού. Η διοίκηση των Βενετών θέλοντας να μετατρέψει την όψη των πόλεων της Κρήτης περισσότερο σε Ενετικές, προτρέπει ακόμη και τους Κρητικούς αστούς (cittadini) να κτίζουν τις κατοικίες τους ακολουθώντας τα παραδείγματα των Βενετσιάνων. Φυσικό επακόλουθο της συνεχούς τριβής της Αναγεννησιακής

αρχιτεκτονικής και της παράδοσης της Κρήτης, δημιουργεί μια καινούρια σχολή αυτήν της Κρητικής Αναγέννησης.

Η Οδός Αραμπατζόγλου 50 στο Ρέθυμνο, (πρώην οδός Θεσσαλονίκης) πρόκειται για την οδό που ξεκινάει από την κρήνη Rimondi, και καταλήγει στη Μικρή Παναγία (κυρία των Αγγέλων)⁴¹. Σε αυτήν την οδό βρίσκεται το «Παλάτι του Επισκόπου», όπως το ονόμαζαν οι Ενετοί. Στον όροφο της κατοικίας διάμενε ο ίδιος ο καθολικός επίσκοπος της πόλης ενώ στο ισόγειο κατοικούσαν κάποιοι καλόγεροι, οι οποίοι μοίραζαν φαγητό στους φτωχούς. Το κτήριο στην οδό Θεσσαλονίκης 50 στο Ρέθυμνο διατηρεί ανεξίτηλες τις επιρροές και από τους δυο λαούς, τόσο από τους Βενετσιάνους όσο και από την Κρητική παράδοση. Οικοδομημένο περίπου τον 17ο αιώνα καθίσταται μέχρι σήμερα ένα σπουδαίο δείγμα της Κρητικής αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής. Η πρόσοψη της κατοικίας φέρει δυο ξεχωριστές εισόδους, η μεγαλύτερη σε πλάτος με το χαμηλωμένο τόξο μας εισαγάγει στον χώρο όπου οι καλόγηροι διαμοίραζαν φαγητό, στους άπορους Ρεθεμνιώτες. Το περιβάλλον όπου σιτίζονται οι άποροι βρίσκεται

Εκπαίδευσης Νεάπολης Κρήτης 2006, σελ.90

40. Ο Andrea Palladio και ο Jacopo Sansonino ήταν Ιταλοί αρχιτέκτονες, οι οποίοι δραστηριοποιήθηκαν την εποχή της Αναγέννησης, Συλλογικό έργο "Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κύθηρα" εκδ Μελισσα, Αθήνα 1983, σελ 216

41. Δημακόπουλος, Ιορδανής "Τα σπίτια του Ρεθύμνου" Η συμβολή στη μελέτη της αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής της Κρήτης του 16ου και του 17ου αιώνα

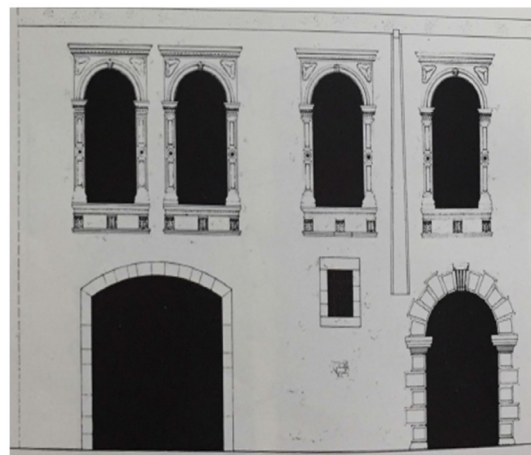

Εικόνα 60. Πρόσοψη οικίας

σε ένα διαμήκη χώρο, το οποίο διαμερίζουν μια σειρά εγκάρσιων διατεταγμένων οξυκόρυφων τόξων. Σε αρκετές περιπτώσεις το δωμάτιο αυτό, μπορούσε να παραλάβει και την χρήση του εργαστηρίου, κάτι που επέτρεπαν τα τόξα. Τα λίθινα τόξα επέτρεπαν στον χώρο να είναι διαμπερής καθώς είχαν την δυνατότητα να οριοθετήσουν νοητά τους χώρους του ισόγειου. Στο βάθος του εργαστηρίου βρισκόταν ένα μικρό δίσωρο στο οποίο στεγάζονταν μερικοί από τους άστεγους που σιτίζονταν στο ίδρυμα. Η διέλευση στον κύριο χώρο της κατοικίας δεν καθίσταται εφικτή από το ισόγειο χώρο του ιδρύματος, αλλά γίνεται εξολοκλήρου από την τοξωτή θύρα της πρόσοψης(εικ.60). Η διάταξη των χώρων του ισόγειου της κύριας οικίας καθίσταται αρκετά απλοϊκή, καθώς οι κύριες λειτουργίες της οικογένειας βρίσκονται στον όροφο. Στο ισόγειο υπάρχει μόνο ο προθάλαμος του κλιμακοστάσιου

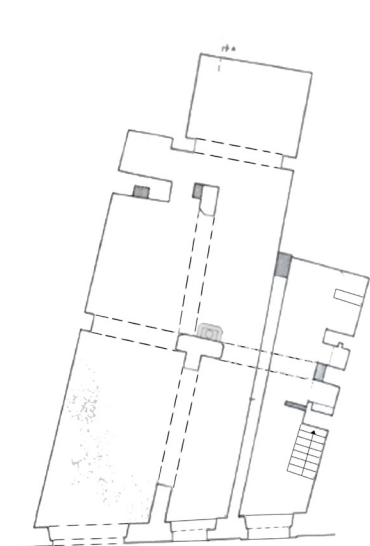
που σε ανεβάζει στον όροφο, ενώ στο βάθος του υπάρχει ένα θολωτό δωμάτιο όπου αρχικά ήταν η αποθήκη της κατοικίας. Στην συνέχεια έγινε ο χώρος όπου κατά την κρητική παράδοση η οικογένεια, τοποθετούσε τα καζάνια στα οποία μεταποιούσε τα σταφύλια σε κρασί. Το γεγονός ότι στον όροφο υπάρχουν όλοι οι βασικοί χώροι της κατοικίας, όπως εξετάσαμε και στην περίπτωση της οικίας στην Πάτμο, μας δίνει το δικαίωμα να εξαγάγουμε το συμπέρασμα ότι ήταν κοινό χαρακτηριστικό των Ενετών να τοποθετούν τις βασικές λειτουργίες στον όροφο.

Ο όροφος στο μισό εμπρόσθιο μέρος του φέρει την Σάλα και τον Οντά, όπου χωριζόταν στη μέση και επικοινωνούσαν με μεσόπορτα. Η Σάλα βρισκόταν ακριβώς απέναντι από το κλιμακοστάσιο και ήταν ένα από τα σημαντικότερα δωμάτια της οικίας, καθώς εδώ η οικογένεια συναναστρέφεται με τους καλεσμένους της και περνάει τις περισσότερες ώρες της μέρας της. Ο οντάς ήταν το κύριο υπνοδωμάτιο της οικίας όπου αναπαυόταν το ανδρόγυνό, ενώ όπως και η σάλα φωτίζεται από 2 υψηλόκορμα παράθυρα αναγεννησιακής μορφής που βρίσκονται προς την μεριά του δρόμου. Στο πίσω μέρος του ορόφου βρίσκονται οι βοηθητικοί χώροι του μαγειρείου όπου βρισκόταν και ο φούρνος της κατοικίας αλλά και του δωματίου όπου γευματίζει η οικογένεια. Τα υπόλοιπα υπνοδωμάτια της οικίας και το αποχωρητήριο απομονώνονται από την σάλα και τον οντά με την βοήθεια ψηλών ξύλινων τοίχων, διατηρώντας έτσι την ιδιωτικότητα τους

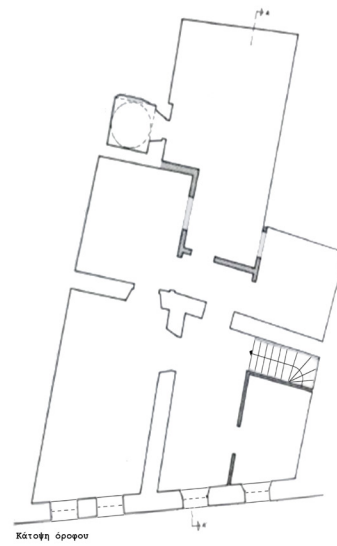

Πρόσοψη

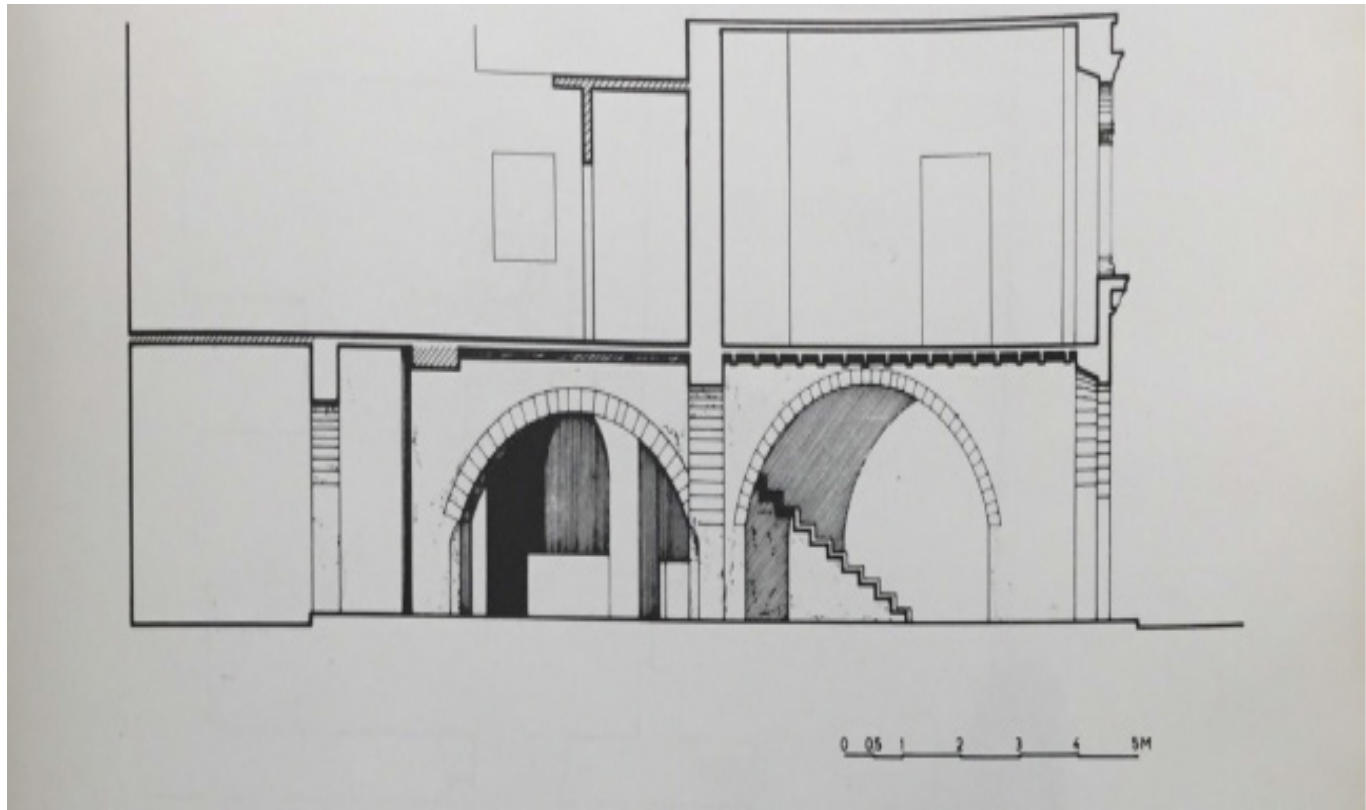
Σχέδια αποτυπώσεων

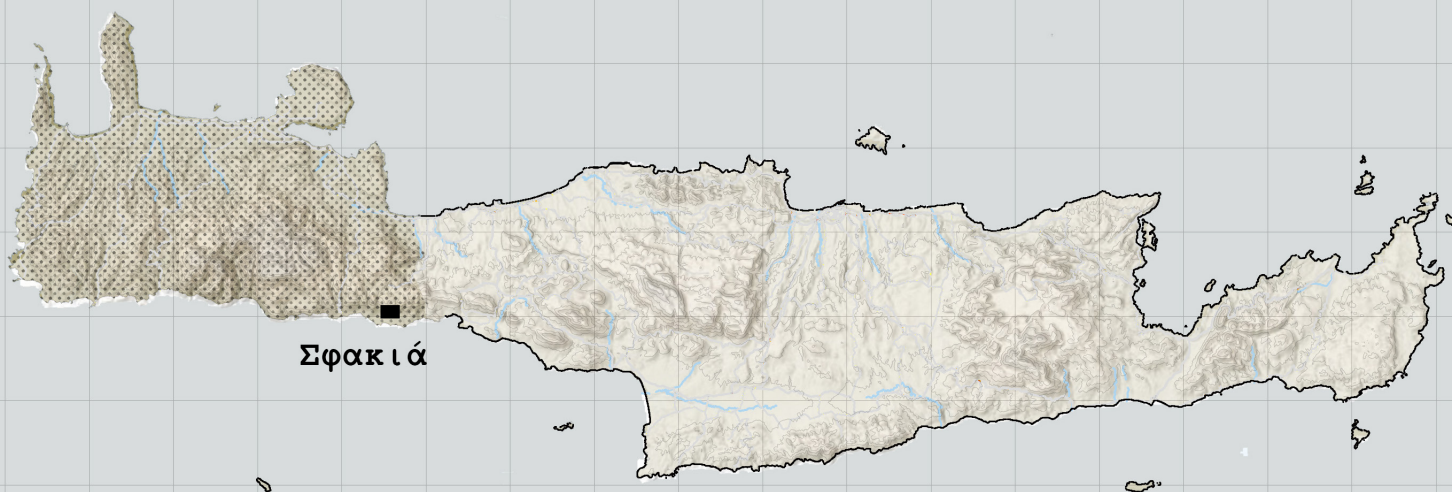

Κάτοψη ισογείου

Κάτοψη ορόφου

Χάρτης 14.
Χάρτης Κρήτης όπου επισημαίνεται ο νομός Χανίων

3.4.γ) Περιοχή Σφακίων

Στο νοτιοδυτικό άκρο της επαρχίας Σφακίων σε υψόμετρο 190 μέτρων από την επιφάνεια της θάλασσας, βρίσκεται ο οικισμός Βουβάς, και πρόκειται για την πρωτεύουσα την δημοτικής ενότητας Ασφένδου. Ενώ αρχικά ο οικισμός δημιουργήθηκε από τους κάτοικους που βρίσκονταν στην χώρα σφακίων, στην συνέχεια κατοικήθηκε στην πλειονότητά του από τους Νιμπριώτες οι οποίοι κατοικούσαν στον οικισμό τους χειμερινούς μήνες. Σύμφωνα με την παράδοση ο Βουβάς είχε καταστραφεί το 1867 ολοσχερώς από τον Εμέρ Πασά⁴², ως αντίποινα για τις επιτυχίες της Ελληνικής επανάστασης τόσο στην Κρήτη αλλά και στην Ελλάδα γενικότερα. Με το πέρασμα των χρόνων όμως, ανοικοδομήθηκε από τους Σφακιανούς κάτοικους της περιοχής.

Ο οικισμός πέραν της μεγάλης ιστορικής παράδοσης, κατέχει και πληθώρα σημαντικών αρχιτεκτονημάτων όσον αφορά την τυπολογική εξέλιξη του καμαρόσπιτου. Για αρκετά χρόνια υπήρχε η λανθασμένη άποψη ότι η τυπολογία του καμαρόσπιτου ευδοκίμησε εξ ολοκλήρου στους ορεινούς οικισμούς της Κρήτης. Το πλήθος των καμαρόσπιτων όμως που

Εικόνα 61.
Εσωτερική άποψη της οικίας
(στο βάθος βρίσκονται οι σοφάδες της οικίας)

συναντάμε στις πεδινές περιοχές του νησιού διαψεύδουν κατηγορηματικά την άποψη αυτή. Η σημαντικότερη παραλλαγή καμαρόσπιτου στον βουβά πρόκειται για την οικία του Εμμανουήλ Μαρινάκη, καθώς καθίσταται για την πλέον

42. Ο Ομέρ Πασάς, κατέστειλε αρκετές εξεγέρσεις σε όλη την Οθωμανική Αυτοκρατορία, ενώ τον Απρίλιο του 1867 αποβιβάστηκε με Οθωμανικά στρατεύματα στη Σούδα με απώτερο σκοπό να καταστείλει την Κρητική Επανάσταση του 1866 μ.Χ. Αφού προσπάθησε αρχικά ανεπιτυχώς να υποδουλώσει τα Σφακιά, πέρασε ανατολικά προς το Οροπέδιο Λασιθίου, στο οποίο εισέβαλε τον Μάιο του 1867 σφάζοντας πολλούς από τους κατοίκους του. Αδυνατώντας να φέρει σε πέρας την αποστολή του, αντικαταστάθηκε στο τέλος του χρόνου.

Εικόνα 62.

Πεζούλα(καναπές) σε αντίστοιχη Σφακιανή οικία

ποιο εξελιγμένη μορφή του απλού δίχωρου στον οικισμό. Η τυπολογία του δικάμαρου δεν είναι ευρέως διαδεδομένη στην ευρύτερη περιοχή διότι, το κόστος κατασκευής αλλά και τα υλικά που απαιτούνται για την κατασκευή είναι σαφώς απαγορευτικά για τον κοινό Σφακιανό κάτοικο.

Από την πρώτη “ανάγνωση” του χώρου, αντιλαμβάνεσαι ότι πρόκειται για μια περίπτωση κατοικίας όπου διαφοροποιείται σε αρκετούς τομείς από τα υπόλοιπα δείγματα της περιοχής. Οι καιρικές συνθήκες αλλά και οι αστικές επιδράσεις στην περιοχή διαμορφώνουν εν πολλοίς, τον σχεδιασμό και την διαμόρφωση των επί μέρους χώρων της οικίας. Σε πρώτη φάση βλέπουμε τον φούρνο της οικίας για πρώτη φορά, να βρίσκεται στο εξωτερικό μέρος της οικίας, η απομάκρυνση του από τον χώρο της κουζίνας αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό στις κλιματικές συνθήκες του οικισμού. Στην ευρύτερη περιοχή οι καιρικές συνθήκες είναι ηπιότερες σε σχέση με τους ορεινούς οικισμούς των Σφακιών, για αυτόν το λόγο δεν είναι επιτακτική ανάγκη του φούρνου μέσα στο

σπίτι. Ο φούρνος είχε διττή λειτουργία αφενός χρησίμευε σε μεγάλο βαθμό στην προετοιμασία του φαγητού αλλά, τους χειμερινούς μήνες χρησίμευε ως τζάκι για να θερμαίνετε ο εσωτερικός χώρος. Το μεγάλο πλάτος της Σάλας αναγκάζει τον τεχνίτη να προβεί στην περίτεχνη κατασκευή δυο λαξευμένων οξυκόρυφων τόξων, τα οποία θα γεφύρωναν το μεγάλο κενό ανάμεσα στις δυο πλευρές της οικίας. Η έδραση των τόξων στον πεσσό και στις παραστάδες γίνεται πάνω σε ένα απλοϊκό είδος επικράνου, γεγονός ότι υπήρχε η διάθεση κάποιας καλαισθησίας στην κατασκευή. Γνώρισμα το οποίο είναι εντελώς αντίθετο από την ιδιοσυγκρασία του Σφακιανού ο οποίος νοιάζεται μόνο για την λειτουργικότητα του χώρου, και οποιαδήποτε επιπλέον πληροφορία στο κτήριο για αυτόν φαντάζει περιττή. Η κατασκευή των δυο λίθινων τόξων έχει ένα μεγάλο μειονέκτημα σε σχέση με το απλό δίχωρο, και αυτό γιατί η ύπαρξη των δυο καμαρών προϋπόθετε την παρουσία του τετράγωνου πεσσού, στο σημείο όπου συγκλίνουν και τα δυο τόξα. Η χρήση του πεσσού στο κέντρο της σάλας επηρεάζει σε

Εικόνα 63.

Κουζίνα σε αντίστοιχη Σφακιανή οικία

μεγάλο βαθμό την διαμπερότητα του χώρου, πρόβλημα που δεν υπήρχε στο απλοϊκή μορφή του καμαρόσπιτου. Στην ολότητα της η Σάλα διατηρεί τα χαρακτηριστικά που συναντάμε και στις υπόλοιπες κατοικίες της ευρύτερης περιοχής.

Η κατασκευή των λίθινων τόξων διασπά την κάτοψη σε δυο παράλληλους ίσου μήκους και ίσου πλάτους χώρους όπου ονομάζονται σπάλες. Οι εσοχές που δημιουργούνται εκατέρωθεν των καμαρών ονομάζονται κουλτούκια. Το πλάτους τους διαφοροποιείται ανάλογα την περιοχή που είναι κτισμένη η οικία, στα Σφακιά για παράδειγμα διακυμαίνεται από 2,50 μέχρι 3,00 μέτρα. Στις τρεις από τις τέσσερις κόγχες της οικίας βρίσκονται οι Σοφάδες(εικ.61). Πρόκειται για ξύλινες υπερυψωμένες κατασκευές στις οποίες αναπαύονταν τα μέλη της οικογένειας, ωστόσο το κάτω μέρος των Σοφάδων δεν πήγαινε χαμένο αλλά αξιοποιείτο ως αποθηκευτικός χώρος. Σύμφωνα με την παράδοση η κατασκευή που αναπαυόταν το ανδρόγυνο ήταν υψηλότερη σε σχέση με τις υπόλοιπες για να υπάρχει οπτική επαφή με τους χώρους που κοιμόντουσαν τα παιδιά. Στον κύριο χώρο της Σάλας δεν θα μπορούσε να λείπει η Πεζούλα(εικ.62), δηλαδή ο καναπές όπου κάθονταν η οικογένεια με τους

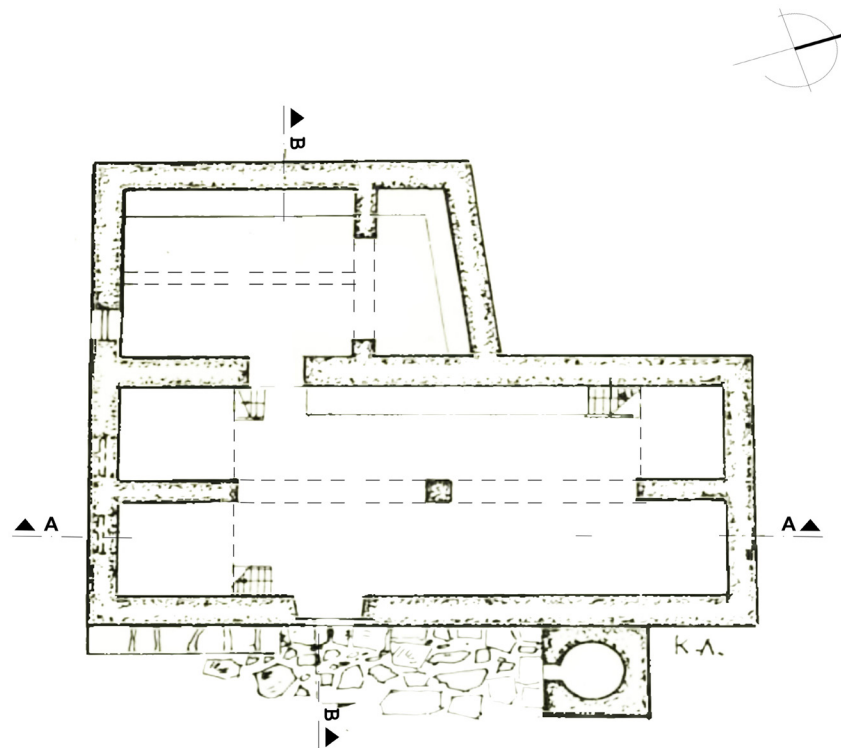
Εικόνα 64.

Συνάντηση νοικοκυρών στην πρόσοψη της οικίας

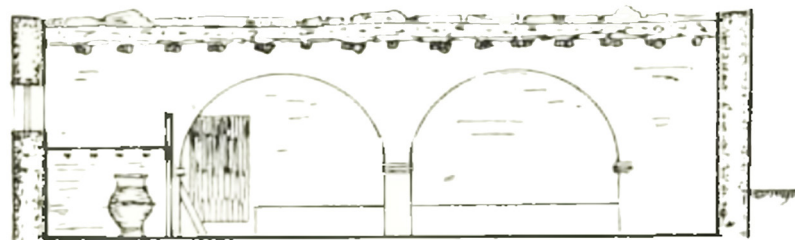
επισκέπτες. Στο ανατολικό τμήμα της οικίας βρίσκεται ακόμη ένα δίχωρο το οποίο στηρίζουν δυο τόξα σαφώς όμως μικρότερου μεγέθους από εκείνα της Σάλας. Το μεγαλύτερο μέρος του δίχωρου λειτουργεί ως η κουζίνα(εικ.63) της οικίας, ενώ το υπόλοιπο μέρος του, παίρνει την χρήση του καθιστικού καθώς και εδώ υπάρχει ένας μεγάλος καναπές στον οποίο γευματίζει η οικογένεια. Όπως αναφέραμε και προηγουμένως το γεγονός ότι ο οικισμός χαρακτηρίζεται από ήπιο κλίμα, επιτρέπει στην οικογένεια να αξιοποιήσουν και το εξωτερικό τμήμα της(εικ.64) κατοικίας για τις υπαίθριες ασχολίες της. Το γεγονός ότι εκτός από τον φούρνο στην αυλή, βρίσκεται και ένας μεγάλος καναπές στην πρόσοψη του κτηρίου ενισχύει την άποψη μας. Η κατοικία του Εμμανουήλ Μαρινάκη καθίσταται ένα από τα σημαντικότερα δείγματα της τυπολογίας του δικάμαρου σπιτιού διότι, είναι ζήτημα αν σε ολόκληρη την επικράτεια των Σφακίων διασώζονται μέχρι σήμερα δύο -τρία⁴³.

43. Λασσιθιωτάκης, Κώστας Ε., "Σφακιανά σπίτια Ηράκλειον: εκδ Α. Γ. Καλοκαιρινός, 1958.

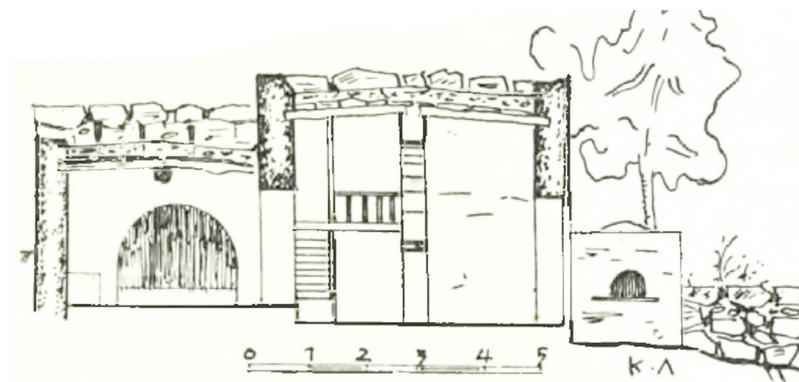
Σχέδια αποτυπώσεων

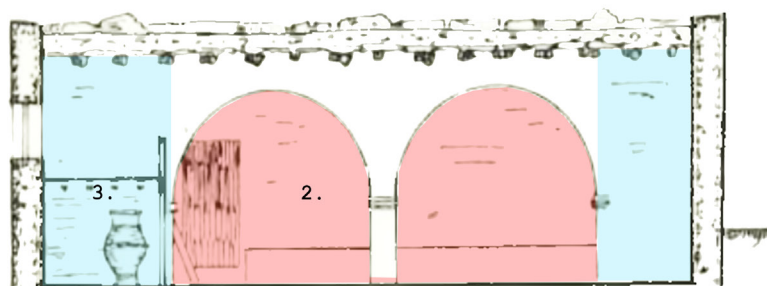
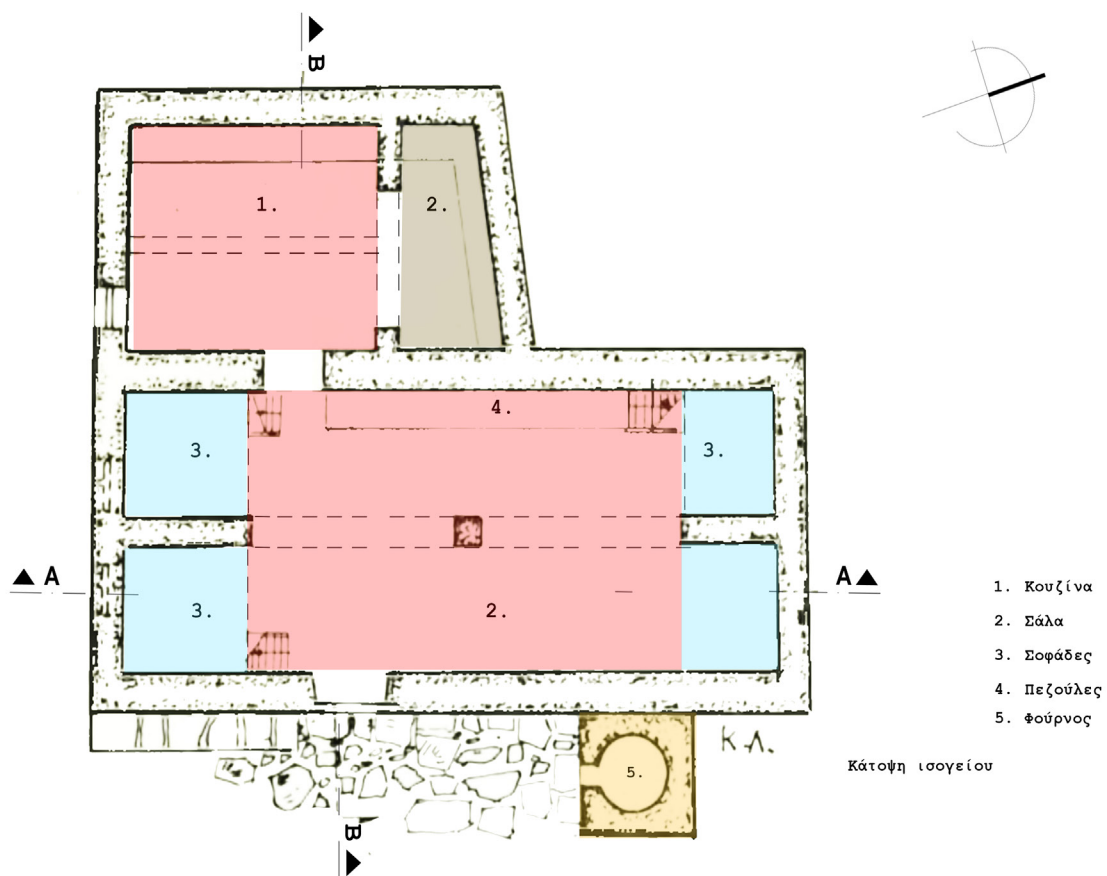
Κάτοψη ισογείου

Τομή Α-Α

Διαγράμματα

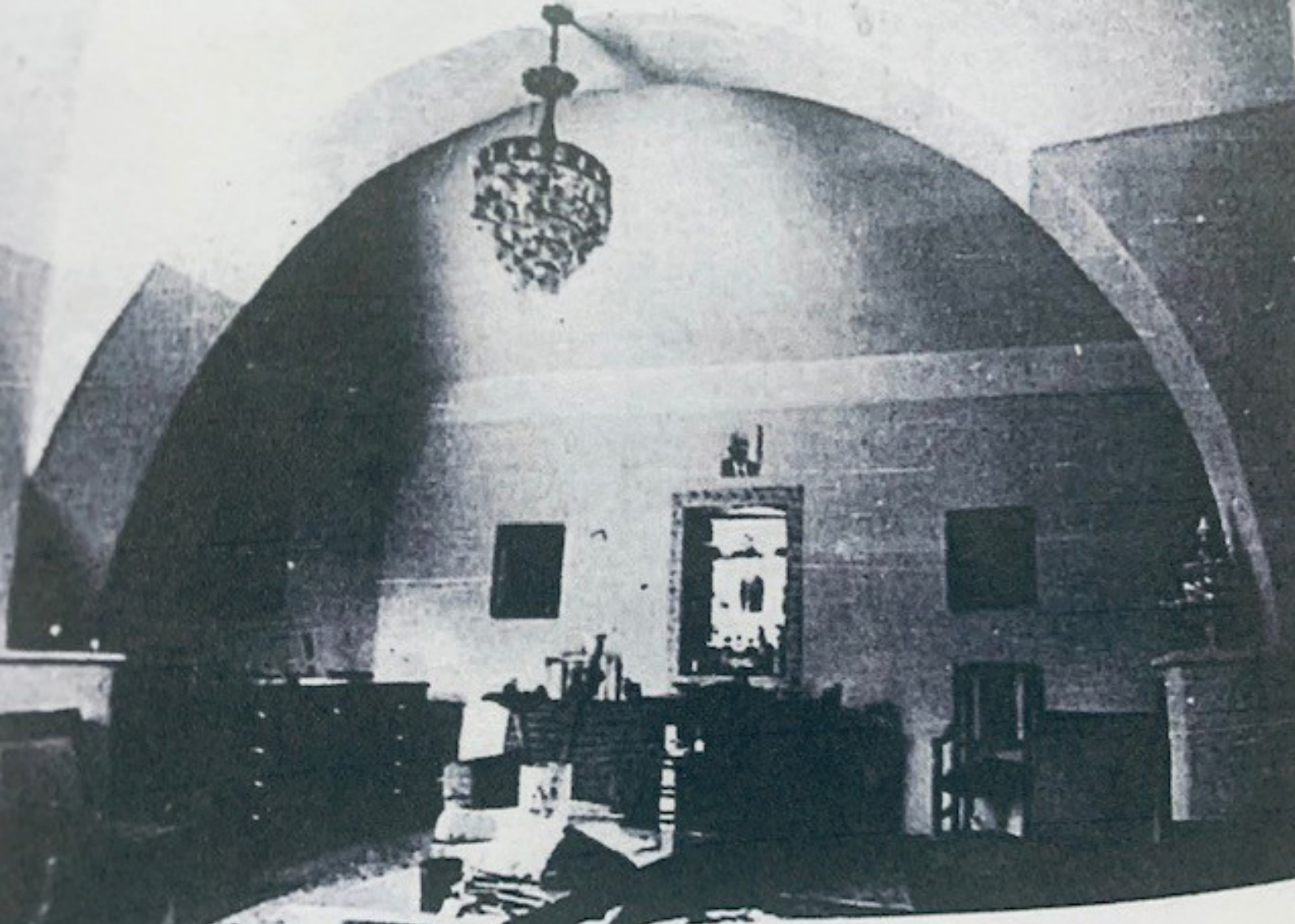
Χάρτης 15. Χάρτης Αττικής

3.5.α) Αττική **Η περίπτωση του οικισμού** **Λιοπεσίου(Παιανίας).**

Η επικράτηση του καμαρόσπιτου στην Αττική εντοπίζεται κυρίως στην δυτική πεδινή ζώνη καθώς και στους παραθαλάσσιους οικισμούς όπως την Ελευσίνα και τα Μέγαρα. Ενδεικτικά παραδείγματα του καμαρόσπιτου παρόλα αυτά εντοπίστηκαν και στην ανατολική Αττική στην κοιλάδα των Μεσογείων, και πιο συγκεκριμένα στην περιοχή Λιοπέσι (Παιανία) αλλά και στον οικισμό Μαρκοπούλου. Ο οικισμός του Λιοπεσίου βρίσκεται στα 200 μ από την επιφάνεια της θάλασσας, ενώ εντοπίζεται 17 χιλιόμετρα από το κέντρο της Αττικής. Κατά την περίοδο της Λατινοκρατίας (1204 - 1453), ακολούθησε στα Μεσόγεια μεγάλη κάθοδος Αρβανιτών οι οποίοι ήρθαν ύστερα

Εικόνα 65. Εξωτερική άποψη κατοικίας

Εικόνα 66. Εσωτερική άποψη δίχworu

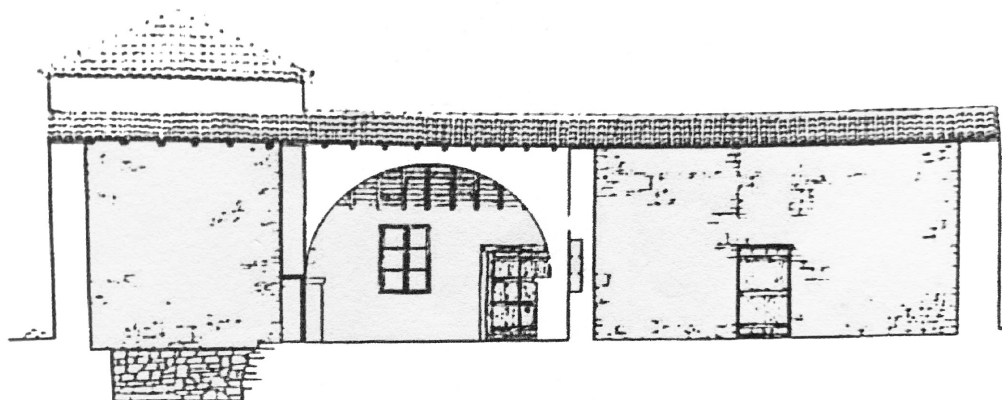
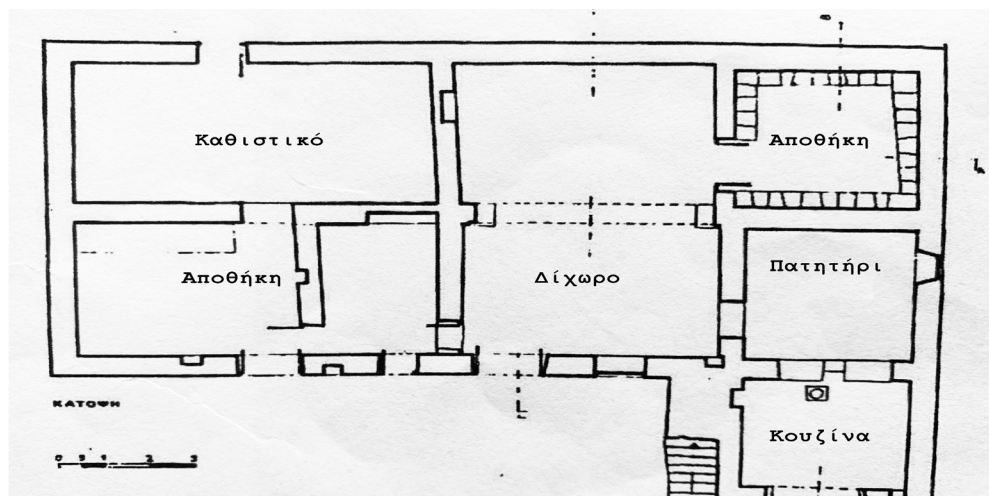
από απαίτηση των Λατίνων κυριάρχων της περιοχής (του Ενετικού δουκάτου των Αθηνών), που ζητούσαν εργατικά χέρια για τα χωράφια. Ο χαρακτήρας του οικισμού ήταν αμιγώς γεωργικός(με μεσογειακό κλίμα)καθώς στον οικισμό συναντάμε αμπελώνες, ελαιόδεντρα και πληθώρα άλλων καλλιεργήσιμων ειδών. Πολλά σπίτια της πεδιάδας και πιο συγκεκριμένα της Παιανίας, ήταν εφοδιασμένα με πιεστήρια η πατητήρια για την έκθλιψη της Ελιάς. Τοιουτοτρόπως η αγροτική ζωή της πεδιάδας σε συνάρτηση και με την οθωμανική κυριαρχία από τον Χασέκη το 1795, ήταν καθοριστική στην διαμόρφωση της κατοικίας στην Αττική.

Εξάίρετο παράδειγμα κατοικίας στο Λιοπ καθίσταται η κατοικία του Α. Γιαννάκη όπου φέρει αρκετά χαρακτηριστικά τόσο των Οθωμανών αλλά και της παράδοσης της Αττικής. Το καμαρόσπιτο στην Αττική διατηρεί παρόμοια

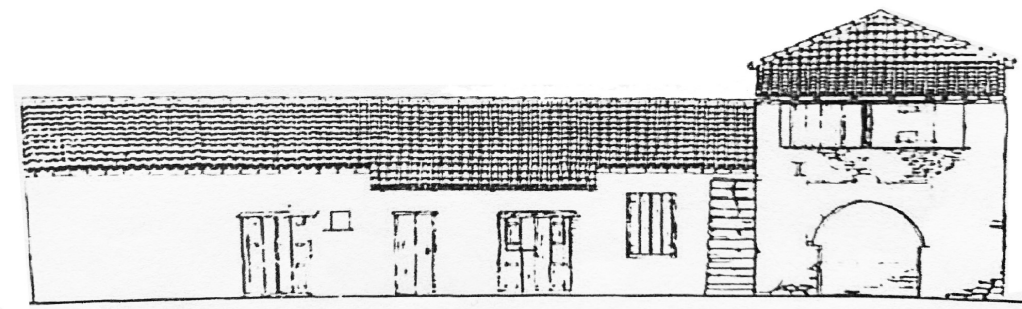
χαρακτηριστικά στη ολότητα του όπως τις προηγούμενες περιοχές που εξετάσαμε. Η διώροφη κατοικία του του Α. Γιαννάκη συντίθεται από δυο επιμέρους χώρους, κυρίως τον πύργο και το δίχωρο(εικ.66). Όπως συναντήσαμε και στις προηγούμενες κατοικίες που εξετάσαμε, το λίθινο τόξο ήταν ο οργανωτής των υπόλοιπων βοηθητικών χώρων.(όπως της αποθήκης της κουζίνας και του πατητηριού). Στον ισόγειο χώρο του πύργου αποθηκεύονταν οι επιπλέον καρποί της παραγωγής καθώς επίσης ήταν και ο χώρος συνάθροισης της οικογένειας με τους καλεσμένους. Το χαγιάτι στην όψη του πύργου μας μαρτυρεί την ύπαρξη πολύ πιθανόν χαρεμιού στον όροφο.Την άποψη αυτή ενισχύει το γεγονός ότι η πρόσβαση στον όροφο γινόταν εφικτή μόνο από την λίθινα κλίμακα(εικ.65), που βρισκόταν στο εξωτερικό μέρος της οικίας.

Σχέδια αποτυπώσεων

Τα σχέδια των αποτυπώσεων καθώς και οι φωτογραφίες της οικίας πάρθηκαν απο το βιβλίο της κας Κρεμέζη, "ΤΟ ΚΑΜΑΡΟΣΠΙΤΟ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΕΣ ΜΙΑΣ ΒΑΣΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΙΔΙΟΤΥΠΙΑΣ»,

Τομή Α-Α

Πρόσοψη

Πίνακας 10

Κατοικία στον Αναλυόντα

Διαστάσεις χώρων	Πλάτος (μ)	Μήκος (μ)	εμβαδόν (τ.μ)
Δίχωρο/ Παλάτι	7,35	6,20	43,75
Κατώι /Ανώι	3,55	11,86	42,0
Επέκταση πυρήνα στα δεξιά	3,90	μήκος μικ.πλευράς 4,5 μήκος μεγ.πλευράς 6,20	24,4
Ηλιακός	10,2	3,60	36,7
Διαστάσεις τόξων	Πλάτος (μ)	Υψος (μ)	Υψος Βάσης
Εσωτερική καμάρα	5,30	3,6	0,95
Εξωτερική καμάρα #1	3,45	2,00	1,00
Εξωτερική καμάρα #2	4,30	2,00	1,00

Κατοικία στα Πέρα Ορεινής /1

Διαστάσεις χώρων	Πλάτος (μ)	Μήκος (μ)	εμβαδόν (τ.μ)
Δίχωρο/ Παλάτι	6,80	6,65	43,75
Σώσιπτο	9,58	2,90	27,8
Επέκταση πυρήνα στα δεξιά			
Δωμάτιο #1	2,70	6,40	17,30
Δωμάτιο #2	3,50	8,70	30,45
Δωμάτιο #3	3,55	4,70	16,70
Ηλιακός	11.2	3.65	40.9
Διαστάσεις τόξων	Πλάτος (μ)	Υψος (μ)	Υψος Βάσης
Εσωτερική καμάρα	5,50	2,90	1,25
Εξωτερική καμάρα #1	4,09	1,90	1,45
Εξωτερική καμάρα #2	3,54	1,90	1,45

Κατοικία στα Σφακιά

Διαστάσεις χώρων	Πλάτος (μ)	Μήκος (μ)	εμβαδόν (τ.μ)
Δίχωρο/ Παλάτι	7,20	3,90	28,00
Διαστάσεις τόξων	Πλάτος (μ)	Υψος (μ)	χορδή
Εσωτερική καμάρα #1	1,46	1,98	2,75
Εσωτερική καμάρα #2	1,45	1,92	2,75
Εσωτερική καμάρα #3	1,45	2,65	2,90

Κατοικία στα Πέρα Ορεινής /2

Διαστάσεις χώρων	Πλάτος (μ)	Μήκος (μ)	εμβαδόν (τ.μ)
Δίχωρο/ Παλάτι	6,50	6,15	39,97
Σώσιπτο	9,35	3,10	28,9
Επέκταση πυρήνα στα δεξιά			
Αποθήκη	2,05	μήκος μικ.πλευράς 4,3 μήκος μεγ.πλευράς 3,85	10,00
Διαστάσεις τόξων	Πλάτος (μ)	Υψος (μ)	Υψος Βάσης
Εσωτερική καμάρα	5,95	2,80	1,25
Εξωτερική καμάρα #1	4,09	1,90	1,45
Εξωτερική καμάρα #2	3,54	1,90	1,45

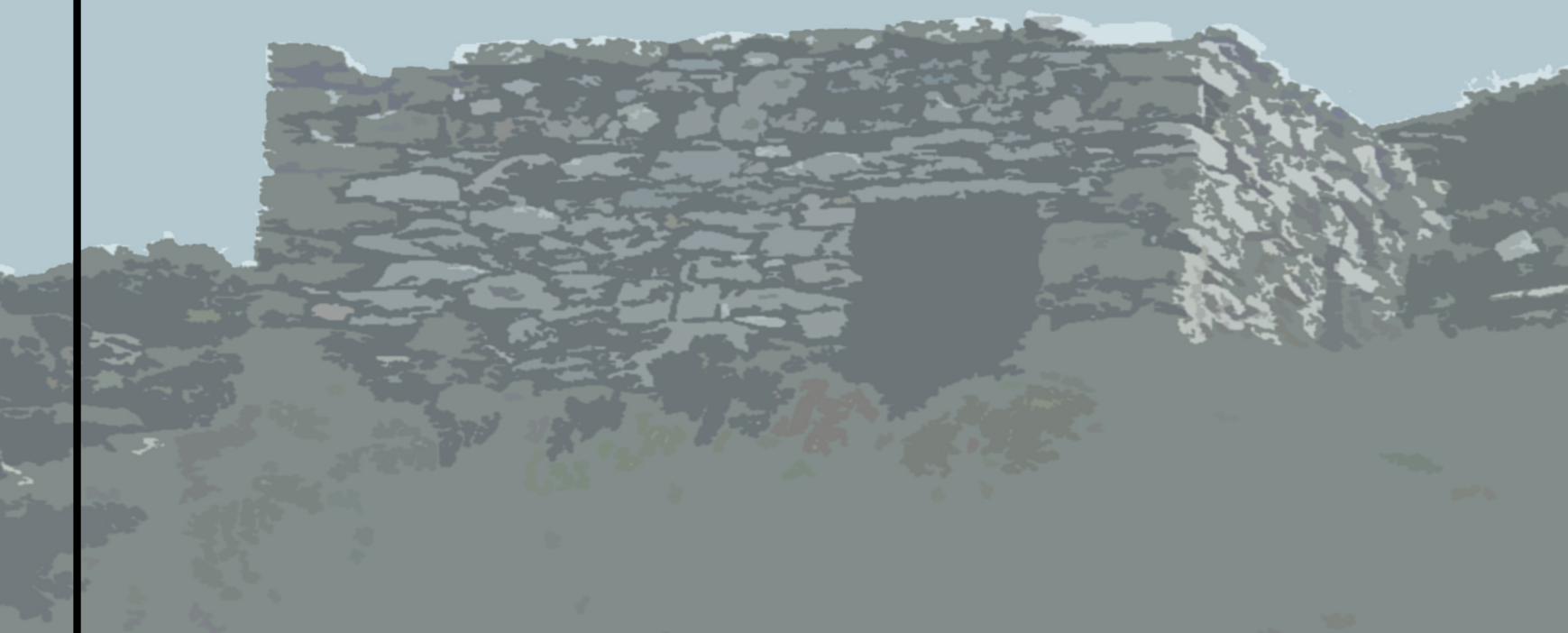
Κατοικία στην Λευκωσία

Διαστάσεις χώρων	Πλάτος (μ)	Μήκος (μ)	εμβαδόν (τ.μ)
Δίχωρο/ Παλάτι #1	4,40	6,40	28,15
Δίχωρο/ Παλάτι #2	7,30	5,90	43,00
Επέκταση πυρήνα στα δεξιά			
Δωμάτιο #1	4,40	5,90	26,00
Δωμάτιο #2	2,90	8,15	24,00
Επέκταση πυρήνα στο Βορρα			
	4,50	3,00	13,50
Διαστάσεις τόξων	Πλάτος (μ)	Υψος (μ)	Υψος Βάσης
Εσωτερική καμάρα #1	4,30	2,45	1,00
Εσωτερική καμάρα #2	4,40	3,10	0,80

Κατοικία στη Πάτμο

Διαστάσεις χώρων	Πλάτος (μ)	Μήκος (μ)	εμβαδόν (τ.μ)
Δίχωρο/ Παλάτι #1	7,30	4,95	36,00
Αποθήκη	6,50	2,90	19,00
Κουζίνα	3,75	6,90	26,00
Τουαλέττα	3,10	1,90	5,90

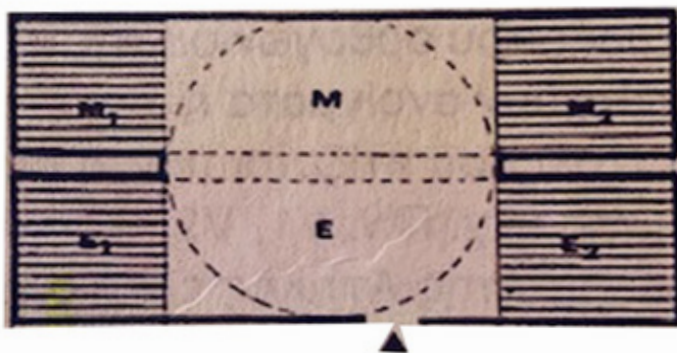
04. ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Κατηγορίες των τύπων ανά περιοχή

4.1.α) Τυπολογία Αγροτικής κατοικίας (Λαϊκής)

Σε όλες του τις εκφάνσεις το αγροτικό σπίτι στην Κύπρο, καθίστατο η αυτοτελής – ανεξάρτητη εξελιγμένη μορφή του απλοϊκού τύπου του Μακριναριού. Στο μακρινάρι ήταν πολύ δύσκολο να συνυπάρξουν οι άνθρωποι με τα ζώα ενώ υπάρχει παράλληλα και ο αποθηκευτικός χώρος, και ο χώρος μαγειρέματος. Τοιουτοτρόπως η εξέλιξη της κατοικίας είναι τουλάχιστον επιτακτική. Για αυτόν το λόγο το δίχωρο σε συνδυασμό με την λίθινη καμάρα ήταν η επικρατέστερη μορφή κατοικίας, η οποία μπορούσε να διαχειριστεί ταυτόχρονα όλες τις λειτουργίες του του νοικοκυριού, αλλά παράλληλα να μπορεί να εμπεριέχεται μέσα

Εσωτερική διάταξη χώρων.

σε αυτή και η υποτυπώδεις κοινωνική ζωή της οικογένειας. Η αγροτική κατοικία μπορούσε να μετασχηματιστεί σε δυο υποκατηγορίες με βάση τις διαστάσεις της, αρχικά στην κατηγορία του πλατυμέτρωτου αγροτικού σπιτιού και κατά δεύτερον στην τυπολογία του στενομέτρωτου αγροτικού σπιτιού. Η διαρρύθμιση και των δυο τυπολογιών καθίσταται αρκετά απλοϊκή, τόσο στην σύνθεση των χώρων της, αλλά και στην όψη τους.

Στην Κύπρο και στην Κρήτη βασικό κριτήριο

της οικοδόμησης της οικίας ήταν η παροχή των αναγκαίων υλικών από την φύση. Στους ορεινούς οικισμούς της Κύπρου η έλλειψη ξύλου φαίνεται ότι οδήγησε απευθείας στην λίθινη καμάρα, καταργώντας τη χρήση της νευκάς (δοκαριού) στο κέντρο της σάλας προς τέρψη της στατικής λειτουργίας της. Το λίθινο τόξο πολλαπλασιάζει τις δυνατότητες της αγροτικής κατοικίας μέσω των αυτόνομων χώρων που δημιουργούνται σε κάθε γωνιά της κάτοψης της Σάλας. Στις τέσσερις αυτόνομες κόγχες συνυπάρχουν ταυτόχρονα οι άνθρωποι με τα ζώα (στάβλος) αλλά αποθηκεύονται και τα αγαθά της οικογένειας. Η ονομασία σε κάθε περιοχή ποικίλει καθώς στην Κρήτη ονομάζονται κουλούκια από την Τούρκικη λέξη κουλουκ (γωνιά), ενώ στην Κύπρο ονομάζονται καντούνια από την Ιταλική λέξη Cantone. Στην τυπολογία του απλού δίχωρου δεν υπάρχουν οι βοηθητικοί χώροι μαγειρέματος του φαγητού, ούτε επιπλέον χώροι όπου γίνονται οι υπόλοιπες εργασίες της οικογένειας. Ο χώρος της σάλας καθίσταται ο πλέον πολυσύχναστος της οικίας καθώς εκεί διαδραματίζονται όλες οι λειτουργίες.

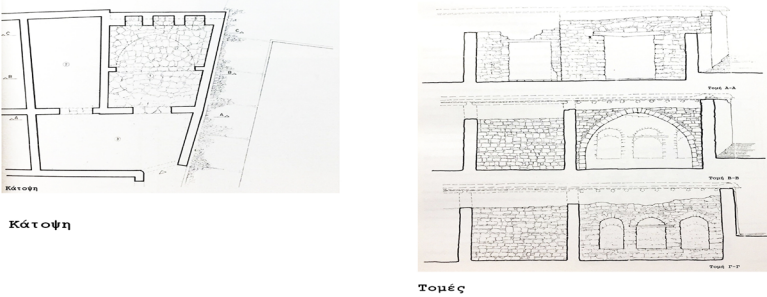
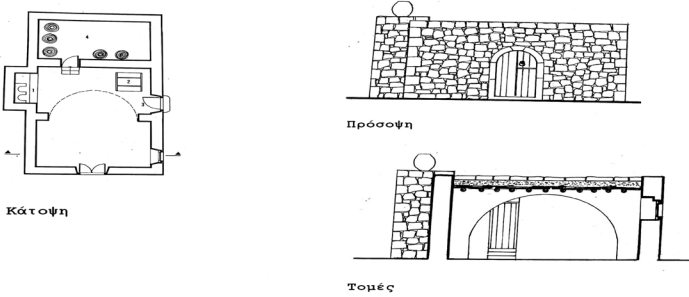
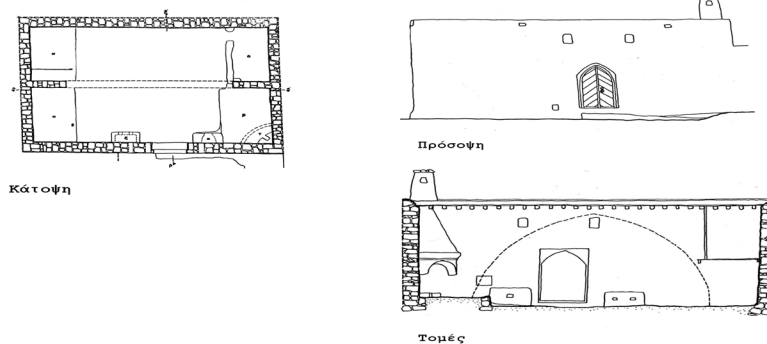
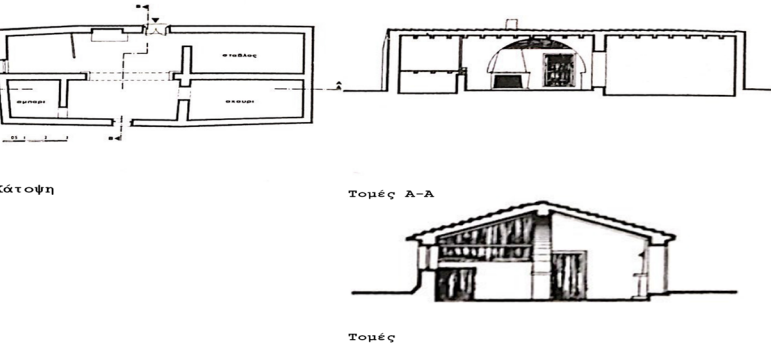
Στην περίπτωση των ορεινών οικισμών της Κρήτης διατηρείται μια πρωτόγονη αίσθηση, συνυφασμένη με αυτήν του προϊστορικού τύπου της θολωτής κατοικίας. Η τραχιά όψη της κατοικίας από τους λίθους που είναι παρμένοι από τα γύρο βουνά της περιοχής, σε συνδυασμό με τα ελάχιστα ανοίγματα της οικίας προσδίδουν μία απόκοσμη ασκητική ταυτότητα. Όλα τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά του Κρητικού αγροτικού σπιτιού είναι η απόρροια της ιδιόρρυθμης ιδιοσυγκρασίας του Κρητικού λαϊκού τεχνίτη, ο οποίος επιδιώκει την ουσιαστική σύνδεση του τοπίου και του περιβάλλοντος την κατοικία. Το εσωτερικό της ακολουθεί πιστά την ίδια φιλοσοφία καθώς οι χώροι και τα έπιπλα της, περιορίζονται στα άκρως απαραίτητα καθώς ο Κρητικός περιορίζεται μόνο στα αναγκαία, και δεν ενδιαφέρεται για επιπλέον ανέσεις.

Στο νησί της Ρόδου και σε ολόκληρο το σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων γενικότερα, η τοπολογία του αγροτικού – λαϊκού μονόχωρου έχει ρίζες από τα χρόνια της Ιπποκρατίας και συγκεκριμένα στο σύστημα του οικογενειακού

και κληρονομικού δικαίου. Το κύριο χαρακτηριστικό αυτού του συστήματος είναι ότι βάση αυτού η πρώτη κόρη της οικογένειας παίρνει το σπίτι και όλη την περιουσία της μητέρας από την στιγμή που παντρευτεί. Τουτιστρόπως, η υπόλοιπη οικογένεια ήταν υποχρεωμένη να εγκατασταθεί κάπου αλλού, ιδικά στην περίπτωση όπου υπήρχαν περισσότερα από ένα παιδιά, ο πατέρας ήταν υποχρεωμένος να οικοδομήσει για το καθένα ξεχωριστά από μια κατοικία. Δεδομένου λοιπόν ότι στις φτωχότερες οικογένειες αυτό καθίστατο οικονομικά ασύμφορο η λύση του μονόχωρου ήταν μονόδρομος⁴⁴.

44 .Συλλογικό έργο “Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κύθηρα “εκδ Μελισσα,Αθηνά 1983,σελ 191

Πίνακας 11.

<p>Κύπρος</p> <p>Κάτοψη</p> <p>Τομές</p>	<p>Κρήτη</p> <p>Κάτοψη</p> <p>Τομές</p>
<p>Ρόδος</p> <p>Κάτοψη</p> <p>Τομές</p>	<p>Αττική</p> <p>Κάτοψη</p> <p>Τομές</p>

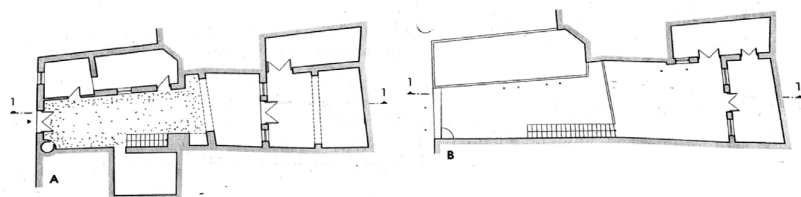
4.1.β) Εξελιγμένη μορφή αγροτικού (λαϊκού σπιτιού)

Με την πάροδο των χρόνων και την συνεχή αυξανόμενη ανάγκη της οικογένειας για επιπλέον χώρους επιβλήθηκε καθώς υπόρρητα, η ανάγκη δημιουργίας μιας καινούριας τυπολογίας η οποία θα μπορούσε να παραλάβει περισσότερες λειτουργίες. Η απλή μορφή του λαϊκού σπιτιού μετασχηματίζεται και γίνεται ο πυρήνας, ο οποίος θα παραλάβει τους επιπλέον χώρους. Οι βοηθητικοί χώροι που θα προσαρτηθούν στον πυρήνα ποικίλουν ανάλογα τις ανάγκες, του εκάστοτε νοικοκυριού, την οικονομική ευρωστία της οικογένειας, και την εργασία της. Για παράδειγμα μια πολυμελής οικογένεια στην Κύπρο είναι πολύ πιθανόν να διέμενε σε οικία η οποία να κατείχε αρχικά τον χώρο του σώσπιτου (ή παράσπιτου). Παράλληλα στην περίπτωση όπου η οικογένεια ασχολείτο και με την κτηνοτροφία, προστίθεντο ακόμη ένας χώρος αυτός του στάβλου ή ακόμη και του αχυρώνα (ασιερωνάρι). Τις εργατικές – γεωργικές ανάγκες της οικογένειας μπορούσε να διευκολύνει ακόμη περισσότερο ο χώρος του ηλιακού. Ανάλογα την θέση του ο ηλιακός έχει και διαφορετική λειτουργία, στην περίπτωση όπου βρίσκεται μπροστά από το παλάτι, αποτελεί τον μεταβατικό χώρο μεταξύ της οικίας και της αυλής. Όταν ο ηλιακός βρίσκεται στην είσοδο της κατοικίας δηλαδή στην αυλή, αλλάζει πλήρως η λειτουργία του. Σε αυτήν την περίπτωση αποτελεί χώρο υποδοχής ή ακόμη και εξελιγμένη μορφή του καθιστικού. Οι υπόλοιποι επιπλέον βοηθητικοί χώροι στην Κυπριακή οικία είναι το μαειρκόν (μαγειρείο) και το πλυσταρκό (πλυσταριό).

Η μεγαλύτερη διαφορά όμως της Κυπριακής οικίας από τις υπόλοιπες περιπτώσεις που εξετάζουμε βρίσκεται στο εσωτερικό του παλατιού. Οι κόγχες που δημιουργούνται από τις βάσεις του λίθινου τόξου στις περιπτώσεις των κατοικιών τόσο στην Ρόδο όσο και στην Κρήτη είναι πάντα μεγαλύτερες σε πλάτος από ότι στην Κύπρο. Στις οικίες της Κύπρου δεν συναντάμε τους Σοφάδες, οι οποίοι είναι κύριο χαρακτηριστικό αρχιτεκτονικής διάρθρωσης των κατοικιών στα άλλα νησιά. Στην Ρόδο η διάταξη της εξελιγμένης μορφής του λαϊκού σπιτιού είναι πανομοιότυπη με αυτήν που εξετάσαμε στην Κύπρο. Το ήπιο κλίμα του νησιού βοηθά στην κατασκευή χώρων οι οποίοι δεν είναι απαραίτητα εφαιπτόμενοι του δίχωρου και η προσπέλαση τους επιτυγχάνεται μόνο από το εξωτερικό μέρος της οικίας. Στις περιοχές της Κρήτης και της Αττικής, χαρακτηριστικοί επιπλέον βοηθητικοί χώροι στην εξελιγμένη μορφή του αγροτικού σπιτιού, είναι το πατητήρι όπου μεταποιούσαν το σταφύλι σε κρασί, ο αχυρώνας (Ahir) ως χώρος στάβλου για τα ζώα της οικογένειας, αλλά και ο οντάς

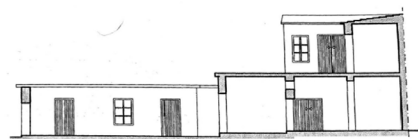
Πίνακας 12.

Κύπρος

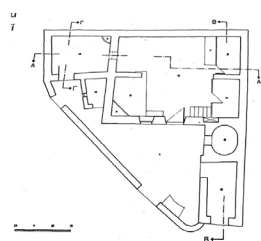
Κάτοψη ισογείου

Κάτοψη ορόφου

Τομές

Ρόδος

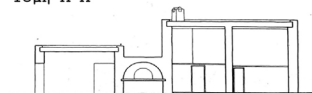
Κάτοψη ισογείου

Πρόσοψη

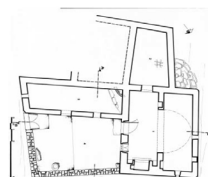

Τομή Α-Α

Τομή Β-Β

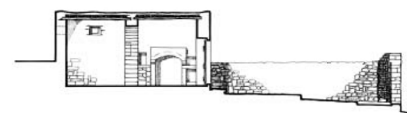
Κρήτη

Κάτοψη ισογείου

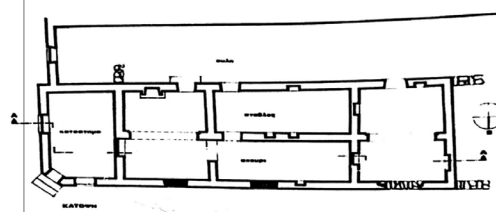

Τομές Α-Α

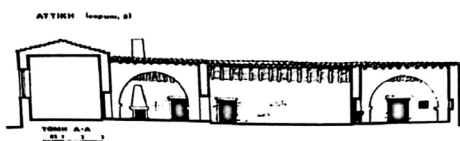

Τομές Β-Β

Αττική

Κάτοψη

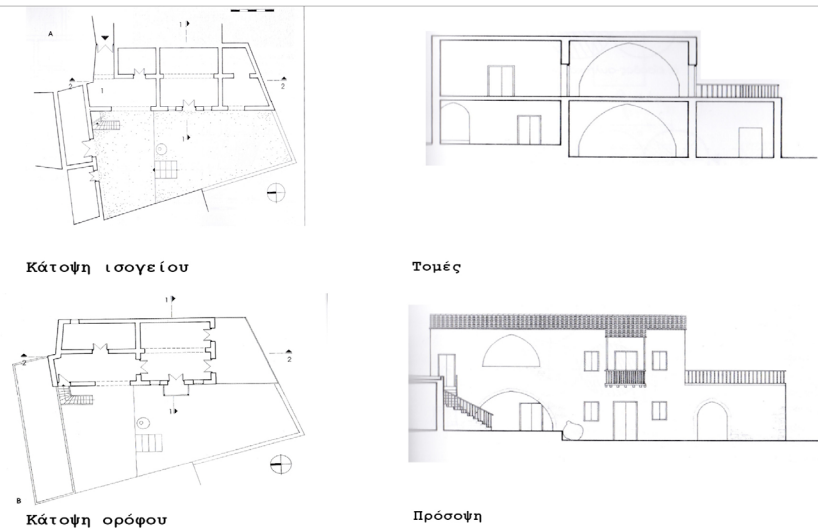
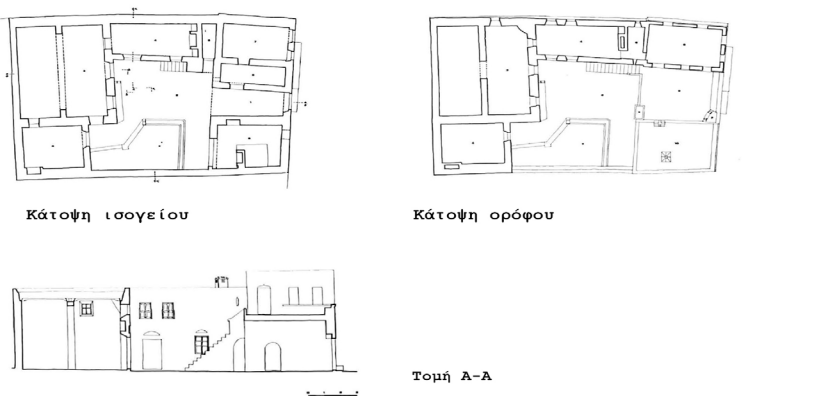
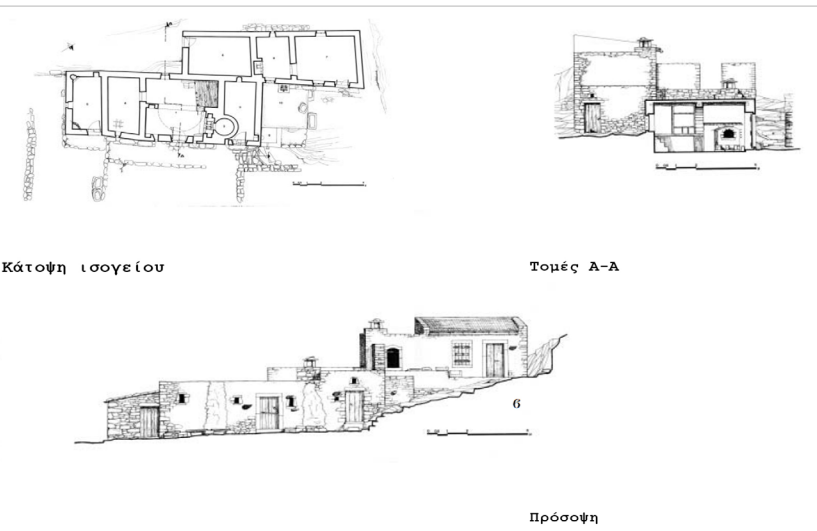
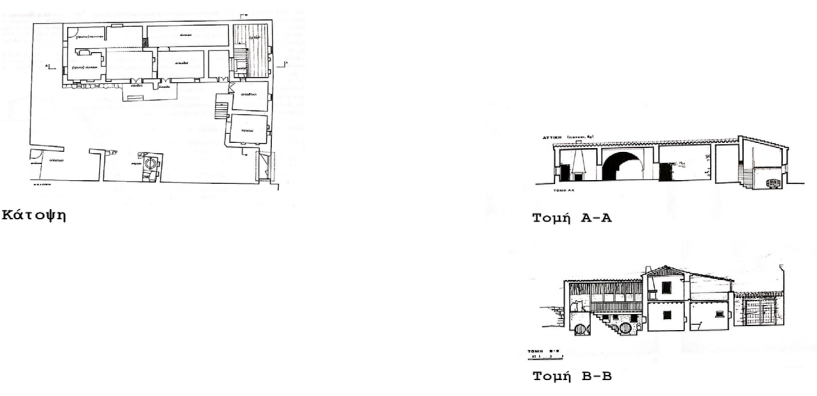

Τομές

4.1.γ) Ημιαστική κατοικία

Η εξέλιξη του αγροτικού σπιτιού σε αυτήν τη ημιαστικής κατοικίας αναπτύχθηκε κατά βάση στα προάστια των πόλεων . Στις περισσότερες περιπτώσεις η ημιαστική κατοικία σε σχέση με λαϊκή, διαφοροποιείται κυρίως στην κλίμακα, και στο πλήθος των βοηθητικών χώρων. Ξεχωρίζουν μέσα στον παραδοσιακό ιστό και διαφοροποιούνται ξεκάθαρα ταξικά από τις υπόλοιπες καθώς το κόστος κατασκευής της ημιαστικής κατοικίας είναι ασύμφορο για τον απλό λαό. Κύριο χαρακτηριστικό όλων των ημιαστικών κατοικιών που εξετάζουμε είναι η μεγάλη αυλή, καθώς η θέση της αλλά και η σχέση της με τους χώρους της οικίας φανερώνει τον ουσιαστικό ρόλο της στην καθημερινότητα της οικογένειας. Οι κατοικίες οι οποίες κατέχουν μεγάλες αυλές δεν βρίσκονται στον πυρήνα του οικισμού καθώς η πυκνή δόμηση του πυρήνα δεν ευνοεί τις διαστάσεις της συγκεκριμένης τυπολογίας. Στα Δωδεκάνησα και στην Κρήτη όπου οι Βενετσιάνικες επιρροές ήταν σαφώς περισσότερες, συνηθιζόταν να διακοσμούνται περίτεχνα τόσο στην αυλή όσο και το πάτωμα του δίχωρου με βότσαλο. Τα σχέδια και οι μορφές που απεικονίζονταν ήταν παρμένες από την αρχαία Ελλάδα και την μυθολογία. Βεβαίως όλες οι διακοσμήσεις όπου επιδεχόταν το κτήριο επιδιώκουν κυρίως τον θαυμασμό των επισκεπτών της οικογένειας

Πίνακας 13.

<p>Κύπρος</p> <p>Κάτοψη ισογείου</p> <p>Τομές</p> <p>Κάτοψη ορόφου</p> <p>Πρόσοψη</p> <p>Ρόδος</p> <p>Κάτοψη ισογείου</p> <p>Κάτοψη ορόφου</p> <p>Τομή Α-Α</p>	<p>Κρήτη</p> <p>Κάτοψη ισογείου</p> <p>Τομές Α-Α</p> <p>Πρόσοψη</p> <p>Αττική</p> <p>Κάτοψη</p> <p>Τομή Α-Α</p> <p>Τομή Β-Β</p>
---	--

4.1.δ) Αρχοντικά

Η τελευταία τυπολογική εξέλιξη της κατοικίας που συναντάμε στα Δωδεκάνησα, στην Αττική και στην Κύπρο είναι αυτή των αρχοντικών. Τα αρχοντικά βρίσκονται κυρίως στις πόλεις των περιοχών που συναντάμε και έχουν πολύ λίγες διαφορές σε σχέση με τις ημιαστικές κατοικίες που βρίσκονταν συνήθως στα προάστια. Είναι σαφές ότι το μεγαλύτερο μέγεθος της οικίας σε συνάρτηση και με την πολυπλοκότητα της σύνθεσης των λειτουργιών στο εσωτερικό της, είναι τα βασικά χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τα αρχοντικά από τις υπόλοιπες τυπολογίες. Αξιοθαύμαστα, είναι τα αρχοντικά σπίτια στην Λίνδο τα οποία, αποτελούν ένα μείγμα νησιώτικων, Βυζαντινών, Μεσαιωνικών και Αραβικών ρυθμών. Τα αρχοντικά που κατασκευάστηκαν στις αρχές του 17ου αιώνα και έχουν αρκετές διαφορές από αυτά που κτίστηκαν στο τέλος του 18ου αιώνα, κυρίως από την επίδραση του Νεοκλασικισμού.

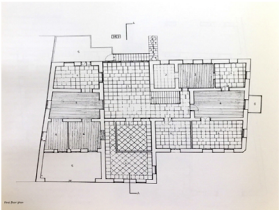
Η διάταξη των χώρων του αρχοντικού υπακούει αρκετά στην παραδοσιακή ταξινόμηση του εξελιγμένου λαϊκού σπιτιού. Σε αυτή την τυπολογία όπως και στην ημιαστική κατοικία κεντροβαρική σημασία στην διάρθρωση των βοηθητικών δωματίων (έχει η αυλή). Οι βοηθητικοί χώροι αναπτύσσονται πέριξ της, ενισχύοντας έτσι την εσωστρέφεια της οικογένειας προς το εσωτερικό ημιυπαίθριο χώρο. Οι χρήσεις όλων των βοηθητικών χώρων ποικίλουν και εναπόκεινται εξ ολοκλήρου στην οικογένεια όσο αφορά η διάταξη τους. Βασικό χαρακτηριστικό του Λινδιακού αρχοντικού είναι το καπετανόσπιτο, δηλαδή το δίχωρο όπου είναι κατασκευασμένο σύμφωνα με τα πρότυπα που προαναφέραμε. Τόσο η όψη του όσο και στο εσωτερικό του, το δίχωρο είναι έντονα διακοσμημένο με το βοτσαλωτό δάπεδο και τις ξύλινες περίτεχνες κατασκευές που εξυπηρετούν τις ανάγκες ύπνου της οικογένειας. Τα κριτήρια κατασκευής της οικίας με το πέρασμα των αιώνων έχουν αλλάξει αρκετές φορές και έχουν προσαρμοστεί στις εκάστοτε ανάγκες του συνόλου που αφορούν. Από το απλό δίχωρο όπου οι ανάγκες της οικογένειας περιορίζονταν στις πλέον πιο βασικές, έχουμε καταλήξει στο

περίπλοκο συγκρότημα (αρχοντικό) στην Πάτμο.

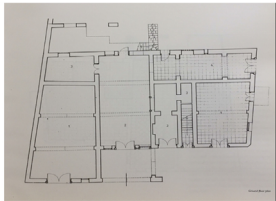
Οι επιρροές κατασκευής του αρχοντικού στην Πάτμο όπως αναφέραμε και στην πρώτη ενότητα προέρχονταν αμιγώς από την Μονή του Αγίου Ιωάννη. Οι οδηγίες ήταν αρκετά απλές, βάση του σχεδιασμού της ζώνης πέριξ την Μονής, ο σχεδιασμός της κατοικίας επιβάλλεται να είναι στον μεγαλύτερο βαθμό του αμυντικός. Το γεγονός ότι η κατοικία είναι περικλειστή εντός ψηλών μαντρότοιχων καθορίζει εν πολλοίς την διαρρύθμιση και των υπόλοιπων χώρων της στο εσωτερικό. Όπως είναι φυσικό δίνεται αρκετή έμφαση στην εσωστρέφεια της οικογένειας στο τμήμα της οικίας εντός των μαντρότοιχων ενώ σε αρκετές περιπτώσεις οι κατοικίες είχαν άμεση πρόσβαση μεταξύ τους. Σε αρκετές περιπτώσεις η είσοδος για την κατοικία ήταν κρυμμένη μέσα από κρυφά περάσματα διαφυγής και στοές. Σε συνδυασμό του αμυντικού σχεδιασμού της πόλης με την υψηλή πυκνότητα του πυρήνα του οικισμού δεν καθίστατο δυνατή η ύπαρξη μεγάλης ημιυπαίθριας αυλής.

Πίνακας 14.

Κύπρος

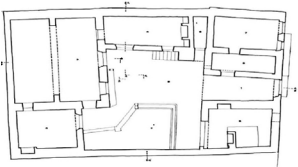

Κάτοψη ισογείου

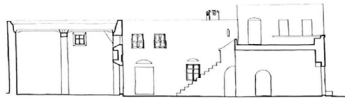

Κάτοψη ορόφου

Ρόδος

Κάτοψη ισογείου

Τομή Α-Α

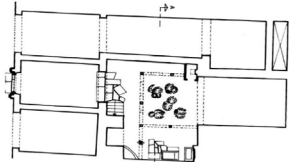

Πρόσοψη

Οψοτομή

Κρήτη

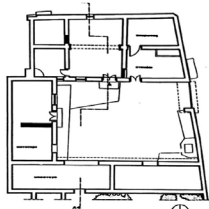

Κάτοψη ισογείου

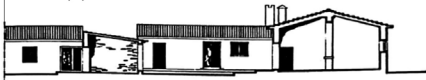

Τομές Α-Α

Αττική

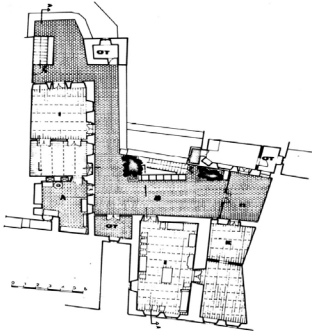

Κάτοψη

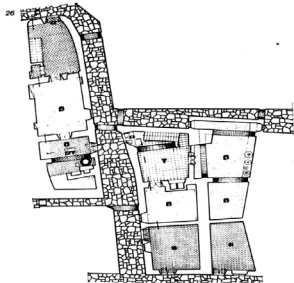

Τομή Β-Β

Πάτμος

Κάτοψη ισογείου

Κάτοψη ορόφου

05. ΕΡΜΗΝΕΙΑ & ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπεράσματα

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική, ξεκινώντας από την προαϊστορία ακόμη, ήταν το αποτέλεσμα της ανάγκης του ανθρώπου, αρχικά για να στεγαστεί και να μπορεί να επιβιώσει από τις καιρικές συνθήκες. Οι πρώτοι απλοϊκότεροι τύποι κατοικίας προέρχονταν κυρίως από την εμπειρική αντιμετώπιση των στοιχειωδών αναγκών που υπήρχαν στην εκάστοτε περιοχή, με την συμβολή πάντα του περιβάλλοντος τόσο στην κατασκευή αλλά και στην οριοθέτηση των χώρων της. Με το πέρασμα των αιώνων η οικία επεκτάθηκε προς όλες τις κατευθύνσεις, πολλαπλασίασε τους χώρους της και, έφτασε στο σημείο να αποτελέσει στοιχείο κοινωνικής προβολής, αλλά και διαπιστευτήριο επιτυχίας για τις εύρωστες οικογένειες. Από το μητάτο (εικ.67) στους ορεινούς οικισμούς της Κρήτης οδηγηθήκαμε στην λαϊκή-αγροτική κατοικία στην Κύπρο και εν συνεχεία στα ημισιατικά και αρχοντικά συγκροτήματα τόσο στην Πάτμο όσο και στην Ρόδο. Τα ερεθίσματα των κατακτητών που κυριάρχησαν στον Ελλαδικό χώρο και στην Κύπρο κατόρθωσαν να διατηρήσουν την συνεχή εξέλιξη της παραδοσιακής κατοικίας, κινούμενη παράλληλα πάντα στα πρότυπα της εκάστοτε εποχής.

Η προσπάθεια απόδοσης νέων αξιών στον δομημένο χώρο από τους επιμέρους κατακτητές και παράλληλα η όσμωση με τα τοπικά δεδομένα και την δυναμική των ντόπιων κοινωνιών, δημιούργησε "σχολές". Όπως όπως για παράδειγμα αυτήν της Κρητικής Αναγέννησης (εικ.68) και της οθωμανικής τεχνοτροπίας στην Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου. Στον οικισμό της Λίνδου οι κατοικίες αποτελούν ένα μείγμα βυζαντινών, μεσαιωνικών και αραβικών ρυθμών δημιουργώντας έτσι πρότυπες μορφές κατοικίας τις οποίες δεν έχουμε συναντήσει ξανά στο παρελθόν. Είναι πασιφανές ότι η εξέλιξη της κατοικίας όπως αναφέραμε και πιο πάνω, η κατοικία αποτελεί σύνθεση των

Εικόνα 67. Μητάτο στον νομό Λασιθίου

κατασκευαστικών και οριακά των κοινωνικών εξελίξεων που διαδραματίζονται στην περιοχή. Όπως στην Ρόδο στην Τήνο έτσι και στην Πάτμο η ανάγκη αμυντικού σχεδιασμού κυρίως, λόγω του φόβου επιδρομής από τους Άραβες και τους Οθωμανούς, αντικατοπτρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην αρχιτεκτονική. Πέραν της αμυντικής ζώνης και των τειχών πέριξ του μοναστηριού του Αγίου Ιωάννη, οι Πάτμιοι τεχνίτες σχεδίασαν αναλόγως και τις κατοικίες όπου ήταν κοντά στο μοναστήρι. Οι στενές θολωτές στοές, οι μικρές αυλές ακόμη, και το "όσπιτο" άνωθεν της στοάς με το κρυφό πέρασμα διαφυγής σε περιπτώσεις επιθέσεων στο νησί, ήταν απόρροια του αμυντικού σχεδιασμού.

Η Προέλευση του τόξου

Στο Βυζάντιο ο ορθολογισμός της κατασκευής επικράτησε της τάσης για διακόσμηση του. Ο λόγος αυτός κυρίως οφείλεται στο γεγονός ότι η καλαισθησία των κτηρίων στο Βυζάντιο απέρρεε από την λιτότητα της ίδιας της αρχιτεκτονικής. Τα πρόσθετα γύψινα χαρακτηριστικά και ο έντονος διάκοσμος δεν ήταν κάτι περισσότερο από την ανάγκη διαφοροποίησης της μουσουλμανικής τέχνης, καθώς δεν είχαν να προσθέσουν κάτι ουσιαστικό στην νομοτέλεια της κατασκευής.

Οξυκόρυφες καμάρες είχαν τα περσικά και τα συριακά κτήρια από τον 8ο αιώνα, οι οποίες κατέληξαν να αποτελούν, κύριο χαρακτηριστικό

γνώρισμα και της γοτθικής τέχνης στην Δυτική Ευρώπη τον 12ο. Παρόλα αυτά είναι προφανές ότι σε περιοχές όπου γνώρισαν αλληλοδιάδοχους πολιτισμούς όπου έκτιζαν με τοξοα, είναι αδύνατον να καθοριστεί η προέλευση των κτισμάτων μέσω της μορφής του τόξου, καθώς οι λαοί που κυριάρχησαν στην μεσόγειο (Λατίνοι, Φράγκοι, Μουσουλμάνοι) διαδέχθηκαν την Βυζαντινή Παράδοση. Τοιουτοτρόπως για αυτούς η τεχνογνωσία του τόξου αλλά και ολόκληρη η φιλοσοφία της θολοδομίας ήταν κοινός τόπος.

Είναι φυσικό ότι πέραν της στατικής υπεροχής που δίνει το τόξο στο καμαρόσπιτο έναντι του απλού μονόχωρου, η καμάρα προσδίδει στην κατοικία ακαμψία. Όσα χρόνια και αν περάσουν το λίθινο τόξο δεν λυγίζει όπως ο κορφιάς και το μεσοδόκι. Το καθ' ομολογία υψηλότερο κόστος της κατασκευής, υπερίσχυσε έναντι των άλλων τυπολογιών στις περιοχές που ερευνήσαμε.

Καταλήγοντας και εκτιμώντας πλέον τα ευρήματα της έρευνας, είναι πλέον βέβαιο ότι

η εξέλιξη της οικίας από το απλό μακρινάρι στο καμαρόσπιτο υπήρξε η φυσική συνέχεια στην κατασκευή και από εκεί η ενσωμάτωση του τόξου εμπλούτισε τις προηγούμενες εμπειρίες. Απο την φύση του ο άνθρωπος εξελίσσεται, τουτιοτρόπως το καμαρόσπιτο ήταν ποιοτικά ο καλύτερος τύπος, για να εμπλουτιστεί η οικία με επιπλέον χώρους, και να αναβαθμιστεί η ποιότητα ζωής του. Καταλήγοντας το τέλος του καμαρόσπιτου διαφαίνεται με την Ελληνική επανάσταση και το τέλος του 18ου, όπου η εικόνα των οικισμών αρχίζει να αλλάζει. Η ύπαρξη των διώροφων κατοικιών, καθώς και το κίνημα του Νεοκλασικισμού στον Ελλαδικό χώρο, έχουν μετασχηματίσει την αρχική μορφή του καμαρόσπιτου, και δεν υπάρχει η συσχέτιση των χώρων που είχαμε στο παρελθόν. Αποδεσμευμένο απο την αρχική του αποστολή στο Βυζάντιο, το τόξο μέσω της ένταξης του στην οικία, είναι ο συνδετικός κρίκος για όλους τους λάους που κυριάρχησαν στην λεκάνη της Μεσογείου.

Εικόνα 68. Αποψη των Ενετικών Νεωρίων στο λιμάνι των Χανίων.

06. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έντυπη Ελληνική βιβλιογραφία

- Παπαχαράλαμπος, Γιώργος: «Η Κυπριακή οικία,εκδ Κέντρο επιστημονικών ερευνών» , Λευκωσία 2015
- Συλλογικό έργο: «TWELVE TRADITIONAL CYPRUS HOUSES» ,εκδ United Nations High Commissioner for Refugees,Λευκωσία 1995
- Κρεμέζη, Αικατερίνη Δηματοσάνου-: « ΤΟ ΚΑΜΑΡΟΣΠΙΤΟ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΕΣ ΜΙΑΣ ΒΑΣΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΙΔΙΟΤΥΠΙΑΣ», εκδ.Αθήνα 1986
- Συλλογικό έργο: «ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΚΥΠΡΟΥ ΤΟΜΟΣ 1» ,εκδ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ε.Μ.Π Αθήνα 2003
- Συλλογικό έργο: « ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΚΥΠΡΟΥ ΤΟΜΟΣ 2» ,εκδ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ε.Μ.Π Αθήνα 2006
- Συλλογικό έργο: «Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κύθηρα » , εκδ Μελισσα,Αθήνα 1983
- Συλλογικό έργο: «Κύπρος: Η λεηλασία ενός πολιτισμού» , εκδ Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 2002
- Συλλογικό έργο: «Κρήτη 1913-2013 Αρχιτεκτονική και πολεοδομία μετά την ένωση» , Χανιά 2014
- Συλλογικό έργο: «Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κρήτη » , εκδ Μέλισσα», Αθήνα 1983
- Παπαϊωάννου, Σπύρος : «Το ελληνικό παραδοσιακό σπίτι η γενική διάρθρωση της αρχιτεκτονικής του και η τυπολογία της » : Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π. Αθήνα 2003.

Έντυπη Ξένη βιβλιογραφία

- Ionas , Ioannis «LA MAISON RURALE DE CHYPRE (XVIIIe -XXe siècle) ASPECTS ET TECHNIQUES DE CONSTRUCTION ” εκδ Publications Du centre de recherche scientifique de chupre XII» ,Λευκωσία 2015

Διαδικτυακή βιβλιογραφία

- Λασσιθιωτάκης, Κώστας Ε., «Σφακιανά σπίτια Ηράκλειον » , εκδ Α. Γ. Καλοκαιρινός, 1958.
- Λασσιθιωτάκης, Κώστας Ε., «Συμπλήρωμα στα «Σφακιανά σπίτια εκδ Ηράκλειον», Α. Γ. Καλοκαιρινός, 1959.

Ακαδημαϊκές Εργασίες

- Βαρβέρης, Γ, «Σπίτια της Σαντορίνης», Το Ελληνικό λαϊκό σπίτι
- «ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ » , Μαυριού,Παναγιωτάκης,Σπυροπούλου
- Αρακαδάκη, Μαρία «Νοφαλιάς Μεραμπέλου: Συμβολή στην αρχιτεκτονική των ορεινών οικισμών της Κρήτης» έκδ: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Νεάπολης Κρήτης 2006

Δημοσιευμένα Άρθρα

- Δηματοσάνου-Κρεμέζη-Καίτη,«Επί-μέρους-συμπεράσματα-από-την-μελέτη-του-μεσογεϊτικού-καμαρόσπιτου»

07 . ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ

- Ιστορία και προβλήματα συντήρησης της μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου ,γραφείο συντήρησης και αποκατάστασης της μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου ,Αθήνα 1992

Πηγές εικόνων

Εικόνα 1. Μονομούρελλη λίθινη καμάρα: http://morfologia.arch.duth.gr/1o_etos/pdf/tholotes.pdf

Εικόνα 2. Διπλομούρελλη λίθινη καμάρα: http://morfologia.arch.duth.gr/1o_etos/pdf/tholotes.pdf

Εικόνα 3. Οξυκόρυφη λίθινη καμάρα κατά τα μεσαιωνικά πρότυπα: <http://5a.arch.ntua.gr/project/17106/17707>

Εικόνα 4. Υψηλόκορμα λίθινα τόξα: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 5. Οξυκόρυφη λίθινη καμάρα: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 6. Πολιορκία Κωνσταντινούπολης https://www.istorikathemata.com/2012/01/blog-post_23.html

Εικόνα 7. Ναός Αγίας Σοφίας στην κατεχόμενη Λευκωσία: <https://www.cyprusalive.com/el/agia-sofia-nicosia>

Εικόνα 8. Αββαείο στο Πέλλα Πάις: <https://www.bigcyprus.com.cy/el/destinations/pella-pais/avvaeio-toy-pella-pais-sto-pella-pais>

Εικόνα 9. Άποψη του κάστρου στην Πάφο: <https://www.mygreekheart.com/item/meseoniko-kastro-tis-rafou/>

Εικόνα 10. Άποψη του Κάστρο στην κατεχόμενη πόλη της Κερύνειας: <https://www.mixanitouxronou.gr>

Εικόνα 11. Το Κάστρο στην αρχαία πόλη του Κολοσσίου: <https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%3A>

Εικόνα 12. Άποψη φρούριο της Αμμοχώστου: <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=124&-V=limmata>

Εικόνα 13. Ενετικά τείχη: <https://thenewhellenictimes.com/ypopsifio-to-froyrio-tis-spinalogkas-ston-katalogo-mnimeion-pagkosmias-klironomias/>

Εικόνα 14. Το Παλαιό Υδραγωγείο βρίσκεται στα δυτικά της πόλης της Λάρνακας: <https://www.cyprusalive.com/el/location/larnaka-aqueduct-kamares>

Εικόνα 15. Ιερός Ναός Αγίου Τίτου ή Παναγίας Κεράς (Γόρτυνα) : <http://orthodoxcrete.com/el/places/the-early-christian-monuments-of-agios-titos-at-gortyna/>

Εικόνα 16. Άποψη ενετικών τειχών: <https://thenewhellenictimes.com/ypopsifio-to-froyrio-tis-spinalogkas-ston-katalogo-mnimeion-pagkosmias-klironomias/>

Εικόνα 17. Το φρούριο της Σπιναλόγκας: http://library.tee.gr/digital/rho/rho_m33/rho_m33_manousou.

Εικόνα 18. Κάτοψη της μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου: <https://www.touristorama.com/%C>

Εικόνα 19. Το Παλάτι του Μεγάλου Μαΐστρου : <https://www.rodiki.gr/article/403773/ta-tzamia-ths-rodoy>

Εικόνα 20. Πλατεία Μεγάλου Αλεξάνδρου. Δεξιά η Παναγιά του Κάστρου η οποία μετετράπη σε τζαμί, το Εντερούμ τζαμί και αριστερά το Νοσοκομείο των Ιπποτών ως ιταλικός στρατώνας

Εικόνα 21. Ψηφιδωτό στην μονή όπου αναπαριστά τους Άγγελους στην Βάπτισμα του Χριστού.

Εικόνα 22. William Cole,πίνακας Πύργος των Αέρηδων William Cole: <https://www.kastra.eu/castlegr>.

php?kastro=xobourgo

Εικόνα 23. Λόφος Εξωμβούργου: <https://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=xobourgo>

Εικόνα 24. Το οικόσημο των Γκίζη στο κάστρο του Εξωμβούργου: <https://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=xobourgo>

Εικόνα 25. Βίγλα στην Τήνο: <http://www.wondergreece>

Εικόνα 26. Προμαχώνας Εξωμβούργου: <https://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=xobourgo>

Εικόνα 27. Συνοικίες πέριξ της Μονής: ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ “Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κρήτη “εκδ Μελισσα,Αθηνά 1983 σελ.154

Εικόνα 28. Πυκνότητα πόλης Πάτμου “Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κρήτη “εκδ Μελισσα,Αθηνά 1983 σελ.154

Εικόνα 29. Μεταλλείο εξόρυξης χαλκού στον Αναλύνοντα

Εικόνα 30. Το λιοντάρι του Αγίου Μάρκου σύμβολο της Ενετικής κυριαρχίας

Εικόνα 31. Εσωτερική άποψη δίχωρου: <https://www.cyprusalive.com/el/vilkataliontas>

Εικόνα 32. Ξύλινο δοκάρι (Νευκά) : Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 33. Είσοδος σώσπιτου από το εσωτερικό μέρος της οικίας. : Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 34. Είσοδος στο σώσπιτο από τον χώρο του ηλιακού: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 35. Εξωτερική άποψη σώσπιτου: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 36. Εξωτερική όψη ηλιακού: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 37. Μεσοδόκι: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 38. Εσωτερική άποψη του δίχωρου: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 39. Εξωτερική άποψη του ηλιακού: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 40. Εξωτερική άποψη κατοικίας: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 41. Εξωτερική άποψη οικίας: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 42. Εξωτερική άποψη ηλιακού: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 43. Άποψη δίχωρου: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 44. Εσωτερική άποψη λίθινου τόξου: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 45. Άποψη ταβανιού: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 46. Είσοδος κατοικίας: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 47. Άποψη κλιμακοστασίου και οξυκόρυφης καμάρας: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 48. Άποψη ημικυκλικής καμάρας: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 49. Εσωτερική άποψη κύριο παλατιού: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 50. Άποψη σκεπασμένης αυλής: Αρχείο Ματούλας Παναγάκη

Εικόνα 51. Εξωτερική άποψη οικίας: Αρχείο Ματούλας Παναγάκη

Εικόνα 52. Εσωτερική άποψη από την αυλή: Αρχείο Ματούλας Παναγάκη

Εικόνα 53. Διακόσμηση πόρτας με αραβικές επιδράσεις Συλλογικό έργο: «Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κύθηρα », εκδ Μελισσα, Αθήνα 1983

Εικόνα 54. Εσωτερική άποψη σάλας Διακόσμηση πόρτας με αραβικές επιδράσεις Συλλογικό έργο: «Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κύθηρα », εκδ Μελισσα, Αθήνα 1983

Εικόνα 55. Διακόσμηση λίθινου τόξου Διακόσμηση πόρτας με αραβικές επιδράσεις Συλλογικό έργο: «Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κύθηρα », εκδ Μελισσα, Αθήνα 1983

Εικόνα 56. Εξωτερική άποψη οικίας: Αρακαδάκη Μαρία “Νοφαλιάς Μεραμπέλου: Συμβολή στην αρχιτεκτονική των ορεινών οικισμών της Κρήτης” έκδ: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Νεάπολης Κρήτης 2006 σελ. 194

Εικόνα 57. Άποψη διακοσμημένου ταβανιού Διακόσμηση πόρτας με αραβικές επιδράσεις Συλλογικό έργο: «Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κύθηρα », εκδ Μελισσα, Αθήνα 1983

Εικόνα 58. Άποψη εισόδου της οικίας: Αρακαδάκη Μαρία “Νοφαλιάς Μεραμπέλου: Συμβολή στην αρχιτεκτονική των ορεινών οικισμών της Κρήτης” έκδ: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Νεάπολης Κρήτης 2006 σελ. 195

Εικόνα 59. Άποψη Δώματος: Αρακαδάκη Μαρία “Νοφαλιάς Μεραμπέλου: Συμβολή στην αρχιτεκτονική των ορεινών οικισμών της Κρήτης” έκδ: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Νεάπολης Κρήτης 2006 σελ. 195

Εικόνα 60 . Πρόσοψη οικίας: Μαρία Αρακαδάκη “Νοφαλιάς Μεραμπέλου: Συμβολή στην αρχιτεκτονική των ορεινών οικισμών της Κρήτης” έκδ: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Νεάπολης Κρήτης 2006 σελ. 195

Εικόνα 61 Εσωτερική άποψη της οικίας. Λασιθιωτάκης, Κώστας Ε., « Συμπλήρωμα στα «Σφακιανά σπίτια εκδ Ηράκλειον» ,Α. Γ. Καλοκαιρινός, 1959.

Εικόνα 62. Πεζούλα (καναπές) . «Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κύθηρα », εκδ Μελισσα, Αθήνα 1983

Εικόνα 63. Κουζίνα σε αντίστοιχη: Σφακιανή οικία «Ελληνική Παραδοσιακή αρχιτεκτονική Κύθηρα », εκδ Μελισσα, Αθήνα 1983

Εικόνα 64. Συνάντηση νοικοκυρών στην πρόσοψη της οικίας: Λασιθιωτάκης, Κώστας Ε., « Συμπλήρωμα στα «Σφακιανά σπίτια εκδ Ηράκλειον» ,Α. Γ. Καλοκαιρινός, 1959.

Εικόνα 65 .Εσωτερική άποψη δίχωρου: Κρεμέζη- Αικατερίνη Δηματσάνου-η: « ΤΟ ΚΑΜΑΡΟΣΠΙΤΟ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΕΣ ΜΙΑΣ ΒΑΣΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΙΔΙΟΤΥΠΙΑΣ», εκδ. Αθήνα 1986

Εικόνα 66. Εξωτερική άποψη κατοικίας: Αικατερίνη Δηματσάνου-Κρεμέζη: « ΤΟ ΚΑΜΑΡΟΣΠΙΤΟ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΕΣ ΜΙΑΣ ΒΑΣΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΙΔΙΟΤΥΠΙΑΣ», εκδ. Αθήνα 1986

Εικόνα 67. Μητάτο στον νομό Λασιθίου: <https://www.google.com/sear>

Εικόνα 68. Άποψη των Ενετικών Νεωρίων στο λιμάνι των Χανίων.: <https://www.google.com/sear>

Πηγές χαρτών

- Χάρτης 1 Διάδοση της τυπολογίας του καμαρόσπιτου: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 2 Χάρτης Κύπρου: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 3 Τοπογραφικό οικισμού Αναλυόντα: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 4 Τοπογραφικό οικισμού Πέρα Ορεινής: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 5 Τοπογραφικό μέρους εντός των τειχών της Λευκωσίας: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 6 Χάρτης Πάτμου: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 7 Τοπογραφικό πόλης Πάτμου: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 8 Χάρτης Ρόδου: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 9 Μεσαιωνική πόλη Ρόδου: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 10 Χάρτης Κρήτης όπου επισημαίνεται ο νομός Λασιθίου: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 11 . Τοπογραφικό σχέδιο οικισμών στο οροπέδιο Λασιθίου: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 12 Τοπογραφικό σχέδιο οικισμών στο οροπέδιο Λασιθίου: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 13 Χάρτης 17. Χάρτης Κρήτης όπου επισημαίνεται ο νομός Ρεθύμνης: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 14 Χάρτης Κρήτης όπου επισημαίνεται ο νομός Χανίων: Προσωπικό αρχείο
- Χάρτης 15 Χάρτης 18. Χάρτης Αττικής: Προσωπικό αρχείο

Πίνακες

- Πίνακας 1. παραλλαγές καμαρόσπιτου στα Λέυκα: Προσωπικό αρχείο
- Πίνακας 2. παραλλαγές καμαρόσπιτου στον Κάτω Δρυ : Προσωπικό αρχείο
- Πίνακας 3. παραλλαγές καμαρόσπιτου στον Κάτω Δρυ : Προσωπικό αρχείο
- Πίνακας 4. παραλλαγές καμαρόσπιτου στην Κρήτη: Προσωπικό αρχείο
- Πίνακας 5. παραλλαγές καμαρόσπιτου στον Νομό Λασιθίου : Προσωπικό αρχείο
- Πίνακας 6. παραλλαγές καμαρόσπιτου στα Σφακιά: Προσωπικό αρχείο
- Πίνακας 7. παραλλαγές καμαρόσπιτου στην Λίνδο: Προσωπικό αρχείο
- Πίνακας 8. παραλλαγές καμαρόσπιτου στη Ρόδο : Προσωπικό αρχείο
- Πίνακας 9. Ιστορική αναδρομή περιοχών που ερευνούμε : Προσωπικό αρχείο
- Πίνακας 15. Σύγκριση μεγεθών: Προσωπικό αρχείο
- Πίνακας 11. Εξέλιξη τυπολογίας : Προσωπικό αρχείο
- Πίνακας 12. Εξέλιξη τυπολογίας: Προσωπικό αρχείο
- Πίνακας 13. Εξέλιξη τυπολογίας: Προσωπικό αρχείο
- Πίνακας 14. Εξέλιξη τυπολογίας: Προσωπικό αρχείο

